

Александър Маккол Смит

три награди Автор на годината – 2004

ДАМСКА ДЕТЕКТИВСКА АГЕНЦИЯ № 1

ИЗТОК
ЗАПАД

**АЛЕГЗАНДЪР МАККОЛ СМИТ
ДАМСКА ДЕТЕКТИВСКА
АГЕНЦИЯ №1**

Превод: Милен Русков

chitanka.info

Чиста наслада... Книги за загадките на човешката природа. Проста и толкова красива проза.

Ейми Тан

Макар и напълно непознат на българските читатели, именно Алегзандър Маккол Смит е писателят, постигнал най-големи успехи в световен мащаб през последните две години — над 5 милиона тираж само на английски и пет престижни награди. През 1998 г. той публикува книгата си Дамска детективска агенция № 1, сложила началото на едноименната поредица. Главната героиня, африканската мис Марпъл — маа Прешъс Рамотсве, основала първата и единствена в Ботсуана детективска агенция, управлявана от жена, скоро заплени читателите. През 2002 г. книгите бяха публикувани в САЩ и успехът им стана толкова експлозивен, че се заговори за Рамотсве-мания, чието ехо отекна в цял свят.

С какво всъщност тези наглед просто написани романи (без екшън, кръв и секс) постигнаха такъв невероятен успех в цял свят? Читателите видяха в тях едни от най-очарователните, честните, забавните и жизнеутвърждаващи книги, появявали се от години насам. А обяснението на автора е: Хората се наситиха на агресивна литература, която набляга на егоизма, неучтивостта и конфликта. Тези книги са замислени да бъдат точно обратното. Това не са стандартни криминални романи — детективското в тях е просто удобно средство за събиране на интересни хора на едно място. Могат да бъдат оприличени на поток от думи, който тече с измамна лекота и чар — приятни, изпълнени с лек, закачлив хумор разкази за простите неща от живота, като спокойни разговори с приятел на чаша африкански чай ройбос. Освен тихата наслада от четенето, те зареждат с оптимизъм, с хармонията на екзотичната Ботсуана — една твърде особена страна, блестяща с цветовете на изгубения рай.

Тази книга се посвещава на Ан Гордън-Гилис от Шотландия и Джо и Мими Макнайт от Далас, Тексас.

ПЪРВА ГЛАВА

ТАТКОТО

Маа Рамотсве имаше детективска агенция в Африка, в подножието на възвишението Кгале. Нейните активи бяха: бял микробус, две бюра, два стола, телефон и една стара пишеща машина. Имаше и чайник, в който маа Рамотсве, единствената жена — частен детектив в Ботсуана, си правеше ройбос. Имаше и три чаши — една за нея, една за секретарката и една за клиента. Всъщност от какво друго се нуждае една детективска агенция? Детективските агенции зависят от човешката интуиция и интелигентност, а маа Рамотсве имаше в излишък и от двете. Но, разбира се, никакъв опис не би могъл да включва тези качества.

Освен това тя имаше и великолепен изглед от агенцията си, което също не би могло да е част от опис. Как може някакъв опис да даде представа за гледката от вратата на маа Рамотсве? Отпред — акация, дървото-храст, което осейва широките периферии на Калахари; големите бели бодли са остри като предупреждение, а маслиненосивите листа — напротив — са толкова деликатни. В клоните ѝ, особено в късния следобед или в прохладното ранно утро, човек можеше да види и папагал, или по-скоро да го чуе. А зад акацията, над прашния път, се виждаха покривите на градчето, затулени от дървета и шубраци; на хоризонта, в синята мараня, се издигаха хълмовете, като невероятни, прекалено огромни мравуняци.

Всички я наричаха маа Рамотсве, макар че ако искаха да бъдат официални, би трябвало да ѝ викат мадам маа Рамотсве. Така бе редно за човек с добро обществено положение, но самата тя никога не беше използвала това обръщение по свой адрес. Затова винаги си оставаше маа Рамотсве, а не Прешъс Рамотсве — име, което много малко хора използваха.

Тя беше добър детектив и добра жена. Добра жена в добра страна, би казал човек. Тя обичаше своята Ботсуана, една мирна страна, обичаше и Африка заради всички изпитания, които тя бе

преживяла. Не се срамувам да се нарека африкански патриот, казваше маа Рамотсве. Обичам всички хора, създадени от Бога, но най-много обичам хората, които живеят на това място. Те са моите хора, моите братя и сестри. Мой дълг е да им помогна да разнищят загадките в своя живот. Това е моето призвание.

В моментите, когато беше свободна и нямаше належаща работа — моменти, в които всички се одрямваха от жегата, — тя обикновено сядаше под акациевото си дърво. Там беше твърде прашно, а и кокошките понякога идваха и кълвяха нещо в краката ѝ, и все пак, изглежда, това място даваше простор на мисълта. Тъкмо тук маа Рамотсве обмисляше някои въпроси, които в ежедневиия живот могат толкова лесно да бъдат забравени.

Всичко, мислеше си маа Рамотсве, преди това е било нещо друго. Ето ме мен, единствената жена — частен детектив в цяла Ботсуана, седя пред своята детективска агенция. Но само преди няколко години тук нямаше детективска агенция, а още по-отдавна, преди да се появят каквито и да е постройките, тук са били само акациевите дървета, коритото на реката в далечината и после Калахари, на един хвърлей разстояние.

В онези дни не я е имало дори Ботсуана, тук е бил протекторатът Бечуаналенд, а преди това — страната Кама и лъвовете със сух вятър в гривите. А виж сега — детективска агенция, точно тук в Габороне, а аз, дебелата детективка, седя отвън и си мисля за това, как нещо, което днес е едно, става съвсем друго утре.

Маа Рамотсве основа „Дамска детективска агенция №1“ с парите от продажбата на бащиния си добитък. Баща ѝ притежаваше голямо стадо и нямаше други деца; така че всички животни, общо сто и осемдесет, включително белите индийски бикове, чиито прадедовци сам беше отгледал, останаха за нея. Изкараха животните от оборите, които се намираха в Мочуди, и ги оставиха да чакат в прахта, под погледите на бърборещите кравари, докато дойде търговецът на добитък.

Взеха им добра цена, понеже същата година бяха паднали големи дъждове и тревата беше избуяла. Ако ги бяха продали предишната година, когато по-голямата част от Южна Африка беше поразена от суша, щеше да е съвсем различно. Тогава хората се колебаеха: едни се бяха вкопчили в добитъка си, понеже без него човек е като гол; други,

по-отчаяни, продаваха, защото години наред нямаше дъжд и животните се топяха пред очите им. Маа Рамотсве беше доволна, че болестта на баща ѝ му попречи да вземе каквото и да било решение — ето че сега цената се беше качила и тези, които задържаха добитъка си, бяха възнаградени.

— Искам да имаш свой бизнес — каза ѝ той на смъртното си легло. — Сега ще вземеш добра цена за добитъка. Продай го и започни някакъв бизнес. Кланица, да речем. Магазин. Каквото искаш.

Тя хвана ръката на баща си и погледна в очите този мъж, когото обичаше повече от всеки друг, нейният татко, нейният мъдър татко, чиито дробове се бяха напълнили с прах в мините и който се беше лишавал от какво ли не и бе спестявал, за да ѝ осигури добър живот.

Беше ѝ трудно да говори през сълзи, но все пак успя да каже:

— Смятам да основа детективска агенция. В Габороне. Ще бъде най-добрата в Ботсуана. Агенция номер едно.

Очите на баща ѝ се отвориха широко, като че ли се мъчеше да каже нещо.

— Но... но...

Но умря, без да доизрече, и маа Рамотсве падна на гърдите му и оплака цялото достойнство, любов и страдание, които си отидоха заедно с него.

До „Лобатсе Роуд“, в покрайнините на града, тя сложи табела, боядисана в ярки цветове, която сочеше към малката постройка, купена от нея. На табелата пишеше:

**„ДАМСКА ДЕТЕКТИВСКА АГЕНЦИЯ № 1. ЗА ВСЯКАКВИ ПОВЕРИТЕЛНИ ВЪПРОСИ И
РАЗСЛЕДВАНИЯ. ГАРАНТИРАНО УДОВЛЕТВОРЕНИЕ И ЗА ДВЕТЕ СТРАНИ. УПРАВЛЯВА
СЕ ЛИЧНО ОТ СОБСТВЕНИКА.“**

Към основаването на нейната агенция имаше значителен обществен интерес. По „Радио Ботсуана“ излъчиха интервю с нея, в което, по нейно мнение, я притиснаха доста грубо да докаже квалификацията си, а в „Ботсуана Нюз“ излезе една много по-

удовлетворителна статия, която насочваше вниманието към факта, че тя е единствената жена — частен детектив в страната. Тази статия беше изрязана, копирана и сложена на видно място на малко табло до входната врата на агенцията.

След едно мудно начало тя с изненада откри, че всъщност има значително търсене на услугите, които предлага. Консултираха се с нея за изчезнали съпрузи, за това, доколко може да се има доверие на потенциални бизнес партньори, както и за случаи, когато подозираха в измама своите работници. Почти винаги тя успяваше да даде на клиента някаква информация; когато пък не можеше да го направи, тя не вземаше такса, заради което никой от потърсилите нейните услуги не оставаше недоволен. Тя откри, че хората в Ботсуана обичаха да говорят, и само споменаването на факта, че е частен детектив, отрицваше поток от информация на всякакви теми. Явно хората се ласкаеха, че към тях се е обърнал частен детектив, и това им развързваше езиките. Нещо такова се случи с Хапи Бапетси, една от първите ѝ клиентки. Бедната Хапи! Да загубиш баща си, после да го намериш и след това отново да го загубиш...

— Живеех щастливо — каза Хапи Бапетси. — Много щастливо. И после взе, че се случи това и всичко се промени.

Маа Рамотсве наблюдаваше клиентката си, докато ѝ наливаше ройбос. Тя вярваше, че всичко, което искаш да узнаеш за някого, е изписано на лицето му. Не, не правеше заключения според формата на главата — макар че мнозина още се придържаха към това убеждение; по-важното беше внимателно да разгледаш чертите на лицето и общия вид. И, разбира се — очите; те бяха много важни. Очите позволяваха да надникнеш направо в човека, да проникнеш в самата му същност, и затова онези, които имаха да крият нещо, носеха тъмни очила и на закрито. Тъкмо тях трябва да наблюдаваш много внимателно.

Хапи Бапетси беше интелигентна; това се виждаше веднага. Освен това явно почти нямаше тревоги — по лицето ѝ нямаше бръчки, освен онези, свързани с усмивката, разбира се. Значи става дума за мъж, помисли си маа Рамотсве. Беше се появил мъж и бе развалил всичко, разрушавайки щастието ѝ с лошотията си.

— Нека първо ви разкажа за себе си — каза Хапи Бапетси. — Аз идвам от Маун, близо до блатото Окаванго. Майка ми държеше малък магазин и аз живеех с нея в къщата на гърба му. Имахме много кокошки и бяхме много щастливи. Майка ми каза, че баща ми си е тръгнал отдавна, още когато съм била бебе. Отишъл на работа в Булавайо и повече не се върнал. Един човек ни писа — друг тсуана^[1], който живееше там, — че доколкото знаел, татко бил мъртъв, но все пак не бил съвсем сигурен. Той пишеше, че един ден отишъл да види някого си в болницата „Мпило“ и, както вървял по коридора, видял да карат мъртвец на носилка, който много приличал на татко. Но не бил сигурен. И така, ние решихме, че той сигурно е мъртъв, но майка ми не се натъжи кой знае колко, защото никога не го бе харесвала особено. А аз дори не можех да си го спомня, така че това нямаше голямо значение за мен. После тръгнах на училище в Маун, учех при католически мисионери. Един от тях откри, че се справям с математиката доста добре, и отдели много време да ми помага. Казваше, че никога не е срещал момиче, което може да смята толкова бързо. Предполагам, че това е изглеждало много странно. Щом видех някакви числа, просто ги запомнях. После откривах, че съм ги събрала наум, без изобщо да мисля за това. Ставаше съвсем лесно, без никакви усилия. Тъй че си взех много добре изпитите и още същия ден тръгнах към Габороне, за да уча счетоводство. Това също ми се видя много просто; поглеждах цял лист с числа и веднага разбирах всичко. След това, на следващия ден, си спомнях всички числа точно и, ако трябваше, можех да ги запиша. Получих работа в банката и с течение на времето ме повишиха няколко пъти. Сега съм първи помощник-счетоводител и според мен няма да стигна по-високо, защото всички мъже се тревожат, че ще ги накарам да изглеждат глупави. Но не ме е грижа. Получавам много добра заплата и успявам да свърша всичката си работа до три следобед, а понякога и по-рано. След това ходя да пазарувам. Имам чудесна къща с четири стаи и съм много щастлива. Струва ми се, че да имаш всичко това само на трийсет и седем, е доста добре.

Маа Рамотсве се усмихна.

— Всичко това е много интересно. Права сте. Наистина се справяте добре.

— Аз съм голяма късметлийка — каза Хапи Бапетси. — Но ето че се случи това — моят татко се върна у дома.

Маа Рамотсве пое дълбоко дъх. Не беше очаквала това; мислеше, че има някакъв проблем с мъж. Бащите бяха съвсем друга работа.

— Просто почука на вратата — каза Хапи Бапетси. — Беше събота следобед и аз си почивах на леглото, когато чух да се чука. Станах, отидох до вратата и — там стоеше един мъж, някъде около шейсетте, с шапка в ръце. Каза ми, че е моят татко и че е живял дълго време в Булавайо, но сега се е върнал в Ботсуана и е дошъл да ме види. Ясно е колко се изненадах. Трябваше да седна, мислех, че ще припадна. А той говореше. Каза ми името на майка ми, при това правилно, каза също, че съжалява, заедно не е поддържал връзка с нас. После попита дали може да остане в една от свободните стаи, понеже нямал къде другаде да отиде. Отговорих му, че може, разбира се. Много се развълнувах да видя отново моя татко и си мислех, че ще бъде добре да наваксаме всичките изгубени години и баща ми да заживее при мен, особено след като майка ми умря. Така че му постлах в една от свободните стаи и му направих обилна вечеря — пържола и картофи, която той изяде много бързо. После поиска още. Това стана преди около три месеца. Оттогава той живее при мен, а аз полагам всички грижи за него. Правя му закуска, приготвям му нещо за обед, което оставям в кухнята, а вечер му готвя вечеря. Купувам му по една бира на ден, взех му и нови дрехи и чифт хубави обувки. А той само седи пред външната врата и дава поредната си поръчка.

— Много мъже са такива — прекъсна я маа Рамотсве.

— Този няма равен — кимна Хапи Бапетси. — Не е измил дори една чиния, откакто дойде, а аз се изтощих да се грижа за него. А и той харчи много от моите пари за витамини и сушено месо. Не бих се оплаквала от това, ако не беше едно нещо: всъщност не вярвам, че той е моят истински татко. Не мога да го докажа, но мисля, че този човек е един натрапник, който е чул за нашето семейство от моя истински татко, преди той да умре, а сега се преструва на него. Мисля, че този човек е търсел старчески дом, и сега е много доволен, понеже е намерил дом за чудо и приказ.

Маа Рамотсве се усети, че гледа Хапи Бапетси с искрено учудване. Нямаше съмнение, че тя казва истината; това, което я изуми, беше безочливостта, чистата, неприкрита безочливост на мъжете. Как

смее този индивид да дойде и да се натрапва на тази добра, щастлива жена! Що за лъжа, що за измама! Що за откровена кражба!

— Можете ли да ми помогнете? — попита Хапи Бапетси. — Можете ли да разберете дали този човек е наистина моят татко? Ако е той, аз ще бъда добра дъщеря и ще се примиря. Но ако не е, предпочитам да отиде някъде другаде.

Маа Рамотсве не се поколеба.

— Ще разбере — каза тя. — Може да ми отнеме един-два дни, но ще разбере!

Естествено, по-лесно беше да се каже, отколкото да се направи. В наши дни се правят кръвни тестове, но тя много се съмняваше, че този човек ще се съгласи на това. Не, тя трябваше да опита нещо похитро, нещо, което безспорно щеше да покаже дали той е истинският баща, или не. Тя се сепна. Ами да! В тази история имаше нещо библейско. Какво, запита се тя, би направил Соломон?

Маа Рамотсве взе медицинска униформа от приятелката си сестра Гогве. Малко ѝ стягаше, особено в раменете, понеже сестра Гогве, макар и щедро надарена, беше малко по-слаба от маа Рамотсве. Но след като веднъж се намъкна в нея и залепи сестрински поглед на физиономията си, тя досущ заприлича на сестра от болницата „Принцеса Марина“. Това беше добро прикритие, помисли си тя, и си отбеляза наум да го използва при удобен случай и в бъдеще.

Докато караше към къщата на Хапи Бапетси с белия си микробус, тя разсъждаваше за това, как африканската традиция да се подкрепят роднините може да опорочи хората. Познаваше един човек, сержант от полицията, който издържаше чичо си, две лели и един втори братовчед. Ако вярваш в стария племенен морал, не можеш да отблъснеш свой роднина. Този морал бе ценно нещо, но той значеше също, че шарлатаните и паразитите могат да си живеят много по-лесно, отколкото другаде. Именно те рушаха тази система, мислеше си тя. Те създаваха лошо име на старите обичаи.

Като наближи къщата, тя увеличи скоростта. В края на краищата това беше медицинска мисия и ако таткото седеше на стола пред къщата, трябваше да я види как пристига в облак от прах. Разбира се, той бе там, наслаждаващ се на утринното слънце, и се изправи в стола си, когато видя белия микробус да завива край вратата. Маа Рамотсве изключи двигателя и изтича до къщата.

— Добър ден, раа — поздрави го припряно. — Вие ли сте таткото на Хапи Бапетси?

Той се изправи и каза гордо:

— Да. Аз съм.

Маа Рамотсве дишаше тежко, като че ли не можеше да си поеме дъх.

— Съжалявам, но трябва да ви кажа, че се случи злополука. Някаква кола блъснала Хапи и сега тя е в болницата в много тежко състояние. В момента ѝ правят сложна операция.

Таткото започна да се вайка:

— Ай! Дъщеря ми! Мойта малка Хапи!

Добър актьор, помисли си маа Рамотсве, освен ако... Но не, тя предпочиташе да вярва на инстинкта на Хапи Бапетси. Едно момиче би познало баща си дори ако не го е виждало от бебе.

— Да — продължи тя. — Много жалко. Тя е много зле, много. И на лекарите е нужна много кръв, за да компенсират тази, която тя е загубила.

Таткото се намръщи.

— Нека ѝ прелеят кръв. Много кръв. Аз ще платя.

— Въпросът не е в парите — каза маа Рамотсве. — Кръвта у нас е безплатна. Но нямаме от същата кръвна група. Трябва да вземем от някой от нейното семейство, а вие сте единственият ѝ роднина. Налага се да ви помолим за известно количество кръв.

Таткото седна тежко на стола.

— Аз съм стар човек — каза той.

Маа Рамотсве усети, че планът ѝ дава резултат. Да, този човек беше самозванец.

— Тъкмо затова ви молим — каза тя. — Понеже тя се нуждае от много кръв, ще трябва да изтеглят близо половината от вашата. А това е много опасно за вас. Всъщност може да умрете.

Таткото зяпна.

— Да умра ли?

— Да — каза маа Рамотсве. — Но вие сте ѝ баща и сигурно бихте направили това за дъщеря си. Елате бързо, докато не е станало късно. Доктор Могиле ви чака.

Таткото отново отвори уста, после я затвори.

— Хайде — каза маа Рамотсве и го улови за китката. — Ще ви помогна да стигнете до микробуса.

Таткото се изправи, а след това се опита отново да седне. Маа Рамотсве го дръпна.

— Не — каза той. — Не искам.

— Трябва — настоя маа Рамотсве. — Хайде, да тръгваме.

Таткото поклати глава.

— Не — каза тихо. — Не искам. Виждате ли, всъщност аз не съм нейният татко. Станала е грешка.

Маа Рамотсве пусна китката му. След това застана пред него със скръстени пред гърдите ръце и му каза лице в лице:

— Значи вие не сте таткото! Ясно! Разбирам! Тогава защо седите в този стол и ядете нейната храна? Чували ли сте за Наказателния кодекс на Ботсуана, знаете ли какво пише там за хора като вас? Чували ли сте?

Таткото наведе поглед към земята и кимна.

— Добре — каза маа Рамотсве. — Сега влезте в къщата и си съберете багажа. Имате пет минути. След това ще ви закарам до спирката и вие ще се качите на автобуса. Къде живеете всъщност?

— В Лобатсе — каза таткото. — Но не ми харесва там.

— Е — каза маа Рамотсве, — може би ако започнете да вършите нещо, вместо по цял ден да седите в стола, ще ви хареса малко повече. Там се гледат много пъпеша. Какво ще кажете за това като начало?

Таткото изглеждаше нещастен.

— Влизайте! — нареди му тя. — Четири минути вече минаха!

Когато се върна у дома, Хапи Бапетси откри, че таткото си е заминал, а стаята му е празна. На кухненската маса имаше бележка от маа Рамотсве. Когато Хапи я прочете, усмивката се върна на лицето ѝ.

„В крайна сметка се оказа, че това не е твоят татко — гласеше бележката. — Намерих най-добрия начин да установя това. Накарах го сам да ми каже. Може би ще откриеш истинския си татко някой ден. Може би не. Но междуременно можеш отново да бъдеш щастлива.“

[1] Една от основните народности, обитаващи Ботсуана. —
Бел.ред. ↑

ВТОРА ГЛАВА

ПРЕДИ МНОГО ГОДИНИ

Ние не забравяме, мислеше си маа Рамотсве. Може главите ни да са малки, но са така пълни със спомени, както небето понякога се изпълва с жужащи пчели. Пълни са с хиляди и хиляди спомени — за миризми, места, дреболии, които са ни се случили и които се връщат неочаквано, за да ни напомнят кои сме. Коя съм аз? Аз съм Прешъс Рамотсве, гражданка на Ботсуана, дъщеря на Обед Рамотсве, който умря, защото беше миньор и вече не можеше да диша. Неговият живот остана незаписан; кой би си направил труда да описва живота на обикновените хора?

Аз съм Обед Рамотсве, роден съм близо до Махалапие през 1930 г. Махалапие е на средата между Габороне и Франсистаун, на пътя, който продължава до безкрай, сякаш вечно, нанякъде. Разбира се, в онези дни това беше обикновен пращен път, железницата беше много по-важна. Пътят идваше от Булавайо, влизаше в Ботсуана при Плумтри и след това продължаваше на юг чак до Мафикенг, отвъд Ботсуана.

Като дете обичах да гледам как влаковете изпускат пара от двете си страни. Те изпускаха големи облаци пара, а ние с другите деца се надпреварвахме да тичаме колкото се може по-близо до тях. Огнярите викаха по нас, а началник-гарата надуваше свирката си, но така и не успяваха да се отърват от нас. Ние се криехме зад храстите и товарите и изскачахме иззад тях, за да искаме монети под затворените прозорци на влаковете. Виждахме белите да гледат от прозорците си, като призраци; понякога те ни подхвърляха някое и друго родезийско пени — големи медни монети с дупка в средата, — а ако бяхме късметлии, хвърляха ни даже дребна сребърна монета, стигаща за малка кутия сироп.

Махалапие беше разпокъсано селце с колиби, направени от кафяви, изпечени на слънце тухли от кал, и няколко постройки с

тенекиени покриви. Те принадлежаха на началника на железницата и за нас бяха олицетворение на далечния, недостижим лукс. Имаше училище, управлявано от един англикански свещеник и една бяла жена с лице, изгоряло от слънцето. И двамата говореха сетсуана^[1], което беше необичайно, но ни преподаваха на английски и настояваха, под заплахата от бой, да оставим родния си език на игрището.

От другата страна на пътя започваше поле, което се простираше чак до Калахари. Това беше безцветна земя, осяяна тук-там с ниски акации, по чиито клони се събираха птици — носорози и папагали, с дълги, влачещи се по земята опашки. Това беше свят, който сякаш нямаше край. Мисля си, че това правеше тогавашната Африка толкова различна. Тя нямаше край. Човек можеше да върви или да язди вечно и никога нямаше да стигне до никъде.

Сега съм на шейсет и си мисля, че Бог надали иска да живея още дълго. Може би ще изкарам още няколко години, но се съмнявам. Ходих при доктор Мофат в холандската реформистка болница в Мочуди, който преслуша гърдите ми. Той позна, че съм бил миньор само като ме преслушваше, поклати глава и каза, че мините могат да навредят на човека по много начини. Като го каза, аз си спомних една песен, която пееха миньорите сото^[2]. Те пееха: „Мините ядат хора. Дори след като си я напуснал, мината продължава да те яде.“ Всички ние знаехме, че това е истина. Може да те убие паднала скала, но смъртта може да дойде и години по-късно, когато слизането под земята е само спомен или кошмар, който те мъчи нощем. Рано или късно, мините ще дойдат да си поискат дължимото и сега идваха за мен. Тъй че аз не се изненадах от това, което каза доктор Мофат.

Някои не могат да понесат такава новина. Мислят си, че трябва да живеят вечно, и започват да реват и да се вайкат, когато разберат, че времето им идва. Аз не се чувствам така и не заплаках, когато докторът ми съобщи тази новина. Единственото нещо, което ме натъжава, е, че ще напусна Африка, когато умра. Обичам Африка, моята майка и моя баща. Когато умра, ще ми липсва миризмата на Африка, защото казват, че там, където отиваш — където и да е то, — няма миризми и вкусове.

Не казвам, че съм смел човек — не съм, — но изглежда наистина не се противя на новината, която научих. Мога да хвърля поглед назад към шейсетте години, които преживях и да мисля за всичко, което съм видял, за това, как започнах от нищо, а сега имам двеста глави

добитък. Имам и добра дъщеря, вярна дъщеря, която се грижи добре за мен и ми прави чай, докато седя на припек и гледам хълмовете в далечината. Когато ги гледаш отдалеч, тези хълмове са сини. Всичко далечно в тази страна е синьо. Тук сме далеч от морето, Ангола и Намибия стоят между нас и брега, и все пак над нас и около нас е този голям празен син океан. Никой моряк не може да бъде толкова самотен, колкото човек, застанал в средата на нашата земя, обграден от стотици километри синева.

Никога не съм виждал морето, въпреки че един човек, с когото работех в мините, ме покани веднъж в родното си място в Зулуленд^[3]. Каза ми, че там имало зелени хълмове, които стигали до Индийския океан, и че от прага си виждал кораби в далечината. Казваше, че жените от неговото село правели най-хубавата бира в страната и че там можело човек години наред да седи на припек и да не върши нищо, освен да прави деца и да пие царевична бира. Казваше, че ако отида с него, можел да ми намери жена; можело и да пренебрегнат факта, че не съм зулус, стига да съм готов да платя на бащата достатъчно пари за момичето.

Но за какво ми беше да ходя в Зулуленд? Защо да искам нещо друго, освен да живея в Ботсуана и да се оженя за момиче тсуана? Затова му рекох, че това със Зулуленд звучи чудесно, но всеки човек носи в сърцето си картата на своята собствена страна и сърцето никога няма да ти позволи да забравиш тази карта. Казах му, че ние в Ботсуана нямаме зелени хълмове като хълмовете в неговото родно място, нямаме си и море, но пък имаме Калахари и земя, която се простира по-надалеч, отколкото човек може да си представи. Казах му, че ако си роден в безводен край, даже да мечтаеш за дъжд, не го искаш чак толкова много и слънцето, което прежуря, изобщо не ти пречи. Тъй че аз не отидох с него в Зулуленд и така и не видях морето. Но това не ме направи нещастен.

И ето ме, сега седя тук, почти в края на живота си, и мисля за всичко, което ми се е случило. Но не минава и ден, в който да не мисля за Бог и за това, какво ли е да умреш. Не се страхувам от смъртта, защото не се страхувам от болката, а тази, която изпитвам сега, е напълно поносима. Дадох ми хапчета — големи бели хапчета — и ми казаха да ги вземам, ако болката в гърдите ми стане прекалено силна. Но от тези хапчета ми се доспива, а аз предпочитам да стоя буден. Тъй

че си мисля за Бог и се чудя какво ще ми каже Той, когато застана пред Него.

Някои мислят за Бог като за бял човек — представа, която мисионерите донесоха със себе си много отдавна и която, изглежда, е влязла дълбоко в главите на хората. Но аз не мисля, че това е така, защото няма разлика между белите и черните хора; всички ние сме еднакви; всички сме просто хора. Във всеки случай Бог е бил тук и преди да дойдат мисионерите. Тогава сме го наричали с друго име и той не е живеел в страната на евреите; живеел е тук в Африка, в скалите, в небето, на местата, където знаехме, че обича да бъде. Когато умреш ще отидеш някъде другаде и Бог също ще е там, но ти няма да успееш да стигнеш особено близо до Него. А и защо ли Той да иска това?

В Ботсуана има легенда за две деца, брат и сестра, които били възнесени на небето от един смерч и открили, че небето е пълно с хубави бели крави. Така си го представям и аз и се надявам, че това е истина. Надявам се, че когато умра, ще отида на място с такива крави със свеж дъх, които ще ме наобиколят от всички страни. И ако тъкмо това ме очаква, с радост ще тръгна утре или дори още сега, на мига. Но ми се ще да се сбогувам с Прешъс и да държа ръката на дъщеря си, когато тръгвам. Така ще си тръгна щастлив.

Аз обичам нашата страна и съм горд да бъда тсуана. Никоя друга страна в Африка не може да държи главата си така гордо вдигната. Ние нямаме политически затворници и никога не сме имали. Имаме демокрация. Не проявихме нехайство — банката на Ботсуана е пълна с пари от нашите диаманти. Не дължим никому нищо.

Но в миналото нещата стояха зле. Преди да изградим своята страна, трябваше да ходим в Южна Африка за работа. Отивахме в мините, също като хората от Лесото, Мозамбик, Малави и много други страни. Мините поглъщаха нашите мъже и оставяха къщи само старците и децата. Копаехме злато и диаманти и правехме белите богати. Те строяха своите големи къщи, с високите огради и колите отпред. А ние копаехме отдолу и изкарвахме на бял свят скалата, върху която те построиха всичко това.

Аз отидох в мините, когато бях на осемнайсет. Тогава тук беше протекторатът Бечуаналенд и британците управляваха нашата страна, за да ни опазят от посегателствата на бурите или поне те казваха така. В Мафикенг, на границата с Южна Африка, имаше един комисар, който понякога идваше да говори с местните вождове. Казваше: „Направете това; направете онова.“ И всички вождове му се подчиняваха, защото знаеха, че иначе той ще ги отстрани. Но някои от тях бяха по-умни и когато британците казваха: „Направете това“, те отговаряха: „Да, сър, ще го направя“, а през цялото време зад гърба им правеха обратното или просто се преструваха, че правят нещо. Така в продължение на много години не се случваше нищо. Това беше добра система на управление, защото повечето хора не искаха нищо да се случва. Това е проблемът с правителствата в наши дни. През цялото време те искат да правят разни неща; непрекъснато са много заети и мислят какво е следващото, което могат да направят. Но хората не искат това. Хората искат да ги оставят на мира да се грижат за своя добитък.

По това време вече бяхме напуснали Махалапие и се бяхме преселили в Мочуди, където живееха роднините на майка ми. Аз харесвах Мочуди и щях да се радвам да остана там, но баща ми каза, че трябва да отида в мините, понеже неговите земи не бяха достатъчно плодородни, за да издържат мен и жена ми, ако се оженя. Нямахме много добитък, а посевите, които отглеждахме, едва ни стигаха да изкараме годината. Затова, когато дойде камионът от Южна Африка, който набираще работници за мините, аз отидох да се запиша. Сложиха ме на един кантар, после ми преслушаха гърдите и ме накараха да тичам нагоре-надолу по една стълба в продължение на десет минути. След това един човек каза, че от мен ще стане добър миньор и ме накараха да напиша името си на лист хартия. Попитаха ме как се казва нашият вожд и дали някога съм си имал неприятности с полицията. Това беше всичко.

Заминах с камиона още на следващия ден. Имах един куфар, който баща ми ми беше купил от индийския магазин. Имах само един чифт обувки, но пък цели две ризи и три-четири панталона. Това беше всичко, което притежавах, ако не броим малко сушено месо, което майка ми ми беше дала. Качих куфара си в камиона и после всички семейства, които бяха дошли да се сбогуват, започнаха да пеят. Жените

плачеха, а ние им махахме за сбогом. Младите мъже винаги се опитват да не плачат и да не изглеждат тъжни, но сърцата на всички ни бяха свити.

Отне ни дванайсет часа да стигнем до Йоханесбург, защото в онези дни пътищата бяха тежки и, ако камионът караше много бързо, щеше да счупи някоя ос. Пътувахме през Западен Трансваал, в жегата, наблъскани в камиона като добитък. На всеки час шофьорът спираше, идваше отзад и ни даваше манерки с вода, които пълнеха във всеки град, през който минавахме. Можеше да задържиш манерката само за няколко секунди, като през това време изпиеш колкото може повече вода. Мъжете, на които това беше вторият или третият договор, знаеха за това и си носеха бутилки с вода, която делеяха с други, изпаднали в отчаяно положение. Всички тсуана се подкрепяхме, но не бихме гледали и как някой от друго племе се мъчи.

По-старите мъже наставляваха по-младите. Казваха, че сега, след като сме се хванали на работа, вече не сме деца. Казаха ни, че в Йоханесбург ще видим неща, които дори не сме си представяли, и че ако сме слаби или глупави или пък не работим достатъчно здраво, животът ни отгук насетне няма да бъде нищо друго, освен страдание. Казаха ни, че ще видим жестокост и порочност, но ако се държим здраво за другите тсуана и правим това, което по-възрастните ни казват, ще оцелеем. Аз си мислех, че те може би преувеличават. Спомних си по-големите момчета, които ни разказваха за посвещението, през което всички трябва да преминем, и ни предупреждаваха какво ни чака. Говореха всичко това, за да ни плашат, а реалността беше съвсем различна. Но тези мъже казваха абсолютната истина. Чакаше ни точно това, което те бяха предсказали, че дори по-лошо.

В Йоханесбург две седмици ни обучаваха. Всички ние бяхме доста силни и здрави, но никой не можеше да бъде пратен в мините, преди да стане още по-як. Така че ни закараха в една сграда, пълна с гореща пара, и ни караха да се качваме върху едни пейки и да слизаме от тях по четири часа на ден. Някои не издържаха, припадаха и трябваше да ги вдигат на крака, но аз някак си оцелях и преминах към следващата част от нашето обучение. Там ни обясниха как ще бъдем свалени в мините и какво трябва да правим там. Говореха ни за безопасността, как можело някоя скала да падне върху нас и да ни

смаже, ако сме невнимателни. Вкараха един човек без крака, сложиха го на масата и ни накараха да слушаме, докато той ни разказваше какво му се е случило.

Научиха ни на фунагало — езикът, на който се дават нарежданията под земята. Зулусите се смееха, когато го чуваха, защото в него има много зулуски думи, но все пак е различен. Това е език, който е много подходящ, за да се казва на хората какво да правят. В него има много думи, които означат „бутам“, „вземам“, „тласкам“, „нося“, „товаря“, но няма думи, с които да се говори за любов, за щастие или за птичите песни на зазоряване.

След това ни свалиха в шахтите и ни показаха какво трябва да правим. Сложиха ни в клетки под големи колелета и тези клетки се спуснаха надолу, бързи като ястреби, които връхлитат плячка. Долу имаше влакове — малки влакове, в които ни качиха и ни закараха накрая на дълги, тъмни тунели, пълни със зелени скали и прах. Моята работа беше да товаря скалата, след като са я взривили, това правех по седем часа на ден. Заякнах, но през цялото време навсякъде около мен имаше прах, и само прах.

Някои мини бяха по-опасни и всички знаехме кои бяха те. В безопасните мини много рядко виждаш носилки под земята. Обаче в някоя опасна мина носилките се срещат често, виждаш как качват в клетките мъже, които викат от болка или, още по-лошо, мълчат под дебели червени одеяла. Всички ние знаехме, че единственият начин да оцелееш, е да влезеш в група, в която мъжете имат това, което всички наричаха „усет за скалата“. Всеки добър миньор го имаше. Умението да разбира какво прави скалата, какво чувства тя, и да знае кога са необходими допълнителни подпори. Дори само един-двама от групата да не знаеха това, нямаше значение колко добри бяха другите. Скалата щеше да падне, щеше да затрупа и лошите миньори, и добрите.

И от още нещо зависеха шансовете ти за оцеляване — от това, какъв бял миньор ти се е паднал. Белите миньори бяха отговорници на бригадите, но повечето почти нямаха работа. Ако бригадата беше добра, нейният шеф добре си знаеше работата. Белият миньор се правеше, че дава нарежданията, но знаеше, че всъщност шефът на бригадата върши всичко. Имаше обаче и немалко глупави бели миньори, които управляваха бригадата си много зле. Те викаха и удряха хората, ако смятаха, че не работеха достатъчно бързо, а това

можеше да бъде много опасно. Но когато скалата паднеше, белият миньор никога не беше под нея; той стоеше в края на тунела с другите белите миньори, където чакаха да им съобщим, че работата е свършена.

Не беше нещо необичайно белият миньор да бие подчинените си, когато се разгневеше. Това не бе редно, но началниците на шахтите се преструваха, че не виждат, и им позволяваха да си карат все така. Обаче на нас никога не ни се позволяваше да отвърнем на удара, независим колко незаслужен е бил. Ако удариш бял миньор, с теб беше свършено. Минната полиция щеше да те чака на изхода от шахтата и можеше да прекараш година-две в затвора.

Белите имаха обичай да ни държат разделени. Всички суази^[4] бяха в една група, зулусите в друга, малавийците в трета. И така нататък. Всеки беше със своето племе и трябваше да се подчинява на тамошния водач. Ако не го правиш и водачът каже, че еди-кой си създава неприятности, връщаха те у дома или караха полицията да те бие, докато ти дойде умът в главата.

Всички се страхувахме от зулусите, въпреки че аз имах един приятел, който беше зулус. Зулусите мислеха, че са по-добри от всички нас, и понякога ни наричаха женчовци. Ако станеше бой, това почти винаги беше работа на зулусите или на сото, но никога на тсуана. Ние не обичахме да се бием. Една събота вечер някакъв пиян тсуана влязъл по погрешка в общежитието на зулусите. Те го пребили с камшик и го хвърлили на пътя, за да бъде сгазен. За щастие полицаи минали с кола и го спасили, иначе щял да загине. И то само задето влязъл в чуждо общежитие.

Работих в мините дълги години и спестявах всичките си пари. Другите ги харчеха за жените от града, за пиене или хубави дрехи. Аз не си купих нищо, дори грамофон. Изпращах парите у дома в „Стандарт Банк“ и после си купувах добитък. Всяка година купувах по няколко крави и ги давах на племенника ми да ги гледа. Те раждаха телета и постепенно стадото ми растеше.

Сигурно щях да остана още в мините, ако не бях видял нещо ужасно. Случи се на шестнайсетата ми година там. По това време вече ми бяха дали много по-добра работа като помощник на човека, който взривяваше скалата. На нас не ни даваха да взривяваме, понеже това беше работа, която белите пазеха за себе си, но на мен ми възложиха да

нося експлозивите на този, който взривява, и да му помагам с фитилите. Това беше добра работа и аз харесвах човека, с когото работех.

Веднъж той беше забравил в тунела тенекиената кутия, в която си носеше сандвичите, и ме помоли да му я донеса. Тъй че аз слязох в тунела, където беше работил, и започнах да търся кутията. Тунелът беше осветен от електрически крушки, закачени на тавана, и беше съвсем безопасно да се върви по него. Но все пак човек трябваше да внимава, защото тук-там имаше големи галерии, взривени в скалата. Те стигаха до шейсет метра дълбочина, тръгваха от стените на тунела и слизаха на по-ниско работно равнище, като подземни каменни кариери. Понякога хората падаха в тези галерии и сами си бяха виновни. Не гледаха къде вървят или пък вървяха в неосветен тунел, когато батериите на лампите на техните каски бяха на свършване. Случваше се някой да полети в тъмното, без каквато и да е причина или пък защото беше нещастен и не искаше да живее повече. Кой може да каже; има много печал в сърцата на хората, които са далеч от родината си.

И тъй, аз завих зад един ъгъл в този тунел и се озовах в кръгло пространство, оградено от подземните скали. В края му имаше галерия и предупредителен знак пред нея. На ръба ѝ стояха четирима мъже, които държаха някакъв мъж за ръцете и краката. Когато завих зад ъгъла, те тъкмо го вдигнаха и го хвърлиха в тъмното. Човекът изкрещя нещо на езика на коса^[5] и аз го чух. Каза нещо за някакво дете, но не разбрах всичко, защото не съм много добър в този език. След това изчезна.

Стоях, без да шавам. Мъжете още не ме бяха видели, но един от тях се обърна и извика нещо на зулуски. После се втурнаха към мен. Обърнах се и се затичах към края на тунела. Знаех, че ако ме уловят, ще полетя след жертвата им в онази галерия. На всяка цена трябваше да избягам.

Успях, но знаех, че тези мъже ме бяха видели и щяха да ме убият. Разбрах, че не мога да остана в мините, защото бях видял извършеното от тях убийство и можех да стана свидетел.

Говорих с човека, за когото работех. Той беше добър човек и ме изслуша внимателно, когато му казах, че трябва да си отида. Нямаше друг бял човек, с когото можех да говоря така, но той разбра.

Все пак се опита да ме убеди да отида в полицията.

— Разкажи им какво си видял — каза ми на африкаанс. — Кажим. Те могат да хванат тези зулуси и да ги обесят.

— Не знам кои бяха тези мъже. Те ще ме хванат първи. По-добре да си отида вкъщи.

Той ме погледна и кимна. После ми стисна ръката — тогава за пръв път бял човек се ръкува с мен. А аз го нарекох „братко“ — за пръв път нарекох така бял човек.

— Върни се у дома при жена си — каза той. — Ако един мъж изостави жена си за твърде дълго, тя започва да му създава неприятности. Повярвай ми. Върни се у дома и ѝ дай повечко деца.

Така аз тихомълком напуснах мините и се върнах в Ботсуана през хиляда деветстотин и шейсета. Огромна радост изпълни сърцето ми, когато пресяхох границата на Ботсуана и завинаги оставих Южна Африка зад себе си. На това място всеки ден чувствах, че може да умра. Опасността и тъгата висяха над Йоханесбург като облак и аз никога не бих могъл да бъда щастлив там. В Ботсуана беше различно. Нямахме полицаи с кучета; нямаше бандити с ножове, които чакаха да те ограбят; не те буди всяка сутрин виещата сирена, която те вика да слезеш в душните подземия. Нямахме ги тълпите, мъжете от далечни краища, тъгуващи за дома, копнеещи да бъдат някъде другаде. Бях напуснал затвор — огромен мрачен затвор, изпълнен със стенания.

Когато се върнах у дома и слязох от автобуса в Мочуди, и видях хълмовете, жилището на вожда и козите, спрях и заплаках. Един непознат мъж се приближи към мен, сложи ръка на рамото ми и ме попита дали не се връщам от мините. Казах му, че е така, а той кимна и остави ръката си на рамото ми, докато не спрях да плача. След това се усмихна и отмина. Беше видял, че жена ми идва към мен, и не искаше да ѝ пречи да посрещне съпруга си.

Ожених се за нея три години преди това, но почти не бяхме живели заедно след сватбата. Връщах се от Йоханесбург веднъж годишно за по един месец и това беше целият ни съвместен живот. При последното ми идване тя беше забременяла и малкото ми момиче се бе родило, докато ме нямаше. Сега щях да я видя за пръв път и жена ми я беше донесла да я видя още като сляза от автобуса. Стоеше с детето в ръце, детето, което беше по-ценно за мен от всичкото злато на

мините в Йоханесбург. Моето първо и единствено дете, моето момиче, моята Прешъс Рамотсве.

Прешъс приличаше на майка си, която беше доста пълна жена. Момиченцето играеше в двора пред къщата ни и се смееше, когато я вдигах на ръце. Една от кравите ми даваше хубаво мляко и аз я държах наблизко заради Прешъс. Давахме ѝ също много сироп и яйца всеки ден. Жена ми я мажеше с вазелин, хубаво го втриваше в кожата ѝ, чак да заблести. Казваха, че Прешъс е най-хубавото дете в Бечуаналенд, и жените идваха отдалеч, за да я видят и да я подържат на ръце.

После жена ми, майката на Прешъс, умря. По това време ние живеехме извън Мочуди и тя често навестяваше една своя леля, която живееше над железопътната линия близо „Франсистаун роуд“. Носеше ѝ храна, понеже лелята беше твърде стара, за да се грижи сама за себе си, и имаше само един син, който беше болен и не можеше да ходи надалеч.

Не знам как се е случило. Някои казваха, че станало, защото се беше надигнала буря и имало светкавици, и тя може да е бягала от тях, без да гледа къде върви. Но така или иначе тя била на линията, когато я блъснал влакът, идващ от Булавайо. Машинистът се каеше, но твърдеше, че изобщо не я видял, което навярно беше истина.

След това братовчедка ми дойде да се грижи за Прешъс. Шиеше ѝ дрехи, водеше я на училище и готвеше. Аз бях тъжен човек и си мислех: вече нищо не ти е останало в живота, освен Прешъс и добитъка. Ходех до обора, за да видя какво става с добитъка и да платя на краварите. Вече имах доста говеда и дори мислех да купя магазин. Но реших да изчакам и да оставя Прешъс да го купи, след като умра. Освен това прахта от мините беше увредила гърдите ми и не можех да вървя бързо или да вдигам тежко.

Един ден се връщах от обора и стигнах до главния път от Франсистаун до Габороне. Беше горещ ден и аз седнах под едно дърво край пътя и зачаках автобуса, който щеше да мине след малко. Заспал съм от жегата, но ме събуди шумът от идваща кола.

Беше голяма кола, сигурно американска, а отзад седеше един човек. Шофьорът дойде до мен и ме заговори на сетсуана, въпреки че номерът на колата беше от Южна Африка. Каза, че радиаторът тече, и ме попита откъде могат да наляят малко вода. Случи се така, че имах

цистерна с вода за добитъка близо до пътеката за обора, тъй че отидохме с шофьора и напълнихме един бидон.

Когато се върнахме, за да налеем водата в радиатора, мъжът, който седеше на задната седалка, беше излязъл от колата и сега стоеше и ме гледаше. Усмихна се, за да покаже, че ми е благодарен за помощта, а аз му се усмигнах в отговор. И изведнъж осъзнах, че го познавам — той управляваше мините в Йоханесбург, беше един от хората на господин Опенхаймър.

Приближих се и му казах кой съм. Рекох му, че се казвам Рамотсве, че съм работил в неговите мини и съжалявам, задето е трябвало да напусна без време, но това е станало поради независещи от мен обстоятелства.

Той се засмя и каза, че е било много хубаво, дето съм работил в мините толкова години. Каза, че мога да се върна с неговата кола, че той ще ме закара до Мочуди.

Ето как се прибрах в Мочуди с тази кола и този големец дойде в къщата ми. Той видя Прешъс и каза, че тя е много хубаво дете. После, след като изпи един чай, той си погледна часовника.

— Трябва да се връщам — каза. — Трябва да се върна в Йоханесбург.

Рекох, че жена му сигурно ще се ядоса, ако той не се прибере навреме за вечерята, която е сготвила. Той отвърна, че сигурно ще стане така.

Излязохме навън. Човекът на господин Опенхаймър бръкна в джоба си и извади портфейл. Аз се обърнах встрани, когато го отвори; не исках пари от него, но той настояваше. Каза, че аз съм бил един от хората на господин Опенхаймър, а господин Опенхаймър се грижел за своите хора. После ми даде двеста ранда^[6], а аз му казах, че с тях ще си купя бик, защото тъкмо бях загубил един.

Той остана доволен от това. Пожелах му да си върви с мир, а той отговори да остана с мир. Така се разделихме и аз повече никога не видях този свой приятел, но той е винаги в сърцето ми.

[1] Езикът на народността тсуана. — Бел.ред. ↑

[2] Народност в Ботсуана, Лесото и северната част на Южна Африка. — Бел.ред. ↑

[3] Старото название на бившата резервация на народността зулу, днес част от провинция в Южна Африка. — Бел.ред. ↑

[4] Народност, населяваща Сузиленд. — Бел.ред. ↑

[5] Втората по големина етническа група в Южна Африка след зулу. — Бел.ред. ↑

[6] Националната валута на ЮАР. — Бел.ред. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

УРОЦИ ЗА МОМЧЕТА И КОЗИ

Обед Рамотсве настани братовчедка си в една малка стая на гърба на къщата, която си беше построил в края на селото, след като се върна от мините. Отначало беше замислил тази стая като склад, в който да държи сандъци и излишни одеяла, както и запасите от парафин, които използваша за готвене, но за тези неща се намери място другаде. Сложиха легло и един малък шкаф, измазаха стените с вар и скоро стаята стана готова за обитаване. В очите на братовчедката това беше почти невъобразим лукс. След като съпругът ѝ я бе напуснал преди шест години, тя се върна да живее при майка си и баба си и се наложи да спи в стая, която имаше само три стени, като една от тях дори не стигаше до покрива. Старите се отнасяха с нея със скрито презрение, защото бяха старомодни хора, които вярваха, че жена, изоставена от съпруга си, най-често заслужава съдбата си. Разбира се, трябваше да я приютят, но ѝ отвориха вратата от чувство за дълг, а не от съчувствие.

Мъжът ѝ я бе напуснал, защото беше бездетна. В случаи като нейния това беше почти неизбежно. Тя прахоса малкото си пари в ходене по знахари, един, от които ѝ беше обещал, че ще забременее до няколко месеца. Той опита множество билки и стрити дървесни кори, а след като те не дадоха желания ефект, премина към магии. От някои отвари ѝ ставаше зле, а една едва не я уби, което не беше изненадващо, като се има предвид съдържанието ѝ. Безплодността ѝ обаче си остана и тя знаеше, че мъжът ѝ губи търпение. Той си тръгна скоро след това и по-късно ѝ писа от Лобатсе, за да ѝ съобщи с известна гордост, че новата му жена е бременна. Година и половина по-късно пристигна кратко писмо със снимка на детето му. Той не беше изпратил никакви пари и това беше последния път, в който тя получи някаква вест от него.

Сега, държейки Прешъс в обятията си, в собствената си стая с четири здрави варосани стени, тя беше напълно щастлива. Тя

позволяваше на Прешъс, вече четиригодишна, да спи с нея в леглото и нощем часове наред лежеше будна и слушаше дишането на детето. Галеше кожата ѝ, вземаше малката ѝ ръка между пръстите си и се дивеше на съвършенството на детското телце. Когато Прешъс спеше следобед, по време на най-голямата жега, тя сядаше край нея, плетеше и шиеше мънички дрешки и чорапи в яркочервено и синьо и отпъждаше мухите от спящото дете.

Обед също беше доволен. Всяка седмица той даваше на братовчедка си пари, за да купува необходимите за къщата неща, а в края на месеца — още малко, за самата нея. Тя разпределяше парите разумно и винаги оставаха малко, които харчеше за Прешъс. Той никога не бе имал повод да я упрекне за нещо или да я критикува за начина, по който отглеждаше дъщеря му. Всичко беше съвършено.

Братовчедката искаше Прешъс да е умна. Самата тя бе слабо образована, но се мъчеше да чете и сега усети възможността за промяна. Вече имаше политическа партия, в която можеха да влизат жени, въпреки че някои мъже роптаеха и казваха, че това ще навлече на всички куп неприятности. Жените започваха да говорят помежду си за своята съдба. Разбира се, никой не предизвикваше мъжете открито, но когато говореха помежду си, жените шепнеха разни неща и разменяха многозначителни погледи. Тя мислеше за своя живот; за ранната си женитба с мъж, когото едва познаваше, и за срама от това, че не може да има деца. Спомняше си годините, през които беше живяла в стаята с три стени, работата, която я караха да върши — безплатно, разбира се. Може би един ден жените щяха да могат да говорят открито и ще кажат какво не е наред. Но за да го направят, трябваше да могат да четат.

Най-напред тя научи Прешъс да брой. Брояха козите и кравите. Брояха момчетата, които играеха в прахта. Брояха дърветата, като даваха на всяко отделно име: кривото дърво; онова без листа; онова, в което обичат да се крият червеите мопани^[1]; онова, на което не кацат нито една птица. Тя казваше например: „Ако извадим дървото, което прилича на старец, колко дървета ще останат?“ Караше Прешъс да запомня списъци с определени неща — имената на членовете на тяхното семейство, имената на животните, които дядо ѝ беше притежавал, имената на вождовете. Понякога сядаха пред близкия магазин — „Малкия почтен общ търговец“ — и чакаха някоя кола или

камион да се заклатушка по осеяния с дупки колкото тенджери път. Тогава братовчедката казваше номера на колата, а Прешъс трябваше да го запомни и да може да го каже на следващия ден, когато я питаха, а понякога и на по-следващия. Играеха и на различни игри, развиващи наблюдателността, като братовчедката нареждаше върху обърната кошница множество познати предмети, а после ги покриваше с одеяло и вземаше един от тях.

— Какво съм взела? — питаше тя.

— Една костилка, добре оглозгана.

— А друго?

— Нищо.

Тя никога не грешеше, това момиченце, което наблюдаваше всичко и всички с големите си сериозни очи. Лека-полека, без някой да го е предвиждал, в детския ум зрееха любознателност и съобразителност.

Когато на шест години тръгна на училище, Прешъс знаеше азбуката и числата до двеста, а освен това можеше да каже наизуст цялата първа глава от Битие в превод на сетсуана. Беше научила и няколко думи на английски и можеше да декламира четири стиха от едно английско стихотворение за корабите и морето. Учителят беше впечатлен и похвали братовчедката за това, което беше направила. Това беше първата похвала, която тя получаваше за нещо, свършено от нея. Обед често ѝ благодареше, и то от сърце, но не му беше хрумвало да я похвали, защото според него тя просто изпълняваше женския си дълг и в това нямаше нищо за отбелязване.

„Ние сме тези, които първи разорали земята, когато Модисе (Бог) я сътворил — гласеше едно старо стихотворение на сетсуана. — Ние сме тези, които направили храната. Тези, които започнали да се грижат за мъжете, когато били малки момчета, млади мъже и старци, които скоро ще умрат. Ние винаги сме тук. Но сме само жени и никой не ни вижда.“

Маа Рамотсве си мислеше: Бог ни е пратил на тази земя. В началото всички сме били африканци, защото човекът се е появил в Кения, както доказаха доктор Лийки и баща му. И ако се замислим внимателно върху това, ще видим, че всички сме братя и сестри. Но където и да погледнеш какво виждаш? Борба и пак борба. Богатите убиват бедните; бедните убиват богатите. Навсякъде, освен в Ботсуана. Благодарение на сър Серетсе Кхама^[2], който беше добър човек, който замисли Ботсуана и я направи добро място. Тя все още плачеше за него понякога, когато мислеше за последните му дни и за всички онези умни доктори в Лондон, които казаха на правителството: „Много съжаляваме, но не можем да излекуваме вашия президент.“

Разбира се, бедата бе там, че хората явно не разбираха разликата между доброто и злото. Това трябваше да им бъде напомняно, защото ако ги оставиш сами да мислят, няма да си дадат труда. Те просто ще открият кое е най-добре за тях и после ще го обявят за добро. Това е начинът, по който мислят повечето хора.

Прешъс Рамотсве научи кое е добро и кое е зло в неделното училище. Братовчедката я заведе там, когато беше на шест години и оттогава насетне тя ходеше всяка неделя без прекъсване, докато стана на единайсет. Това беше достатъчно време за нея, за да научи всичко за доброто и злото, въпреки че беше и си остана озадачена от някои други аспекти на религията. Не можеше да повярва, че Господ е ходил по водата — това просто беше невъзможно, — нито пък вярваше на разказа за нахранването на петте хиляди души, което беше също толкова невъзможно. Сигурна беше, че това са лъжи, а най-голямата от всички лъжи беше, че Господ не е имал баща тук, на земята. Това не беше вярно, защото дори децата знаят, че за да има дете, трябва баща; това важи с еднаква сила и за кравите, и за кокошките, и за хората. Но доброто и злото бяха друго нещо и на нея не й беше трудно да разбере, че е лошо да лъжеш, да крадеш или да убиваш други хора.

Ако хората се нуждаеха от ясни напътствия, никой не можеше да им ги даде по-добре от маа Мотиби, която ръководеше неделното училище в Мочуди от повече от дванайсет години. Тя беше невисока трътлеста жена с изключително нисък глас. Учеше децата да пеят църковните химни, и на английски, и на сетсуана, и понеже се водеха по нея, децата пееха с една октава по-ниско от обикновеното, все едно квакаха жаби.

Облечени в най-хубавите си дрехи, децата седяха в редици в края на църквата и след като службата свършеше, маа Мотиби започваше да им преподава. Тя им четеше Библията, караше ги да повтарят до безкрай Десетте Божии заповеди и им разказваше религиозни истории от една синя книжка, за която казваше, че е донесена от Лондон и я няма никъде другаде в страната.

— Това са правилата, за да бъдеш добър — казваше тя. — Момчето трябва винаги да става рано и да си казва молитвата. След това трябва да си почисти обувките и да помогне на майка си да направи закуската, ако имат закуска. Някои хора нямат закуска, защото са бедни. После момчето трябва да отиде на училище и да слуша учителя за всичко. Така то ще стане добър християнин и по-късно ще отиде в рая, когато Господ го прибере. За момичетата правилата са същите, но те трябва, освен това да внимават с момчетата и да са готови да им заявят, че са добри християнки. Някои момчета няма да разберат това...

Да, мислеше си Прешъс Рамотсве. Някои момчета не разбират това и дори там, в неделното училище, имаше едно такова момче, един Джозая, който беше лошо момче, макар и само на девет. Той все се мъчеше да седне до Прешъс в неделното училище, въпреки че тя го отбягваше. Винаги я гледаше и ѝ се усмихваше окуражително, макар че тя беше две години по-голяма от него. Опитваше се също да докосва с крака си нейния, което я ядосваше и я караше да се отмества встрани, по-далеч от него.

Но най-лошото беше, че той разкопчаваше панталоните си и посочваше онова нещо, което момчетата имат, и очакваше от нея да го гледа. На нея това не ѝ харесваше, не беше редно такова нещо да се случва в неделното училище. Пък и какво толкова беше това нещо? Всички момчета го имаха.

Накрая тя разказа за това на маа Мотиби и учителката я изслуша със загрижен вид.

— Момчета, мъже — каза тя — всички са еднакви. Мислят си, че това е кой знае какво и много се гордеят с него. Не знаят колко смешно е това.

Тя каза на Прешъс да ѝ съобщи следващия път, когато това се случи. Момчето трябваше само леко да вдигне ръка и маа Мотиби щеше да я види. Това щеше да е сигналът.

Случи се през следващата седмица. Маа Мотиби беше на края на класа и гледаше книгите за неделното училище, които децата бяха сложили пред себе си. Тъкмо тогава Джозая си разкопча копчето и прошепна на Прешъс да погледне надолу. Тя не отмести поглед от книгата си и леко повдигна лявата си ръка. Разбира се, той не може да забележи това, но маа Мотиби го видя. Тя се промъкна зад момчето и вдигна Библията си във въздуха. След това я стовари върху главата му, която така прокълъна, че децата се стреснаха.

Джозая се преви от удара. Маа Мотиби застана пред него и посочи отворения му дюкян. След това вдигна Библията и отново го удари по темето, още по-силно.

Това беше последният път, в който Джозая досаждаше на Прешъс Рамотсве или на което и да е друго момиче. А Прешъс научи важен урок за това, как да се оправя с мъжете — урок, който не забрави никога и който по-късно се оказа много полезен, както и всички други уроци от неделното училище.

ЗАМИНАВАНЕТО НА БРАТОВЧЕДКАТА

Братовчедката се грижеше за Прешъс през първите осем години от живота ѝ. Можеше да остане, колкото иска, което бе добре дошло за Обед, защото тя въртеше къщата и нито се оплакваше, нито искаше пари. Но когато му дойде времето, той се досети, че може да става дума за гордост и чест и че братовчедката може да иска отново да се омъжи, въпреки това, което ѝ се беше случило предишния път. Ето защо с готовност даде благословията си, когато братовчедката съобщи, че се среща с мъж, който ѝ е направил предложение и тя се е съгласила.

— Бих могла да взема Прешъс с мен — каза тя. — Вече я приемам като своя дъщеря. Но пък ти оставаш...

— Да — каза Обед, — аз оставам. Ще ме вземеш ли и мен? Братовчедката се засмя.

— Новият ми съпруг е богат — каза тя, — но мисля, че иска да се ожени само за един човек.

Обед направи нужните приготовления за сватбата, понеже беше най-близкият роднина на младоженката и тази задача се падаше нему. Свърши я с желание и готовност, заради всичко, което тя беше направила за него. Поръча да заколят две крави и да сварят достатъчно

бира за двеста души. После, с младоженката под ръка, той влезе в църквата и видя новия ѝ съпруг с неговите роднини, видя другите си далечни братовчеди и техните приятели, а също много хора от селото, канени и неканени, които чакаха и го наблюдаваха.

След сватбената церемония те се върнаха в къщата, където между дърветата бяха опънати брезентови тенти и бяха подредени взети назаем столове. По-възрастните седяха, а младите обикаляха, разговаряха един с друг и душеха уханието от огромното количество месо, което съскаше на огньовете на открито. След това ядоха, а Обед произнесе реч, в която благодари на братовчедка си и на новия ѝ съпруг, който пък в отговор благодари на Обед, че се е грижил за тази жена толкова добре.

Новият ѝ мъж притежаваше два автобуса, което го правеше богат човек. Единият от тях, Специалният експрес за Молепололе, беше временно реквизиран в служба на сватбата и беше украсен за случая с яркосин плат. С другия те си тръгнаха след празненството, като новият съпруг бе зад волана, а младоженката седеше на седалката зад него. Разнесоха се радостни възгласи и вайкането на жените, и автобусът потегли към щастието.

Те се настаниха на десет мили южно от Габороне, в тухлена къща, която братът на новия съпруг беше построил за него. Тя имаше червен покрив, бели стени и веранда в традиционен стил, както и ограден двор отпред. Отзад имаше малка колиба, в която да живее слуга, и покрит клозет от ламарина. Братовчедката имаше кухня с лъскави нови тигани и две готварски печки. Имаше голям южноафрикански хладилник, който тихо бръмчеше по цял ден и безотказно замразяваше всичко. Всяка вечер съпругът ѝ се прибираше с дневната печалба от автобусите и тя му помагаше да преброи парите. Тя се оказа отличен счетоводител и скоро пое тази част от работата със забележителен успех.

Тя направи мъжа си щастлив и по друг начин. Като дете го беше ръфал чакал и по лицето му, там, където стажантът от шотландската мисионерска болница в Молепололе беше зашил несръчно раните му, бяха останали белези. Дотогава никоя жена не му беше казвала, че е хубав, и той не се и надяваше някоя да го направи, свикнал по-скоро да вижда как у тях трепва съчувствие. Братовчедката обаче му каза, че той е най-хубавият и най-жизненият мъж, когото е срещала. Това не беше

просто ласкателство — тя му казваше истината, както тя я виждаше, и сърцето му се изпълни с онази топлина, която струи от попадналия в целта комплимент.

„Знам, че ти липсвам — писа братовчедката на Прешъс. — Но знам също, че ти искаш аз да съм щастлива. Сега съм много щастлива. Имам много добър съпруг, който ми купи чудесни дрехи и всеки ден ме прави щастлива. Един ден ти ще дойдеш да живееш с нас и ще можем отново да броим дърветата и да пеем заедно църковните химни, както някога. Но сега трябва да се грижиш за баща си, защото вече си достатъчно голяма за това, а той е добър човек. Искам да бъдеш щастлива и се моля за това всяка нощ. Господ да пази Прешъс Рамотсве. Погрижи се за нея, Господи, тази нощ и завинаги. Амин.“

КОЗИТЕ

Като момиче Прешъс Рамотсве обичаше да рисува — занимание, което братовчедката поощряваше от най-ранната ѝ възраст. За десетия ѝ рожден ден ѝ подариха блокче за рисуване и комплект цветни моливи и скоро талантът ѝ се прояви. Обед Рамотсве се гордееше с дарбата ѝ да запълва белите листа на блокчето със сцени от ежедневието в Мочуди. На една рисунка беше малкото изкуствено езеро пред болницата — съвсем като истинско, на друга — старшата медицинска сестра на болницата, вперила поглед в едно магаре. На този лист имаше и рисунка на магазина — „Малкия почтен общ търговец“, с някакви неща пред него, чували брашно или седнали хора — трудно беше да се каже. Но все пак това бяха чудесни рисунки и Обед беше закачил няколко от тях по стените в хола, високо до тавана, където кацаха мухите.

Учителите знаеха за тази нейна дарба и ѝ казваха, че някой ден може да стане голяма художничка и картините ѝ да попаднат на корицата на Ботсуанския календар. Това я окуражи и рисунките следваха една след друга. Кози, говеда, хълмове, тикви, къщи; около

Мочуди имаше толкова много привлекателни за художника обекти, че нямаше никаква опасност тя да остане без теми.

В училището дойде вестта за някакво детско състезание по рисуване. Музеят в Габороне молеше всички училища в страната да пратят по една рисунка на свой ученик на тема: „Животът в днешна Ботсуана“. Разбира се, нямаше никакво съмнение чия творба ще бъде изпратена. Помолиха Прешъс да нарисува специална картина, в която наистина да вложи усилия и време, за да я пратят в Габороне от името на Мочуди.

Тя нарисува картината си в една събота — излезе рано със скицника си и след няколко часа се върна у дома да нанесе детайлите. Смяташе, че рисунката е много добра, и учителката ѝ също беше много ентузиасирана, когато я видя в понеделник.

— Тази рисунка ще спечели наградата за Мочуди — каза тя. — Всички ще бъдат много горди.

Сложиха внимателно рисунката между два листа нагънат картон и я пратиха до музея с препоръчана поща. В продължение на пет седмици нямаше никакъв отговор и през това време всички забравиха за състезанието. Спомниха си чак когато пристигна писмо до директора на училището и той сияещ го прочете на Прешъс.

— Спечелила си първа награда — каза той. — Трябва да отидеш в Габороне с твоята учителка, с мен и с баща ти, за да получиш наградата от министъра на образованието на специална церемония.

Това ѝ дойде в повече и тя заплака, но скоро спря, а после ѝ разрешиха да си тръгне по-рано от училище, за да съобщи новината на татко си.

Пътуваха с колата на директора и понеже подраниха за церемонията, прекараха няколко часа в двора на музея в очакване да го отворят. Но най-сетне това стана и дойдоха много други хора — учители, хора от вестниците и парламентаристи. После дойде министърът и хората оставиха чашите с портокалов сок и преглътнаха последните хапки от сандвичите си.

Тя видя картината си да виси на специално място, на стената, която разделяше две помещения, а под нея беше закачена малка картичка. Тя отиде с учителката си да я погледне и видя с разтуптяно сърце своето име, четливо напечатано под картината:

А отдолу, също напечатано, беше заглавието, което музеят беше дал на рисунката:

„ГОВЕДА КРАЙ ОБОРА“.

Обзета от внезапен ужас, тя застина на място. Това не беше вярно. Картината изобразяваше кози, а те бяха помислили, че това са говеда! Тя получаваше по погрешка награда за рисунка на говеда.

— Какво има? — попита баща ѝ. — Би трябвало да си много доволна. Защо изглеждаш толкова тъжна?

Тя не можеше да каже нищо. Имаше чувството, че ще стане престъпница, измамница. Не можеше да вземе награда за рисунка на говеда, просто не я заслужаваше.

Но министърът вече стоеше до нея и се подготвяше да изнесе реч. Тя вдигна поглед към него и той ѝ се усмихна сърдечно.

— Ти си много добра художничка — каза. — Мочуди трябва да се гордее с теб.

Тя сведе поглед към носовете на обувките си. Трябваше да си признае.

— Това не е рисунка на говеда — каза тя. — Това е рисунка на кози. Не можете да ми дадете наградата по погрешка.

Министърът се намръщи и погледна надписа. След това отново се обърна към нея и каза:

— Те са тези, които са направили грешка. Аз също мисля, че това са кози. Не ми се виждат говеда.

Той прочисти гърлото си и директорът на музея помоли за тишина.

— Тази великолепна рисунка на кози — каза министърът — показва колко са талантиливи младите хора в нашата страна. Когато порасне, тази млада дама ще стане чудесна гражданка и може би

знаменита художничка. Тя заслужава своята награда и сега аз ѝ я давам.

Тя взе пакетът, който той ѝ подаде, почувства ръката му върху рамото си и чу как той прошепна: „Ти си най-честното дете, което съм срещал. Браво на теб!“

После церемонията свърши и малко по-късно те се върнаха в Мочуди с раздрънканата кола на директора — завръщането на героинята, носителка на награди.

[1] По името на дървото, което тези червеи обитават. Всъщност става дума за гъсениците на императорската пеперуда. — Бел.прев. ↑

[2] Африкански националистичен лидер, първият президент на Ботсуана. — Бел.ред. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ЖИВОТ С БРАТОВЧЕДКАТА И НЕЙНИЯ СЪПРУГ

Когато стана на шестнайсет, маа Рамотсве напусна училището. („Най-доброто момиче в това училище“ — каза директорът. — „И едно от най-добрите момичета в Ботсуана.“) Баща ѝ искаше тя да остане, да вземе Кеймбриджкия сертификат и дори да продължи по-нататък, но на маа Рамотсве ѝ бе омръзнало в Мочуди. Беше отегчена и от работата си в „Малкия почтен общ търговец“, където всяка събота приемаше стока и в продължение на часове драскаше кръстчета пред имената на различните стоки в списъците. Искаше да отиде някъде другаде. Искаше да започне своя живот.

— Можеш да идеш при братовчедка ми — каза баща ѝ. — Там е много различно място. Мисля, че в техния дом се случват много неща.

За него беше много болезнено да каже това. Искаше тя да остане и да се грижи за него, но знаеше, че би било егоистично да очаква нейният живот да се върти около неговия. Тя искаше свобода; искаше да чувства, че прави нещо с живота си. И, разбира се, някъде в ума му се таеше мисълта за нейната сватба. Той знаеше, че много скоро ще се появят мъже, които ще искат да се оженият за нея.

Никога не би ѝ отказал това, разбира се. Но какво щеше да стане, ако мъжът, който поискаше да се ожени за нея, беше побойник, пияница или женкар? Всичко това беше възможно, имаше много такива мъже, които чакаха някое привлекателно момиче, в което да се вкопчат и чийто живот да унищожат бавно. Тези мъже бяха като пиявици; те смучеха от добрината на женското сърце, докато то пресъхне и цялата му любов свърши. Той знаеше, че това продължава дълго, защото жените, изглежда, имаха големи запаси доброта в себе си.

Ако някой от тези мъже поискаше Прешъс, какво би направил той, нейният баща? Можеше да я предупреди за риска, но кой се

вслушва в подобни предупреждения, когато обича! Беше виждал това много пъти досега; любовта беше един вид слепота, която пречеше да се видят и най-явни недостатъци. Може да обичаш убиец и да не вярваш, че любимият ти може да смачка кърлеж, а камо ли да убие някого. Не би имало смисъл да се мъчи да я разубеждава.

Къщата на братовчедката би била сравнително сигурно място за нея даже да не можеше да я опази от мъжете. Най-малкото братовчедката щеше да я наглежда, а съпругът ѝ можеше да прогони най-неподходящите мъже. Сега той беше богат човек, с повече от пет автобуса, и щеше да има властта, която притежават богатите хора. Можеше да отпрати някои от младежите.

Братовчедката с радост посрещна Прешъс в дома си. Тя ѝ подреди една стая, в която закачи нови пердета от плътен жълт плат, които беше купила от магазините „ОК“ при едно свое пътуване за покупки до Йоханесбург. Напълни с дрехи един скрин и сложи отгоре снимка на папата в рамка. Застла пода с прости тръстикови рогозки. Стана светла и удобна стая.

Прешъс свикна бързо с новата обстановка. Дадоха ѝ работа в офиса на автобусната компания, където прибираще фактурите и проверяваше числата в шофьорските листове. Справяше се бързо и мъжът на братовчедката забеляза, че тя върши толкова работа, колкото двамата по-възрастни счетоводители, взети заедно. Те седяха зад бюрата си и по цял ден клюкарстваха, като от време на време местеха някоя и друга фактура от една купчина в друга или пък ставаха да кипнат вода за чай.

Прешъс с нейната памет се научи да върши всичко, което изискваше новата ѝ работа. При това работеше безпогрешно. Обичаше също да прави предложения и рядко минаваше и седмица, в която да не направи някое предложение как нещата да вървят по-ефективно.

— Работиш твърде много — каза ѝ един от счетоводителите. — Опитваш се да ни вземеш работата.

Прешъс ги погледна неразбиращо. Тя винаги работеше, без да пести сили и просто не разбираше как някой би могъл да мързелува. Как те можеха просто да седят и да зяпат безцелно, когато можеха да събират числа или да проверяват постъпленията на шофьорите?

Тя сама проверяваше сметките, често без това да се изисква от нея, и въпреки че обикновено те излизаха, понякога намираше дребни несъответствия. Според братовчедката те се дължаха на връщането на неточни суми. Лесно било това да се случи в претъпкания автобус и тъй като сумите не бяха значителни, просто не им обръщаха внимание. Но Прешъс откри нещо повече. Тя откри неточност за повече от двеста пули^[1] във фактурите за гориво и каза това на мъжа на братовчедката.

— Сигурна ли си? — попита той. — Как могат да липсват двеста пули?

— Може би са откраднати — каза Прешъс.

Мъжът на братовчедката поклати глава. Той се смяташе за образцов работодател — вярно, патерналист, но нима хората не искат точно това? Той не можеше да повярва, че някой от работниците му го мами. Как биха могли, след като беше толкова добър към тях и правеше за тях толкова много?!

Прешъс му показва как са били откраднати парите и заедно проследиха как са били преместени в друга сметка, а накрая са изчезнали. Само единият от счетоводителите имаше достъп до тези средства, така че трябваше да е той, нямаше друго обяснение. Тя не присъства на скандала, но го чу от другата стая. Счетоводителят възмутено отричаше, крещейки с пълно гърло. След това за миг настъпи тишина, а после се чу трясването на врата.

Това беше първият ѝ случай. Това беше началото на кариерата на маа Рамотсве.

ПРИСТИГАНЕТО НА НОТЕ МОКОТИ

Тя работи в офиса на автобусната компания четири години. Братовчедката и нейният мъж свикнаха с присъствието ѝ и започнаха да я наричат своя дъщеря. Тя нямаше нищо против. Те бяха нейни роднини и тя ги обичаше. Обичаше братовчедката, въпреки че тя още се отнасяше с нея като с дете и я гълчеше пред хората. Обичаше и мъжа на братовчедката с неговото тъжно, покрито с белези лице и големите му сръчни ръце. Обичаше къщата и своята стая с жълтите завеси. Животът, който си бе устроила, беше хубав.

Всеки уикенд тя пътуваше до Мочуди с един от автобусите на мъжа на братовчедката, за да види баща си. Той я чакаше пред къщата,

седнал на своето столче, а тя правеше реверанс пред него като едно време и пляскаше с ръце.

След това обядваха заедно, седнали в сянката под навеса на верандата, която баща ѝ беше построил отстрани на къщата. Тя му разказваше какво се е случило през седмицата в работата, а той поглъщаше жадно всяка подробност, разпитвайки за имената, които после навързваше в сложни генеалогии. Всички бяха свързани по някакъв начин; нямаше никой, който да не може да се смести в разклоненото фамилно родословие.

Същото беше и с добитъка. Говедата също имаха свои семейства и след като тя свършеше да говори, баща ѝ разказваше новините около тях. Въпреки че рядко ходеше до обора, той получаваше съобщения оттам всяка седмица и можеше да ръководи живота на добитъка си чрез краварите. Той имаше точно око за животните, проникателна способност да вижда у телетата черти, които щяха да се разгърнат, когато, те пораснат. Само от един поглед можеше да каже дали някоя юница, която изглеждаше недорасла и затова беше евтина, може да наддаде и да бъде угоена. И, за да докаже правотата си, купуваше такива животни и ги превръщаше в чудесни гойни крави (ако дъждовете бяха обилни).

Той казваше, че хората са като своя добитък. Кльощавите, нещастни животни имат кльощави, нещастни собственици. Апатичните животни, които скитаха безцелно, имаха собственици, чийто живот бе лишен от цел. А нечестните хора, твърдеше той, имат нечестни животни — животни, които ще излъжат другите за храната или ще опитат да се вмъкнат в чужди стада.

Обед Рамотсве беше строг съдия — и на хората, и на животните — и тя усети, че си мисли: какво ли би казал той, когато разбере за Ноте Мокоти?

Запозна се с Ноте Мокоти в автобуса на връщане от Мочуди. Той пътуваше от Франсистаун и седеше отпред, а калъфът на тромпета му беше на седалката до него. Тя не можеше да не го забележи — с червената риза и ленените светли раирани панталони, не можеше и да не види високите скули и извитите вежди. Това беше гордо лице, лице на мъж, който е свикнал да го гледат и харесват, и тя веднага отмести

поглед. Не искаше той да си мисли, че тя го гледа, въпреки че продължаваше да му хвърля погледи от мястото си. Кой беше този мъж? Дали бе музикант, с този калъф до него, или пък учен човек от университета...

Автобусът спря в Габороне, преди да потегли на юг към Лобатсе. Тя остана на мястото си и го видя да става. Той се изправи, изглади ръба на панталона си, а после се обърна и погледна към дъното на автобуса. Тя усети, че сърцето ѝ подскочи — той я беше погледнал. Не, всъщност не беше, гледаше навън през прозореца.

Внезапно, без да мисли, тя стана и взе чантата си от поставката. Щеше да слезе, не защото имаше работа в Габороне, а защото искаше да види какво прави той. Той вече беше слязъл от автобуса и тя се забърза, като припряно смотолеви някакво обяснение пред шофьора, който работеше за мъжа на братовчедката. Навън, сред тълпата, под късното следобедно слънце, сред миризмата на прах и пот, тя се огледа и го видя застанал недалеч. Беше си купил печена царевица от един уличен търговец и гложгаше кочана. Тя пак усети онова безпокойство и спря на място, сякаш беше чужденка, която не знае накъде да тръгне.

Той я гледаше и тя се обърна настрани развълнувана. Дали беше забелязал, че го гледа? Може би. Тя отново погледна бързо в неговата посока и този път той ѝ се усмихна и повдигна вежди. След това изхвърли царевичния кочан, взе калъфа с тромпета и тръгна към нея. Тя замръзна на място, неспособна да си тръгне, хипнотизирана като жертвата под погледа на змията.

— Видях те в автобуса — каза той. — Стори ми се, че съм те виждал преди. Но не съм.

Тя сведе поглед.

— Аз никога не съм те виждала — каза. — Никога.

Той се усмихна. Тя си помисли, че той не е толкова страшен, и сковаността донякъде я напусна.

— Човек среща повечето хора в тази страна един-два пъти — каза той. — Тук няма чужденци.

— Вярно е — кимна тя.

Настъпи мълчание. Той посочи към калъфа в краката си.

— Това е тромпет — каза. — Аз съм музикант.

Тя погледна калъфа. На него имаше лепенка — рисунка на човек, който свири на китара.

— Обичаш ли музиката? — попита той. — Джаз? Куела?
Тя вдигна поглед и видя, че той продължава да ѝ се усмихва.

— Да — отвърна тя, — обичам музиката.

— Аз свиря в една група — каза той. — Свири в бара на хотел „Президент“. Можеш да дойдеш да ни послушаш. Сега отивам там.

Отидоха до бара, който беше на десетина минути пеш от автобусната спирка. Той ѝ взе нещо за пиене и я настани на една маса в дъното, където имаше само един стол, за да не сядат никой друг. После той свири, а тя слушаше, завладяна от протяжната, неуловима музика и горда, че познава този мъж, че е негова гостенка. Питието беше странно и горчиво; тя не харесваше вкуса на алкохола, но в баровете се пие, а тя беше малко притеснена, че може да изглежда някак не на място или твърде млада и хората ще я забележат.

След това, когато групата си взе почивка, той дойде при нея и тя видя как блести потта, избила по челото му при свиренето.

— Днес не свиря много добре — каза той. — Има дни, в които можеш, и дни, в които не можеш.

— На мен ми се стори много добър. Свири добре.

— Не беше така. Мога да свиря и по-добре. Има дни, в които тромпетът направо ми говори. Тогава не се налага да правя каквито и да е усилия.

Тя видя, че хората ги гледат, а една-две жени я зяпаха критично. Искаха да бъдат на нейно място, досещаше се тя. Искаха да бъдат с Ноте.

След като си тръгнаха от бара, той я изпрати с късния автобус и ѝ махаше с ръка, докато рейсът потегли. Тя му махна в отговор и затвори очи. Вече си имаше приятел, джаз музикант, с когото пак щеше да се види (по негова молба) следващия петък вечер, когато щяха да свирят на барбекю в двора на клуб „Габороне“. Той каза, че колегите му винаги вземали своите приятелки и там тя ще се запознае с някои интересни хора от класа, които иначе не би срещнала.

И тъкмо там Ноте Мокоти направи предложение на Прешъс Рамотсве и тя го прие, доста странно — без да каже нищо. Това стана, след като групата беше свършила и те седяха в мрака, настрани от гълчавата на бара.

— Искам да се ожения скоро и да се ожения за теб — каза той. — Ти си чудесно момиче, от което ще излезе много добра жена.

Прешъс не каза нищо, защото се колебаеше, но мълчанието ѝ беше взето за съгласие.

— Ще говоря за това с баща ти — каза Ноте. — Надявам се, че той не е старомоден човек, който ще иска в замяна много животни.

Всъщност баща ѝ наистина беше старомоден, но тя не го каза. Мислеше си, че още не се е съгласила, но може би вече бе твърде късно.

После Ноте каза:

— След като ще бъдеш моя жена, трябва да те науча за какво са жените.

Тя не каза нищо. Ето, значи, как ставало. Такива били мъжете, точно както ѝ казваха приятелките в училище — разбира се, онези, които ходеха с момчета.

Той я прегърна и я свали на меката трева. Бяха в сенките и наблизо нямаше никой, чуваха се само виковете и смеховете на хората на бара. Той взе ръката ѝ и я постави на стомаха си, а тя не знаеше какво да прави. После той започна да я целува — по врата, по бузите, по устните, — а тя чуваше само биенето на сърцето си и учестеното си дишане.

— Момичетата трябва да научат тези неща — каза той. — Никой ли не ти е показал?

Тя поклати глава. Не беше се научила, а сега явно бе много късно. Не знаеше какво да прави.

— Радвам се — каза той. — Веднага разбрах, че си девствена, мъжете много държат на това. Но сега нещата ще се променят. Веднага. Тази нощ.

Тя почувства болка. Помоли го да спре, но той натисна главата ѝ назад и я удари по бузата. Но после веднага я целуна по удареното място и каза, че го е направил, без да иска. През цялото време той я натискаше и я дереше по целия гръб с ноктите си. След това той я обърна и отново я заболя, защото я удряше по гърба с колана си.

Тя седна и събра разхвърляните си дрехи. Тревожеше се, за разлика от него, че някой може да дойде и да ги види.

Тя се облече и докато си слагаше блузата, заплака тихо, защото си помисли за баща си, когото щеше да види утре на верандата, и той щеше да ѝ разкаже новините за животните, без и през ум да му мине какво ѝ се е случило тази нощ.

Три седмици по-късно Ноте Мокоти посети баща ѝ и поиска ръката на Прешъс. Обед каза, че ще говори с дъщеря си, както и стори следващия път, когато тя дойде да го види. Той седеше на стола си, вдигна поглед към нея и ѝ каза, че в никакъв случай не трябва да се омъжва за някой, за когото не иска да се омъжи. Това време отдавна беше отминало. Не беше нужно и да си мисли, че непременно трябва да се омъжи; в днешно време една жена можеше да живее и сама — срещаха се все повече такива жени.

В този момент тя можеше да каже „не“, явно баща ѝ искаше точно това. Но тя не го искаше. Тя живееше заради срещите си с Ноте Мокоти. Искаше да се омъжи за него. Знаеше, че той не е добър човек, но се надяваше да го промени. И, като оставим всичко друго настрана, оставаха тъмните моменти на сливане, удоволствието, което той си вземаше насила и към което човек можеше да се пристрасти. Тя харесваше това. Срамуваше се дори да мисли за него, но ѝ харесваше това, което той правеше с нея — унижението, неговата настойчивост. Тя искаше да бъде с него, искаше той да я притежава. Това беше като горчиво питие, което те кара отново и отново да се връщаш към него. Освен това, разбира се, тя усещаше, че е бременна. Твърде рано беше да се каже, но тя чувстваше, че вече носи детето на Ноте Мокоти — малка, пърхаща птичка дълбоко в нея.

Ожениха се една събота следобед в три часа в църквата в Мочуди. Отвън добитъкът се криеше под дърветата, защото беше краят на октомври и жегата беше в своя апогей. Земята беше суха през тази година, понеже предния сезон рядко бе валило. Всичко беше изсъхнало и повяхнало; беше останала съвсем малко трева и животните бяха кожа и кости. Безжизнено време.

Венча ги свещеникът от реформистката църква, който едва дишаше в черните си църковни одежди и триеше потта от челото си с голяма червена кърпа.

— Сега вие се венчавате пред очите на Бога — каза той. — Бог ви налага определени задължения. Той се грижи за нас и ни пази в този жесток свят. Бог обича Своите деца, но ние трябва да помним тези задължения, които изисква от нас. Вие, млади хора, разбирате ли какво казвам?

— Разбирам — усмихна се Ноте.

После свещеникът се обърна към Прешъс и я попита:

— А ти разбираш ли?

Тя вдигна поглед към лицето на свещеника — лицето на един от приятелите на баща ѝ. Знаеше, че баща ѝ е говорил с него за този брак, казал му е колко нещастен се чувства заради него, но свещеникът беше казал, че не може да се намеси. Сега тонът му беше мек и той леко стисна ръката ѝ, когато я взе и я постави в ръката на Ноте. В този миг детето помръдна в нея и тя трепна, защото движението му беше внезапно и силно.

След два дни в Мочуди, където останаха в къщата на една братовчедка на Ноте, те опаковаха вещите си, качиха ги в един камион и заминаха за Габороне. Ноте беше намерил къде да се настанят — две стаи и кухня в къща под наем близо до Тлоквенг. Беше същински лукс да имаш две стаи — едната беше тяхната спалня, мебелирана с двойно легло и стар гардероб, а другата, с маса, два стола и бюфет, им служеше за хол и трапезария. Жълтите пердета, които преди бяха в стаята ѝ в дома на бащината ѝ братовчедка, направиха стаята ярка и весела.

Ноте държеше в тази стая тропета си и колекцията си от записи. Упражняваше се по двайсет минути без прекъсване, а след това, докато даваше почивка на устните си, слушаше някой запис и дрънкаше по слух на китарата. Той знаеше всичко за градската музика — какви са корените ѝ, кой какво пее, кой какво свири и с кого. Беше слушал великите Хю Масекела на тропета, Долар Бранд на пианото, вокала на Споукс Макобане; беше ги слушал на живо в Йоханесбург и познаваше всички техни плочи.

Тя го гледаше как вади тропета от калъфа и нагласява мундщука. Гледаше го как вдига тропета към устните си и после, така внезапно, от металната фуния, допряна до тялото му, звукът изригваше като величествен, блестящ нож, който разрязва въздуха. Малката стая закънтяваше и мухите, събудени от съня си, започваха да бръмчат наоколо, сякаш язدهа виещите се звуци.

Тя ходеше с него в баровете и той се държеше с нея мило, но явно бе в плен на собствения си кръг и тя усещаше, че всъщност той

не иска тя да е там. Там имаше хора, които не мислеха за нищо друго, освен за музика; те говореха безкрайно за музика и само за музика. Но колко може да се каже за музиката? Тези хора също не я искаха там, мислеше си тя, и затова престана да ходи в баровете и си стоеше у дома.

Той се прибираще вкъщи късно и миришеше на бира. Миризмата беше кисела, като прокиснало мляко, и тя извърщаше глава встрани, когато той я буташе на леглото и дърпаше дрехите ѝ.

— Пил си много бира. Добре си си прекарал.

Той я поглеждаше с леко нефокусиран поглед.

— Мога да пия, ако искам. Ти да не си от ония жени, които стоят вкъщи и постоянно се оплакват? Такава ли си?

— Не съм. Казах само, че си си прекарал добре.

Но тези думи не уталожваха раздразнението му и той казваше:

— Караш ме да те наказвам, жено. Направо си го искаш.

Тя викаше и се опитваше да се бори с него, да го отблъсне, но той беше твърде силен.

— Внимавай да не нараниш бебето.

— Бебето?! Защо говориш за това бебе? То не е мое. Аз не съм баща на никакво бебе.

Отново мъжки ръце, но този път в тънки гумени ръкавици, от които ръцете изглеждаха бледни и някак незавършени, като ръце на бял човек.

— Чувствате ли някаква болка тук? Не? А тук?

Тя поклати глава.

— Мисля, че бебето е добре. А тук, където са тези белези? Външна ли е болката, или е по-дълбока?

— Само отвън.

— Разбирам. Ще се наложи да направя няколко шева. По цялата повърхност, защото кожата е много лошо разкъсана. Ще ви напръскам с нещо, за да не ви боли, но по-добре да не ме гледате, докато шия. Казват, че мъжете не можели да шият, но нас, лекарите, общо взето ни бива.

Тя затвори очи и чу съскане. Почувства студен спрей върху кожата си, а после тялото ѝ на това място сякаш се вцепени, докато

докторът обработваше раната.

— Направил го е мъжът ви, нали? Прав ли съм?

Тя отвори очи. Докторът беше зашил раната и подаде нещо на сестрата. После я погледна, докато сваляше ръкавиците си.

— Колко пъти се е случвало досега? — отново я попита той. — Има ли кой да се погрижи за вас?

— Не знам. Не знам.

— Предполагам, че ще се върнете при него, нали? — Тя отвори уста да каже нещо, но той я прекъсна: — Разбира се. Винаги се повтаря все същото. Жената се връща за още. — Той въздъхна. — Сигурно ще ви видя пак. Но се надявам да не стане така. Пазете се.

Тя се прибра къщи на следващия ден, с омотан около лицето шал, за да не се виждат белезите и синините. Боляха я ръцете и стомаха, чувстваше и остра болка в защитата рана. В болницата ѝ бяха дали обезболяващи хапчета и тя беше взела едно малко преди да се качи на автобуса. То, изглежда, намали болката и по пътя тя взе още едно.

Вратата беше отворена. Тя влезе с разтуптяно сърце и видя какво се беше случило. Стаята беше празна, ако не се смятаха мебелите. Той беше взел записите си, новия им метален сандък и жълтите завеси. Когато влезе в спалнята, тя видя, че той е нарязал матрака с нож, а наоколо беше разпилян пух от пълнежа му и стаята приличаше на място, където са стригали овце.

Тя седна на леглото и дълго остана там, загледана в пода, докато влезе един съсед и каза, че ще дойде един човек, който ще я откара с камион до Мочуди, при Обед, нейния баща.

И така, тя заживя с баща си и се грижеше за него през следващите четиринайсет години. Той умря скоро след трийсет и четвъртия ѝ рожден ден и това беше моментът, в който Прешъс Рамотсве, вече сираче, ветеранка от един кошмарен брак и майка за пет кратки и прекрасни дни, стана първата жена — частен детектив в Ботсуана.

[1] Паричната единица в Ботсуана. — Бел.ред. ↑

ПЕТА ГЛАВА

КАКВО Е НУЖНО, ЗА ДА ОТКРИЕШ ДЕТЕКТИВСКА АГЕНЦИЯ

Маа Рамотсве предполагаше, че да откриеш детективска агенция не е лесно. Хората винаги правят грешката да смятат, че започването на някакъв бизнес е лесна работа, но после установяват, че това е свързано с всякакъв вид скрити проблеми и непредвидени изисквания, които трябва да удовлетворят. Тя беше чувала за хора, които се захващат с някакъв бизнес, просъществувал всичко на всичко четирипет седмици, преди да свърши стоката или парите, или и двете. Винаги е по-трудно, отколкото човек си е мислел.

Тя отиде при адвокатата в Пилане, който ѝ помогна да получи парите на баща си. Той беше организиран продажбата на животните и беше взел за тях добра цена.

— Имам много пари за теб — каза той. — Стадото на баща ти беше голямо.

Тя взе чека и листа, които той ѝ подаде. Беше повече, отколкото тя беше смятала за възможно. Но беше истина — всички тези пари, платими на Прешъс Рамотсве при представяне на чека в „Барклис Банк“, Ботсуана.

— Можеш да си купиш къща с тези пари — каза адвокатът. — И да започнеш бизнес.

— Смятам да направя и двете. Адвокатът доби заинтригуван вид.

— Какъв точно бизнес? — попита той. — Магазин ли? Мога да ти дам някои съвети.

— Детективска агенция.

Адвокатът я погледна недоумяващо.

— Но детективски агенции не се продават. Изобщо няма такива.

— Знам това — кимна маа Рамотсве. — Налага се да започна от нулата.

Адвокатът трепна, докато тя говореше.

— Лесно е да си загубиш парите в бизнес — каза той. — Особено когато не знаеш нищо за това, което правиш. — Той я погледна твърдо. — Особено тогава. А, между другото, могат ли жените да бъдат детективи? Как мислиш?

— Защо не? — отвърна маа Рамотсве. Тя беше чувала, че хората не обичат адвокатите, и сега разбираше защо. Този човек беше толкова сигурен в себе си, така убеден в правотата си. Но какво го засягаше какво щеше да прави тя? Ставаше дума за нейните пари, за нейното бъдеще. И как смееше той да се изказва така за жените, след като дори не виждаше, че ципът му е смъкнат до половината! Дали да не му каже?

— Жените са тези, които знаят какво става всъщност — каза тя тихо. — Те имат очи. Чували ли сте за Агата Кристи?

Адвокатът явно се изненада.

— За Агата Кристи ли? Разбира се, че съм чувал. Да, така е. Жените виждат повече неща от мъжете. Това е добре известно.

— И когато хората видят табела, на която пише „Дамска детективска агенция № 1“, какво ще си помислят? — продължи маа Рамотсве. — Ще си помислят: „Тези дами ще разберат какво става. Тъкмо те ми трябват.“

— Може би — каза адвокатът, като поглади брадичката си с ръка.

— Да — каза маа Рамотсве, — може би. — И добави: — Ципът ви, раа... Май не сте забелязали...

Най-напред тя си намери къща, на един ъгъл на „Зебра Драйв“. Къщата беше скъпа и тя реши да не я плати изцяло, за да може да купи някъде и помещение за агенцията си. Това беше по-трудно, но накрая намери неголяма постройка. Това бе възвишението Кгале, в покрайнините на града, където можеше да се настани. Мястото беше добро, защото всеки ден по този път минаваха много хора, които щяха да виждат табелата на агенцията ѝ. Щеше да е почти толкова ефективно, колкото ако пуснеше реклама в „Дейли Нюз“ и „Ботсуана Гардиън“. Скоро всички щяха да знаят за нея.

Постройката, която купи, в началото служила за склад, била превърната в химическо чистене, а накрая в магазин за напитки. От около година била празна и в нея живеели незаконно настанили се

хора. Те палили огън вътре и във всяка стая мазилката на стената беше опушена. Накрая собственикът се върнал от Франсистаун, изгонил самонастанилите се хора и предложил запуснатото на вид здание на пазара. Явили се един-двама евентуални купувачи, но те били отблъснати от състоянието на сградата и цената ѝ паднала. Когато маа Рамотсве предложи пари в брой, продавачът направо подскочи от радост и само след няколко дни тя получи нотариалния акт.

Покрай сградата имаше много работа. Тя нае един строител да смени повредената мазилка и да поправи ламаринения покрив и след като му предложи пари в брой, той свърши работата за седмица. След това маа Рамотсве се зае с боядисването на постройката и не след дълго и това бе свършено — отвън в охра, а вътре в бяло. Тя купи свежи жълти пердета и в необичаен за нея прилив на екстравагантност похарчи куп пари за чисто ново офис обзавеждане — две бюра и два стола. Нейният приятел господин Дж. Л. Б. Матекони, собственикът на „Тлоквенг роуд спийди моторс“ ѝ донесе една стара пишеща машина, която му беше излишна и която работеше съвсем добре. С това офисът бе завършен и можеше да бъде отворен — след като маа Рамотсве си вземеше секретарка.

Това бе най-лесната част от всичко, което трябваше да се свърши. Едно телефонно обаждане в Ботсуанския колеж за секретарски и офис умения веднага даде резултат. Оттам казаха, че имат точно жената, която ѝ трябва. Маа Макутси беше вдовица на учител и току-що беше взела изпита за машинописни и секретарски умения със среден успех 97%. Сигурни бяха, че тя щеше да е идеална.

Маа Рамотсве веднага я хареса. Маа Макутси беше слаба жена с издължено лице и коса на плитки, боядисана в червеникавокафяво. Носеше кръгли очила с широки пластмасови рамки, а на лицето ѝ стоеше неизменна, но явно съвсем искрена усмивка.

Откриха агенцията в един понеделник. Маа Рамотсве седна зад своето бюро, маа Макутси — зад нейното, с пишещата машина. Тя погледна маа Рамотсве и се усмихна още по-широко.

— Готова съм за работа — каза. — Готова съм да започна.

— Хм — каза маа Рамотсве. — Все още сме в началото. Едва отворихме. Ще трябва да почакаме, докато дойде някой клиент.

Дълбоко в сърцето си тя знаеше, че няма да има клиент. Цялата идея беше ужасна грешка. На никой не му трябваше частен детектив,

още по-малко пък се нуждаеше от нея. Коя беше тя, в края на краищата? Някоя си Прешъс Рамотсве от Мочуди. Никога не беше ходила в Лондон или на някое от местата, където хората ходят, за да се научат да бъдат частни детективи. Никога не беше ходила дори в Йоханесбург. Ако някой влезеше и кажеше: „Вие, разбира се, познавате Йоханесбург“, щеше да се наложи да лъже или просто да замълчи.

Маа Макутси я погледна, после погледна към клавиатурата на пишещата машина. Отвори едно чекмедже, взря се вътре, после го затвори. В този момент една кокошка влезе в стаята и закълва нещо по пода.

— Къш! — извика маа Макутси. — Никакви кокошки тук!

В десет часа маа Макутси стана от бюрото си и отиде в задната стая да направи чай. Маа Рамотсве я помоли да направи любимия ѝ ройбос и скоро тя се върна с две чаши. В чантата ѝ имаше кутия със сухо мляко, тя я извади и сипа по малко в двете чаши. След това си изпиха чая, гледайки едно момче, застанало до пътя, което хвърляше камъни по някакво кльоцаво куче.

В единайсет часа изпиха по още една чаша чай, а в дванайсет маа Рамотсве се изправи и обяви, че ще се разходи по магазините, за да си купи парфюм. Маа Макутси трябваше да остане, за да вдига телефона и да посрещне клиентите, ако такива се появят. Маа Рамотсве се усмихна, докато казваше това. Разбира се, че нямаше да има клиенти и тя щеше да затвори агенцията на края на месеца. Дали маа Макутси разбираше каква безперспективна работа си е намерила? Жена със среден успех 97% заслужаваше нещо по-добро.

Маа Рамотсве тъкмо стоеше край тезгяха на магазина и разглеждаше едно шишенце парфюм, когато маа Макутси нахлу през вратата.

— Маа Рамотсве — извика тя, — клиент! Има клиент в офиса. Случаят е голям. Изчезнал човек. Елате бързо. Няма време за губене.

Всички жени на изчезнали мъже са еднакви, мислеше си маа Рамотсве. Отначало се тревожат и са убедени, че се е случило нещо ужасно. След това в тях започва да пропълзвява съмнение и започват да се чудят дали той не е избягал с друга жена както обикновено се случва, а накрая се ядосват. В етапа, когато са разгневени, повечето от

тях не искат съпругът да се връща даже да го намерят. Искат само да получат възможност да му се разкрещят в лицето.

Маа Малатси беше във втората фаза, помисли си маа Рамотсве. Тя беше започнала да подозира, че докато тя стои у дома, той се забавлява някъде, и естествено това подозрение беше започнало да я гризе. Вероятно имаше да плаща някакви дългове, макар да изглеждаше доста богата.

— Може би трябва да ми разкажете малко повече за вашия съпруг — каза маа Рамотсве, когато маа Малатси отпи от силния чай, запарен от секретарката.

— Казва се Питър Малатси — каза маа Малатси. — На четирийсет години е и има... имаше... тоест има собствен бизнес, продава мебели. Това е добър бизнес и той печелеше добре. Така че не е избягал заради кредитори.

Маа Рамотсве кимна.

— Трябва да има друга причина — започна тя и после продължи предпазливо: — Знаете какви са мъжете. Да не би да има друга жена? Как мислите...

Маа Малатси енергично поклати глава.

— Не мисля, че е това — каза тя. — Може би допреди година щеше да е възможно, но тогава той стана християнин и се присъедини към една църква, в която все пееха и обикаляха в бели дрехи.

Маа Рамотсве си записа това. Църква. Поят. Дали не се е побъркал по религията? Подмамен от някой проповедник?

— Какви бяха тези хора? — попита тя. — Може би те знаят нещо за него.

Маа Малатси вдигна рамене.

— Не съм сигурна — каза тя с леко раздражение. Всъщност не зная. Той ме покани да отида с него един-два пъти, но аз отказах. Така че в неделя излизаше сам. Всъщност изчезна тъкмо в неделя. Мислех, че е отишъл в църквата.

Маа Рамотсве погледна в тавана. Този случай, изглежда, нямаше да е чак толкова труден. Питър Малатси си беше тръгнал с някоя християнка; ясно като бял ден. Сега трябваше само да разбере коя е тази църква и щеше да попадне на следите му. Все същата стара и добре предвидима история; щеше да се окаже млада християнка, тя беше сигурна в това.

До края на следващия ден маа Рамотсве състави списък на пет християнски групи, които отговаряха на описанието. През следващите два дни намери водачите на три от тях и се увери, че не знаят нищо за Питър Малатси. Двама от тях се опитаха да я спечелят за вярата си; третият просто ѝ поиска пари и получи една банкнота от пет пули.

Когато намери водача на четвъртата група, отец Шадрек Мапели, тя разбра, че търсенето е свършило. Щом спомена името на Малатси, отецът потръпна и погледна крадешком през рамо.

— От полицията ли сте? — попита той. — Полицайка ли сте?

— Полицайка съм — отвърна тя.

— Аха! — каза той скръбно. — Ясно!

— Тоест не точно полицайка — добави тя бързо. — Аз съм частен детектив.

Отецът сякаш се поуспокои.

— Кой ви изпраца?

— Маа Малатси.

— Така — каза отецът. — Той ни каза, че няма жена.

— Е, има — рече маа Рамотсве. — И тя се чуди къде е той.

— Той е мъртъв — каза отецът. — Отиде при Господ.

Маа Рамотсве усети, че той казва истината и че разследването действително е към края си. Сега всичко, което оставаше да се направи, беше да се разбере как е умрял.

— Трябва да ми кажете — настоя тя. — Няма да разкрия името ви на никого, ако не искате. Само ми кажете как се случи това.

Те отидоха до реката с микробуса на маа Рамотсве. Беше дъждовният сезон и няколко бури бяха направили пътеката почти непроходима. Но накрая стигнаха до речния бряг и паркираха под едно дърво.

— Тук правим нашите кръщения — каза отецът, посочвайки към един вир в придошлите води на реката. — Аз стоях тук, а там грешниците влязоха във водата.

— Колко грешници кръщавахте? — попита маа Рамотсве.

— Общо шестима, включително Питър. Всички те влязоха заедно, докато аз се подготвях да ги последвам с моите хора.

— Ясно — каза маа Рамотсве. — И какво се случи после?

— Грешниците бяха дотук във водата — отецът вдигна ръка към гърдите си. — Обърнах се да кажа на паството да започне да пее, а после, като погледнах, видях, че нещо не е наред.

— Един беше изчезнал?

— Да — каза свещеникът, като потрепери леко. — Бог беше взел един от тях при себе си.

Маа Рамотсве погледна към водата. Реката не беше голяма и през по-голямата част от годината се свеждаше до няколко застояли вира. Но в добър дъждовен сезон като тазгодишния можеше да стане доста буйна. Човек, който не може да плува, лесно би могъл да бъде отнесен, мислеше си тя, но в такъв случай, трябваше тялото му да може да бъде намерено надолу по течението. Много хора ходеха нататък по една или друга причина и нямаше как да не забележат тялото. Все някой щеше да повика полицията. Щяха да съобщят във вестника за неидентифицирано тяло, намерено в река Нотване; вестниците винаги търсеха такива истории. Не биха пропуснали подобна възможност.

Тя се замисли за момент. Имаше и друго обяснение и то я накара да трепне. Но преди да го провери, тя трябваше да разбере защо отецът беше запазил мълчание за случилото се.

— Не сте съобщили в полицията — каза тя, опитвайки се в гласа ѝ да не звучат обвинителни нотки. — Защо?

Преподобният погледна надолу към земята, а доколкото тя знаеше от опит, хората обикновено гледат надолу, когато наистина съжаляват за нещо. Безсрамниците, бе установила тя, винаги гледат нагоре към небето.

— Знам, че трябваше да им кажа. Бог ще ме накаже за това. Но се уплаших, че ще ме обвинят за злополуката с горкия Питър и ще ме дадат на съд. Могат да ме накарат да платя обезщетение за случилото се, а това би довело нашата църква до банкрут и би сложило край на богоугодното ни дело. — Той замълча за малко, после добави: — Сега разбирате ли защо запазих мълчание и помолих цялото паство да не казва на никого?

Маа Рамотсве кимна, протегна ръка и приятелски докосна преподобния по рамото.

— Не мисля, че сте направили нещо лошо каза тя. Сигурна съм, че Бог иска да продължите и не ви е разгневен. Вие не сте виновен.

Преподобният вдигна очи и се усмихна.

— Това са добри думи, сестро. Благодаря ви.

Същия следобед маа Рамотсве попита съседа си дали може да вземе за малко едно от кучетата му. Той имаше цели пет и тя ги мразеше до едно заради непрекъснатия им лай. Тези кучета лаеха рано сутрин, сякаш бяха петли, лаеха я през нощта, когато луната се вдигнеше високо в небето. Лаеха по враните и по кълвачите, лаеха по минувачите, а понякога лаеха просто защото им беше много горещо.

— Имам нужда от куче, за да ми помогне в един от моите случаи — обясни тя. — Ще го върна живо и здраво.

Съседът беше поласкан от нейната молба.

— Ще ти дам ей това тук — каза той. — То е най-старото и има много добро обоняние. От него ще стане добро детективско куче.

Маа Рамотсве предпазливо взе повода на кучето. То беше голямо жълтеникаво животно със странна и неприятна миризма. Същата вечер след залез-слънце тя го настани отзад в микробуса си, като го върза за една дръжка. След това потегли по пътеката към реката, а фаровете ѝ осветяваха странните форми на храстите и мравуняците в мрака. Колкото и да бе странно, тя се почувства доволна от компанията на кучето, нищо, че беше противно.

Когато стигна до онзи вир, тя взе от колата дебела тояга и я заби в меката почва току до реката. След това изведе кучето, отиде с него до вира и завърза здраво верижката му за тоягата. От чантата, която носеше със себе си, извади един голям кокал и го сложи пред носа на жълтото куче. Животното изръмжа доволно и веднага заръфа кокала.

Маа Рамотсве зачака на няколко метра встрани, покрила краката си с одеяло, за да се пази от комарите, и хванала в скута старата си пушка. Знаеше, че очакването ще е дълго, и се надяваше да не заспи. Но ако все пак заспеше, бе сигурна, че кучето ще я събуди, когато дойде време.

Минаха два часа. Комарите хапеха лошо и тялото започна да я сърби, но ставаше дума за работа, а тя никога не се оплакваше, когато работеше. Внезапно кучето започна да ръмжи. Маа Рамотсве напрегна очи в тъмнината. Виждаше само очертанятията на кучето — то се беше изправило и гледаше към реката. Пак изръмжа, после излая. След това

отново замлъкна. Маа Рамотсве отметна одеялото от коленете си и взе мощното фенерче, което стоеше до нея. Още малко, помисли си тя.

Откъм реката се чуваше шум и маа Рамотсве разбра, че вече е време да включи фенерчето. Под светлината на лъча тя видя съвсем до брега един голям крокодил, обърнал глава към уплашеното куче.

Крокодилът не обърна никакво внимание на светлината, която сигурно сметна за лунна. Очите му бяха приковани в кучето и той бавно пълзеше към плячката си. Маа Рамотсве вдигна пушката на рамото си и видя в профил главата на крокодила, съвсем на прицел. Натисна спусъка.

Когато куршумът улучи крокодила, той силно подскочи, всъщност се претърколи и падна по гръб, наполовина във водата, наполовина извън нея. Известно време помръдваше леко, след това застина неподвижно. Изстрелът беше идеален.

Маа Рамотсве забеляза, че трепери, когато свали пушката. Баща ѝ я беше научил да стреля, при това добре, но тя не обичаше да стреля по животните, и особено по крокодили. Те носеха лош късмет, но в случая трябваше да бъде свършено необходимото. Пък и какво правеше тук този крокодил в края на краищата? Не трябваше да има крокодили в река Нотване; този сигурно бе пропълзял десетки километри по сушата или беше пристигнал с придошлите води от Лимпопо. Бедният крокодил — това беше краят на неговото приключение.

Тя взе ножа и разпори корема на звяра. Кожата беше мека и стомахът на крокодила скоро се показа и тя видя съдържанието. Вътре имаше камъчета, с които крокодилът смилаше храната си, а също и няколко парчета вмирисана риба. Но не това я интересуваше; повече я заинтересуваха несмлените гривни, пръстени и един ръчен часовник, които намери. Те бяха разядени от ръжда, някои бяха хванали кора, но си стояха сред съдържанието на стомаха на крокодила, свидетелствайки за зловещия му апетит.

— Това на мъжа ви ли е? — попита тя маа Малатси, подавайки ѝ ръчния часовник, който беше извадила от корема на крокодила.

Маа Малатси взе часовника и го погледна. Маа Рамотсве се намръщи. Тя мразеше такива моменти, когато нямаше никакъв избор,

освен да бъде вестителят на лошите новини.

Но маа Малатси беше необикновено спокойна.

— Е, сега поне зная, че той е с Господ — каза тя. — А това е много по-добре, отколкото да знаеш, че е в обятията на някоя друга жена, не е ли така?

Маа Рамотсве кимна.

— Мисля, че е така — каза тя.

— Била ли сте омъжена, маа? — попита маа Малатси. — Знаете ли какво е да бъдеш омъжена?

Маа Рамотсве погледна през прозореца. Отвън имаше една акация, а зад нея се виждаше осеяният с валчести камъни хълм.

— Имах съпруг — каза тя. — Някога имах съпруг. Свиреше на тромпет. Правеше ме нещастна и сега се радвам, че вече нямам мъж. — Тя спря за миг, после продължи: — Съжалявам. Не исках да бъда груба. Вие загубихте съпруга си и сигурно много съжалявате.

— Съжалявам малко — каза маа Малатси. — Но имам да върша много неща.

ШЕСТА ГЛАВА

МОМЧЕТО

Момчето беше на единайсет, дребно за възрастта си. Бяха направили всичко, за да порасне, но то изглежда се развиваше бавно и сега при вида му човек би казал, че е само на осем или девет, а не на единайсет години. Не че това и по някакъв начин го смущаваше. Веднъж баща му каза:

— Аз също бях нисък като малък. Сега съм висок мъж. Виж ме. Същото ще се случи и с теб. Просто почакай.

Но тайно родителите му се страхуваха, че нещо не е наред; че гръбнакът му е изкривен, да речем, и това му пречи да порасне. Когато беше едва на четири, той падна от едно дърво търсеше там птичи яйца и лежа неподвижен и бездиханен в продължение на няколко минути. Накрая баба му притича, вайкайки се, през градината с пъпешите, вдигна го и го донесе вкъщи, все още стиснал едно счупено яйце. Той се възстанови — или поне тогава те мислеха така, — но след това походката му се промени, както им се струваше. Заведоха го в клиниката, където една сестра погледна очите и гърлото му и обяви, че е здрав.

— Момчетата падат непрекъснато. Рядко дори си чупят нещо.

Сестрата сложи ръце на раменете на момчето и изви торса му.

— Виждате ли? Няма му нищо. Нищичко. Ако си беше счупил нещо, щеше да извика.

Но години по-късно, когато момчето остана дребно, майка му си мислеше за падането и се обвиняваше, че е повярвала на онази сестра, която я биваше само да взема проби за шистозоми^[1] и глисти.

Момчето беше по-любопитно от другите деца. То обичаше да търси камъни в червеникавата земя и да ги почиства със слюнка. Намери няколко много красиви — тъмносини и медночервеникави, като небето на залез-слънце. То пазеше камъчетата си в една шапка до леглото си и се научи да брой с тях. Другите момчета се научиха, като

брояха добитъка, но това момче, изглежда, не го харесваше — още едно нещо, което го правеше странен.

Поради неговото любопитство, което го караше да тича из пустошта, улисан в някакви свои работи, родителите му свикнаха да го губят от поглед в продължение на часове. Нищо лошо не можеше да му се случи, освен ако не извадеше лошия късмет да настъпи свита на кълбо усойница или някоя кобра. Но това никога не се случваше и ненадейно момчето отново се появяваше при кошарата или пък идваше след козите, стиснало в ръка някоя странна находка — перо от лешояд, изсъхнала стоножка или змийска кожа.

Сега момчето отново беше излязло, тръгна по една от пътеките, които минаваха през прашната пустош. То беше намерило нещо, което много го беше заинтересувало — прясна тор от змия, — и продължи по пътеката, за да види самата змия. Разбра какво е това, защото в него имаше топчици кожа, а това можеше да е само от змия. Ако я намереше, можеше да я убие с камък и да я одере, и така щеше да се сдобие с хубава кожа за колан за него и баща му.

Но вече се стъмваше и момчето трябваше да се откаже. Никога не би могло да види змията в безлунна нощ. Реши да изостави пътеката и да пресече напъряко през пустошта до черния път, който се виеше към селото над сухото речно корито.

Той лесно намери пътя и седна за момент в края му, заравяйки пръстите на краката си в мекия бял пясък. Беше гладен и знаеше, че тази вечер ще има месо с овесената каша, защото видя как баба му го приготвя. Тя винаги му сипваше повече, отколкото му се полагаше — почти колкото на баща му, — и това ядосваше двете му сестри.

— Ние също обичаме месо. И момичетата обичат месо.

Но това не убеждаваше бабата.

Момчето стана и тръгна по пътя. Вече се беше стъмнило и дърветата и храстите бяха черни, безформени сенки, сливащи се едни с други. Някъде пееше птица — от онези, които ловят плячката си нощем, — чуваше се и цвърченето на нощните насекоми. Почувства, че нещо го ухапа по дясното рамо и го плесна с ръка. Беше комар.

Изведнъж в короната на едно дърво пред него се появи сноп жълта светлина. Тя проблесна и се скри и момчето се обърна. Зад него на пътя имаше камион. Не можеше да е кола, защото пясъкът беше прекалено мек и дълбок за кола.

Момчето застана отстриани на пътя и зачака. Светлините вече стигаха почти до него — малък камион, пикап, чиито фарове подскачаха нагоре-надолу, следвайки неравностите на пътя. Светлината на фаровете падна върху него и той вдигна ръка, за да предпази очите си.

— Добър вечер, младежо.

Това беше традиционният поздрав, който някой извика от кабината на пикапа.

Момчето се усмихна и поздрави в отговор. Видя в кабината двама души — млад мъж зад волана и по-възрастен до него. Знаеше, че са непознати, въпреки че не можеше да види лицата им. Имаше нещо странно в начина, по който този мъж говореше сетсуана. Местните хора говореха по друг начин. Странен глас, който изтъняваше в края на думата.

— Диви животни ли ловиш? — попита гласът. — Искаш да хванеш някой леопард в тъмнината, а?

— Не — поклати глава момчето. — Просто си отивам у дома.

— Защото леопардът може да те улови, преди ти да го уловиш!

— Прав сте, раа — засмя се момчето. — Не ми се ще да срещна някой леопард тази вечер.

— Тогава ще те закараме до вас. Далеч ли е?

— Не, не е далеч. Съвсем наблизо. Натам.

Шофьорът отвори вратата и излезе, без да гаси двигателя, за да може момчето да се качи и да седне. След това влезе, затвори вратата и превключи скоростите. Момчето се отдръпна назад — на пода имаше някакво животно, кракът му докосна мек влажен нос, може би на куче или на коза.

Погледна към мъжа вляво, по-възрастния мъж. Би било грубо да се взира в него и не можа да види много в тъмното. Но забеляза какво не беше наред с устните му, видя и очите му. Обърна се настрана. Едно момче никога не трябва да се заяпва в по-възрастен човек по този начин. Но защо бяха тук тези хора? Какво правеха?

— Ето. Това е къщата на баща ми. Виждате ли — ей там. Където свети.

— Виждаме.

— Оттук мога да си отида и пеш, ако искате. Ако спрете тук, аз мога да си отида и пеша. Има пътека.

— Няма да спрем. Трябва да направиш едно нещо за нас. Можеш да ни помогнеш с нещо.

— Но те ме очакват да се върна. Ще ме чакат.

— Винаги някой чака някого. Винаги.

Изведнъж момчето се изплаши и се обърна да погледне шофьора. По-младият мъж му се усмихваше.

— Не се безпокой. Само стой мирен. Тази вечер ще отидеш на едно друго място.

— Къде ме водите, раа? Защо ме вземате със себе си?

По-възрастният мъж протегна ръка и докосна момчето по рамото.

— Няма да ти навредим. Ще си отидеш вкъщи по-късно. Вашите ще знаят, че няма да ти навредим. Нали виждаш, ние сме добри хора. Ние сме добри хора. Слушай, ще ти разкажа една история, докато пътуваме. Така ще си доволен и ще кротуваш.

Живели някога едни краварчета, които се грижели за добитъка на своя богат чичо. Ама колко богат бил той! Имал повече животни от всички в Ботсуана и те били големи, ей толкова големи, че даже и поголеми.

Веднъж краварчетата видели, че в края на стадото се е появило едно теле. То било странно, с много цветове по него, различно от всички други телета, които били виждали. И те били много доволни, че това теле се е появило.

Телето било много необикновено и заради нещо друго. То можело да пее една песен, която краварчетата чували всеки път, когато го приближели. Те не можели да чуят какво точно пеело това теле, но ставало дума за някакви кравешки работи.

Краварчетата обичали това теле, и понеже го обичали толкова много, не забелязали, че някои от другите животни се запияват надалеч. Докато се усетят, две от животните били изчезнали — чак тогава те разбрали какво се е случило.

И ето че дошъл чичо им. Висок-превисок мъж с тояга. Той се развикал на краварчетата и започнал да налага тяхното теле с тоягата

си, като казал, че странните телета никога не носят добър късмет.

И така телето умряло, но преди да умре, прошепнало нещо на краварчетата и този път те разбрали какво казва. Казало им нещо много особено и когато краварчетата казали на чичо си какво е казало телето, той паднал на колене и се разплакал.

Оказало се, че телето било неговият брат, който бил изяден от лъв преди много време и сега се върнал като теле. Този човек бил убил брат си и никога вече нямало да бъде щастлив. Той бил тъжен. Много тъжен.

Момчето наблюдаваше лицето на мъжа, докато той разказваше тази история. Ако дотогава не разбираше какво му се е случило, сега му стана ясно. Знаеше какво щеше да стане.

— Дръж момчето! Хвани му ръцете! Ще ме накара да изляза от пътя, ако не го хванеш.

— Опитвам се. Бори се като дявол.

— Само го хвани. Ще спра камиона.

[1] Паразити. — Бел.ред. ↑

СЕДМА ГЛАВА

МАА МАКУТСИ СЕ ОТПРАВЯ С ПОЩАТА

Успехът, постигнат в първия случай, окуражи маа Рамотсве. Тя поръча по пощата и получи наръчник на частния детектив, който сега четеше глава след глава, като си водеше подробни бележки. Не беше направила грешки в първия си случай, мислеше тя. Намери нужната ѝ информация, като просто направи списък на възможните източници и ги провери един по един. Това не е кой знае каква работа. Стига човек да е методичен, едва ли имаше някакъв начин да сбърка.

Освен това се вслуша в предчувствието си за крокодила. Наръчникът обявяваше и това за напълно приемлива практика. „Не пренебрегвайте интуицията — съветваше той. — Интуицията е друга форма на знанието.“ Маа Рамотсве хареса тази фраза и я спомена пред маа Макутси. Нейната секретарка я изслуша внимателно, а после напечата тази сентенция на пишещата машина и подаде листа на маа Рамотсве.

Маа Макутси беше приятна компания и пишеше на машина доста добре. Тя напечата доклада, който Маа Рамотсве ѝ продиктува по случая на маа Малатси, напечата и сметката, която ѝ изпратиха. Но като изключим това, маа Рамотсве не бе ѝ възлагала никаква друга задача и вече се чудеше дали работата наистина оправдава наемането на секретарка.

И все пак секретарка трябваше да има. Що за детективска агенция е тази, която няма секретарка? Маа Рамотсве щеше да стане за посмешище без секретарка и клиентите — ако наистина дойдеха други, което беше съмнително — щяха да се изплашат и да избягат.

Разбира се, маа Макутси трябваше да отваря пощата. Но през първите три дни нямаше поща. На четвъртия ден получиха един каталог и уведомление за данък недвижима собственост, а на петия пристигна писмо, но адресирано до предишния собственик.

После, в началото на втората седмица, тя отвори един бял плик, целият в мръсни следи от пръсти, и прочете на глас на маа Рамотсве

съдържащото се в него писмо.

„Скъпа маа Рамотсве,

Четох за вас във вестника — за това, че сте открили голяма нова агенция в града. Много се гордея за Ботсуана, задето вече имаме човек като вас в тази страна.

Аз съм учител в едно малко училище в село Катсана на трийсет мили от Габороне, недалеч от селцето, където съм роден. Преди много години постъпих в учителския колеж и го завърших с отличие. С жена ми имаме две дъщери и син на единайсет години. Това момче, за което става дума, изчезна неотдавна и никой не го е виждал от два месеца.

Ходихме в полицията. Те направиха голямо претърсване и задаваха въпроси навсякъде. Но никой не знаеше нищо за нашия син. Аз си взех отпуск от училището и претърсих района около селото. Далеч от нашето село има няколко хълма със скали и пещери. Влязох във всяка от тези пещери и погледнах зад всеки камък. Но нямаше никаква следа от сина ми.

Той беше момче, което обичаше да скита, защото изпитваше силен интерес към природата. Непрекъснато събираше камъни и други подобни неща. Той знаеше много за гората и никога не би влязъл в опасност от глупост. Вече няма леопарди по тези места, а сме твърде далеч от Калахари, за да идват лъвовете.

Ходих навсякъде и виках през цялото време, но синът ми не се обади. Погледнах във всеки кладенец на всеки фермер и във всяко село наоколо, помолих и хората да проверят във водата. Но нямаше и следа от него.

Как е възможно едно момче да изчезне от лицето на земята просто ей така? Ако не бях християнин, щях да кажа, че някой лош дух го е вдигнал във въздуха и го е отнесъл. Но знам, че такива неща не се случват в действителност.

Аз не съм богат човек. Не мога да си позволя услуги на частен детектив, но Ви моля, маа, в името на Иисус Христос, да ми окажете една дребна помощ. Моля, когато правите разследванията си за други неща и говорите с хора, които може да знаят какво става, моля Ви, питайте ги дал са чували нещо за момче на име Тобисо, на единайсет години и четири месеца, син на учителя от село Катсана. Само ги питайте и ако чуете нещо, моля Ви, изпратете писмо долуподписания, на мен, учителя.

В Божието име, Ърнест Молаи Пакотати, дипломиран
учител.“

Маа Макутси свърши да чете и погледна към маа Рамотсве в другия край на стаята. За известно време никой от тях не промълви и дума. След това маа Рамотсве наруши тишината.

— Знаеш ли нещо за това? — попита тя. — Чувала ли нещо за изчезнало момче?

— Мисля, че да — кимна маа Макутси. — Май пишеше нещо във вестника за търсенето на някакво момче. Доколкото си спомням, смятаха, че момчето е избягало от къщи по някаква причина.

Маа Рамотсве се изправи и взе писмото от секретарката си. Хвана го така, както човек държи доказателство в съда — внимателно, сякаш се боеше да не го повреди. Стори й се, че писмото — най-обикновен лист хартия, толкова лек сам по себе си — тежи от мъка.

— Съмнявам се, че ще мога да направя кой знае какво каза тя тихо. — Разбира се, мога да си държа ушите отворени. Мога да кажа това на горкия баща, но какво друго направя? Той сигурно познава гората около Катсана. Познава хората. Всъщност не мога да направя много за него.

Маа Макутси изглеждаше облекчена.

— Не — каза тя. — Не можем да помогнем на горкия човек. Маа Рамотсве продиктува писмо, което маа Макутси грижливо напечата на пишещата машина. След това го сложиха в плик, залепиха му марка и го сложиха в новата червена табла за изходна поща, която маа

Рамотсве беше купила от Ботсуанския книжен център. Това беше второто писмо, което напускаше „Дамска детективска агенция № 1“; първото беше сметката на маа Малатси за двеста и петдесет пули, най-отгоре, на която маа Макутси написа: „Вашият покоен съпруг — за разрешаването на загадката около неговата смърт.“

Същата вечер в къщата си на „Зебра Драйв“ маа Рамотсве си сготви яхния и тиква. Тя обичаше да стои в кухнята, да разбърква яденето в тенджерата, докато обмисля случилото се през деня и да посрбва ройбос от една голяма чаша, която оставяше на ръба на готварската печка. През този ден, освен пристигането на писмото станаха още няколко неща. Дойде един мъж с въпрос за някакъв заем и тя с нежелание се съгласи да му помогне да си върне парите. Не беше сигурна дали това беше нещо, което един частен детектив би трябвало да прави — в наръчника не пишеше нищо по този въпрос, — но мъжът настояваше и на нея ѝ беше трудно да откаже. След това дойде една жена, загрижена за мъжа си.

— Прибира се вкъщи, миришец на парфюм — каза тя — и много усмихнат. Защо един мъж ще се връща у дома миришец на парфюм и усмихнат?

— Може би се среща с друга жена — предположи маа Рамотсве. Жената я погледна слисана.

— Мислите ли, че го прави? Моят съпруг?

Те обсъдиха ситуацията и се разбраха жената да попритисне мъжа си по този въпрос.

— Възможно е да има и друго обяснение — каза маа Рамотсве успокоително.

— Например?

— Ами...

— Много мъже се пръскат с парфюм напоследък — предположи маа Макутси. — Мислят, че така ще замиришат на хубаво. Знаете как миришат мъжете. Клиентката се обърна и погледна маа Макутси.

— Моят мъж не мирише — каза тя. — Той е много чист човек.

Маа Рамотсве хвърли на маа Макутси предупредителен поглед. Трябваше да си поговори с нея да не се бърка, когато има клиенти.

Но въпреки всичко останало, случило се през този ден, мислите ѝ продължаваха да се връщат към писмото на учителя и историята с изчезналото момче. Колко ли се е измъчил бедният човек, а и майката също. Той не споменаваше нищо за майката, но момчето сигурно имаше майка, или поне баба. Какво ли са си мислели през всеки следващ час, през който момчето го няма, през цялото време, през което то може да е в опасност, паднало в стара минна шахта например; твърде изтощено, за да вика, докато спасителите вървят отгоре. Или може би откраднато, отвлечено от някого в нощта. Що за жестоко сърце трябва да има някой, за да постъпи така с едно невинно дете?! Как може някой да устои на плача на момчето, когато моли да го върнат у дома?! Това, че такива неща могат да се случват тук, в Ботсуана, я караше да потръпва от ужас.

Тя се зачуди дали в края на краищата това беше подходяща работа за нея. Чудесна бе мисълта, че можеш да помогнеш на хората да разрешат трудностите си, но същите тези проблеми можеха да ти разбият сърцето. Случаят „Малатси“ беше странен случай. Тя очакваше маа Малатси едва ли не да обезумее, когато ѝ покаже доказателството, че съпругът ѝ е бил изяден от крокодил, но всъщност тя не изглеждаше никак обезпокоена. Какво беше казала? „Имам да върша много неща.“ Какво необикновено безчувствено изказване за жена, която току-що е изгубила съпруга си. Нима го ценеше толкова малко?

Маа Рамотсве спря за миг, лъжицата ѝ потъна до средата в яхнията. Когато хората се показваха толкова безразлични, маа Кристи очакваше читателят да се изпълни с подозрение. Какво би си помислила маа Кристи, ако беше видяла хладната реакция на маа Малатси, нейното неподправено безразличие? Тя би си помислила, че тази жена е убила съпруга си! Ето защо изобщо не се трогна от новината за неговата смърт. През цялото време е знаела, че е мъртъв!

Но какво да кажем тогава за крокодила, за кръщението и за другите грешници? Не, тя трябва да е невинна. Може би е искала той да умре и крокодилът е бил пратен в отговор на молитвите ѝ. Ставаш ли убиец в Божиите очи, ако стане нещо подобно? Бог със сигурност знае, че си искал някой да умре, защото няма тайни, които можеш да опазиш от Бог. Всеки знае това.

Тя отново спря. Време беше да извади тиквата от тенджерата и да я изяде. В крайна сметка това именно решаваше големите проблеми в живота. Можеш много да мислиш и да не стигнеш доникъде, но все пак трябва да изядеш своята тиква. Това те сваля на земята. Това ти дава причина да продължаваш. Тиквата.

ОСМА ГЛАВА

РАЗГОВОР С ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ

Счетоводните книги не изглеждаха никак добре. В края на първия месец от съществуването си „Дамска детективска агенция №1“ беше най-недвусмислено на загуба. Трима клиенти бяха платили, а други двама, които бяха дошли за съвет, го получиха и после отказаха да платят. Маа Малатси плати сметката си от двеста и петдесет пули, Хапи Бапетси плати двеста пули за разобличаването на фалшивия баща, а един местен търговец даде сто пули, за да разбере кой използва телефона му, за да провежда без разрешение междуградски разговори с Франсистаун. Сборът от всички тези приходи правеше петстотин и петдесет пули; но само заплатата на маа Макутси беше петстотин и осемдесет пули на месец. Това означаваше загуба от трийсет пули, дори без да се вземат предвид другите разходи, като например цената на бензина за белия микробус и цената на тока за офиса.

Разбира се, на един бизнес обикновено му трябва време, докато се наложи. Маа Рамотсве разбираше това, но колко дълго човек може да кара на загуба? Тя имаше малко пари, останали от имота на баща ѝ, но не можеше да живее с тях вечно. Трябваше да послуша баща си; той искаше тя да купи касапница, която щеше да бъде много по-сигурен бизнес. Как казваха в такива случаи? Инвестиция на сигурно. Но какво вълнуващо имаше в това?

Тя се сети за господин Дж. Л. Б. Матекони, собственика на „Глоквенг роуд спийди моторс“. Ето това беше бизнес, от който се печели. Нямаше от клиенти, защото всички знаеха какъв чудесен автомонтьор е той. Това беше разликата между тях, помисли си тя; той си разбираше от работата, а тя не.

Маа Рамотсве познаваше господин Дж. Л. Б. Матекони от години. Той беше от Мочуди, а чичо му беше близък приятел на баща ѝ. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше на четирийсет и пет — с десет

години по-възрастен от маа Рамотсве, но в очите му двамата бяха връстници и често, като изричаше някое свое житейско наблюдение, той започваше с думите: „За хората на нашата възраст...“

Той беше изгодна партия и тя се чудеше защо никога не се е женил. Не беше хубав, но имаше приветливо, вдъхващо спокойствие лице. Той беше от този вид съпрузи, които всяка жена би искала да има у дома си. Той би поправял всичко и би си стоял къщи вечер, а може би дори би помагал за някои от неприятните домашни задължения — нещо, което минаваше през ума на толкова малко мъже.

Но той бе останал ерген и живееше сам в една голяма къща край старото летище. Понякога тя го виждаше да седи на верандата си, когато минаваше оттам с микробуса — господин Дж. Л. Б. Матекони, който сам-самичък седеше на стола и гледаше дърветата, които растяха в неговата градина. За какво ли си мислеше такъв мъж? Дали размишляваше колко хубаво би било да има жена и деца, които тичат из градината, или си мислеше за сервиза и колите, които бе поправил през деня? По нищо не можеше да се разбере.

Тя обичаше да се отбива и да приказва с него в изпоцапания му с машинното масло кабинет, пълен с купчини фактури и поръчки за резервни части. Обичаше да гледа календарите по стената със снимки, които мъжете харесваха. Обичаше да пие чай от някоя от изцапаните с мазни отпечатъци от пръсти чаши, докато двамата му помощници повдигаха колите на крикове, вдигаха врява и чукаха нещо отдолу.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се радваше на тези срещи. Говореха за Мочуди, за политика или пък просто разменяха новините за случилото се през деня. Той й съобщаваше кой си има неприятности с колата и какво не е наред с нея, кой е купил бензин този ден и къде е казал, че отива.

Но въпросния ден говориха за финанси и за проблемите, свързани с ръководенето на бизнес, който да може да се изплаща.

— Заплащането на персонала е най-големият разход каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Виждаш ли онези две момчета под колата? Нямаш представа колко ми струват. Заплатите им, данъците, застраховките, в случай че тази кола падне на главите им. Всичко това се трупа на мен. И накрая на деня за мен са останали една-две пули. Не много повече.

— Но ти поне не си на загуба — каза маа Рамотсве. — Аз съм с трийсет пули назад след първия месец. И съм сигурна, че ще стане още по-лошо.

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна.

— Персоналът излиза скъпо — каза той. — Тази твоя секретарка, с големите очила... Там отиват парите.

Маа Рамотсве кимна.

— Знам — каза тя. — Но ти трябва секретарка, ако имаш офис. Ако я няма нея, трябва аз да стоя там по цял ден. Нямах да мога да идвам тук и да си говоря с теб. Нямах да мога да ходя на пазар.

Господин Дж. Л. Б. Матекони протегна ръка към чашата.

— Тогава трябва да си намериш по-добри клиенти — каза той. — Трябват ти няколко големи случая. Някой богат човек, който да ти възложи някакво разследване.

— Богат ли?

— Да. Някой като... като господин Пател например.

— Че защо му е на него частен детектив?

— Богатите хора си имат техните си проблеми — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Човек никога не знае.

Те замълчаха, гледайки как двамата млади монтьори свалят гумата на колата, по която работеха.

— Глупави момчета — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не е нужно да правят това.

— Мислех си за нещо — каза маа Рамотсве. — Оня ден получих едно писмо. То много ме натъжи и започнах да се чудя дали изобщо искам да бъда детектив.

Тя му разказа за писмото за изчезналото момче и му обясни как се е почувствала безсилна да помогне на бащата.

— Не мога да направя нищо за него — каза тя. — Не съм чудотворец. Но ми стана толкова жал за него. Той мисли, че синът му е пропаднал някъде в гората или го е изяло диво животно. Как би могъл един баща да понесе това?

Господин Дж. Л. Б. Матекони изсумтя.

— Четох за това във вестника — каза той. — Четох за това търсене. Още от самото начало знаех, че е безнадеждно.

— Защо? — попита маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони замълча. Маа Рамотсве го погледна, после погледът ѝ се насочи към акациите, които се виждаха през прозореца. Малките маслинозелени листа, напомнящи с цвета си трева, се бяха свили в жегата; а зад тях беше пустото небе — толкова бледо, че изглеждаше бяло — и навред се носеше миризмата на прах.

— Защото това момче е мъртво — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, като начерта нещо с пръст във въздуха. — Не го е отмъкнало животно, поне не обикновено животно. Може би токолоси^[1]. Точно така.

Маа Рамотсве запази мълчание. Представи си бащата на мъртвото момче и за един кратък миг си спомни онзи ужасен следобед в болницата в Мочуди, когато сестрата дойде при нея, като оправяше униформата си, и тя видя сълзи в очите ѝ. Да загубиш детето си по подобен начин беше нещо, което може да сложи край на твоя свят. Човек никога не може да се върне към това, което е било преди. Звездите угасват. Луната изчезва. Птиците замлъкват.

— Защо казваш, че момчето е мъртво? — попита тя. — Може да се е загубило и после...

Господин Дж. Л. Б. Матекони поклати глава.

— Не — каза той. — Това момче е било отвлечено за някакви вещерски занимания. И вече е мъртво.

Тя остави празната си чаша на масата. В работилницата работниците изпуснаха предната двойка колела и те иззвънтяха силно.

Тя погледна приятеля си. Това беше нещо, за което човек не говори. Единствената тема, която страх и най-смелото сърце. Това беше голямото табу.

— Откъде знаеш?

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна.

— Хайде, маа Рамотсве. Ти знаеш не по-зле от мен какво става. Ние не обичаме да говорим за това нали? Това е нещото, от което ние, африканците, най-много се срамуваме. Знаем, че се случва, но се преструваме, че не е така. Ние знаем много добре какво става с децата, които изчезват. Знаем.

Тя вдигна поглед към него. Разбира се, той казваше истината, защото беше искрен, добър човек. И сигурно беше прав — колкото и човек да искаше да се сети за друго, по-невинно обяснение за

случилото се с изчезналото момче, най-вероятното беше точно това, което казваше господин Дж. Л. Б. Матекони. Момчето беше отвлечено и убито от някой знахар, за да бъде направено от него лекарство. Тук в Ботсуана, в края на двайсети век, под гордото им знаме, редом с всичко, което беше направило Ботсуана модерна страна, бе станало това ужасно мрачно нещо. Малкото момче беше убито, защото някой могъщ човек беше поръчал на някой знахар да му направи подсилващ лек.

Тя сведе очи.

— Може би си прав — каза тя. — Горкото момче...

— Разбира се, че съм прав — рече господин Дж. Л. Б. Матекони. — Според теб защо онзи беден човек ти е написал писмото? Защото полицията няма да направи нищо, за да разбере как и къде се е случило това. Понеже се страхуват. Всичките до един. Страхуват се точно толкова, колкото и аз и онези две момчета там, под колата. Ужасени са, маа Рамотсве. Боят се за живота си. Всички до един, може би дори и ти.

Тази вечер маа Рамотсве си легна в десет часа, половин час покъсно от обикновено. Понякога тя обичаше да лежи в леглото със светната нощна лампа и да чете списание. Сега обаче беше изморена и списанието се изплъзваше от ръцете ѝ в напразните ѝ опити да остане будна.

Тя угаси лампата и си каза молитвата, като шепнеше думите, въпреки че в къщата нямаше никой, който да я чуе. Казваше винаги една и съща молитва — за душата на нейния баща Обед, за Ботсуана и за дъжд, който ще помогне на реколтата да израсне и на добитъка да се охранява. Молеше се и за своето малко момче, което сега се намираще на сигурно място в обятията на Исус.

В ранните часове на утрото тя се събуди ужасена, с разтуптяно сърце и пресъхнала уста. Седна в леглото и се пресегна към ключа на лампата, но когато го натисна, тя не светна. Отметна чаршафа си (нямаше нужда от одеяло в това горещо време) и се измъкна от леглото.

Лампата в коридора също не светна, нито тази в кухнята, където луната рисуваше странни форми и сенки по пода. Тя погледна през

прозореца навън в нощта. Никъде нищо не светеше; токът беше спрял.

Тя отвори задната врата и излезе боса на двора. Градът тънеше в тъмнина, дърветата тъмнееха — неясни форми, черни силуети.

— Маа Рамотсве!

Тя остана на място, замръзнала от ужас. В градината имаше някой, който я наблюдаваше. Някой беше прошепнал името ѝ.

Тя отвори уста да каже нещо, но не можа да издаде и звук. Пък и без друго би било опасно да се обади. Ето защо започна да отстъпва назад, бавно, сантиметър по сантиметър, към кухненската врата. Щом влезе вътре, тя затръшна вратата и се пресегна към ключалката. Когато завъртя ключа, токът изведнъж дойде и кухнята беше обляна в светлина. Хладилникът забръмча тихичко, лампичката на кухненската печка започна да мига: 3:04, 3:04.

[1] Зъл дух в някои африкански вярвания. — Бел.прев. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

ПРИЯТЕЛЯТ

В страната имаше три наистина изключителни къщи и маа Рамотсве чувстваше известно удовлетворение, че е била канена в две от тях. Най-известна сред тях беше Моколоди — начупена, подобна на замък постройка, разположена на сред пустошта на юг от Габороне. Тази къща, на чиито порти имаше птици, изработени от желязо, бе навярно най-голямото имение в страната и определено беше много по-впечатляващо от имението Факади на север, което беше твърде близо до мръсните отходни води, за да се хареса на маа Рамотсве. Това обаче имаше своята компенсация, понеже тинята на отходните канали привличаше много птици и от верандата във факади човек можеше да наблюдава ята фламинго, които се спускаха към тъмната зелена вода. Но това бе невъзможно, ако вятърът духаше в лоша посока, както се случваше често.

За третата къща само можеше да се подозира, че е забележителна, тъй като съвсем малко хора бяха канени в нея и Габороне като цяло трябваше да разчита на това, което се виждаше отвън — а то не беше много, понеже около къщата се издигаше висока бяла ограда, — или на разказите на хората, канени в къщата по някакъв конкретен повод. Тези разкази бяха единодушни по отношение на великолепието на интериора.

— Като в Бъкингамския дворец — казваше една жена, извикана да подреди цветята по някакъв семеен повод. — Само че много по-хубаво. Мисля, че кралицата живее доста по-скромно от онези хора там.

Ставаше дума за семейството на господин Паливалар Синдугар Пател, собственик на осем магазина — пет в Габороне и три във Франсистаун, — на хотел в Орапа и на голяма фабрика за дрехи в Лобатсе. Несъмнено той беше един от най-богатите хора в страната, ако не и най-богатият, но за хората от тсуана това нямаше голямо

значение, понеже парите му не отиваха за добитък, а всеки знаеше, че пари, които не бяха вложени в добитък, бяха само дим на вятъра.

Господин Паливалар Пател беше дошъл в Ботсуана през 1967 г., на двайсет и пет години. Тогава той нямаше кой знае какво в джоба си, но баща му — търговец в една отдалечена част на Зулуленд — му зае пари да купи първия си магазин в Африканския търговски център. Това се оказа голям успех; господин Пател купуваше стока направо без пари от търговци, изпаднали в затруднение, и я продаваше с минимална печалба. Търговията процъфтяваше и броят на магазините, управлявани според една и съща търговска философия, растеше. Към петдесетия си рожден ден той спря да разширява империята си и се съсредоточи върху развитието и образоването на семейството си.

Той имаше четири деца — син на име Уолъс, две близначки, Сандри и Пали, и най-малката дъщеря — Нандира. Уолъс беше изпратен в скъп пансион в Зимбабве, за да задоволи амбицията на господин Пател синът му да стане джентълмен. Там се беше научил да играе крикет и да бъде жесток. Приеха го да учи за зъболекар — след щедро дарение от господин Пател, — а след това той се върна в Дърбан, където започна самостоятелна практика в областта на козметичното зъболекарство. По някое време съкрати името си — „за удобство“, както казваше — и стана „господин Уолъс Пате, бакалавър стоматолог, (Натал)^[1]“.

Господин Пател протестира срещу тази промяна.

— И може ли да попитам защо си станал „господин Уолъс Пате, бакалавър стоматолог, (Натал)“? Защо? Да не би да се срамуваш от нещо? Може би мислиш, че аз съм само „господин Паливалар Пател, бакалавър пропаднал“?

Синът се беше опитал да замаже очите на баща си.

— Късите имена са по-лесни, татко. Пате, Пател — това е все едно и също. Защо да има още една буква на края? Модерната идея е да бъдеш кратък. Трябва да бъдем модерни в наше време. Всичко е модерно, дори имената.

Близначките нямаха такива претенции. Те бяха пратени в Натал да си намерят съпрузи, което и направиха по начина, очакван от баща им. И двамата му зетъве бяха включени в бизнеса и доказаха, че умът им сече добре за числата и че чудесно разбират колко е важна твърдата печалба.

Оставаше Нандира, която по това време беше на шестнайсет и учеше в училището „Мару-а-Пула“ в Габороне, най-доброто и най-скъпото училище в страната. Тя беше пълна отличничка, от училището неизменно я хвалеха и очакванията бяха да се омъжи, когато му дойде времето — навярно като стане на двайсет години, което според господин Пател беше най-подходящият момент за задомиране.

Цялото семейство, включително зетьовете, бабите и дядовците и няколко далечни братовчеди, живееше в имението на Пател близо до стария Армейски клуб на Ботсуана. На това място имаше няколко постройки, стари колониални къщи с широки веранди и мрежи против мухи, но господин Пател ги събори и построи новата си къща от нулата. Всъщност тя представляваше няколко свързани сгради, които заедно образуваха фамилното имение.

— Ние индийците обичаме да живеем заедно — обясни господин Пател на архитекта. — Искаме да можем да виждаме какво става в семейството, нали разбирате.

Архитектът, на когото бе дадена пълна свобода, проектира къща, в която си позволи да вложи всяка своя архитектурна прищявка, отхвърляна в течение на времето от по-взискателните му и не толкова богати клиенти. За негово удивление господин Пател прие всичко и построената в резултат сграда много му хареса. Тя беше мебелирана в стил, който може да се нарече само „Делхийско рококо“, с много позлата по мебелите и завесите, а по стените със скъпи картини на индийски светци и планински елени, чиито големи очи следят човек в стаята.

Когато близначките се омъжиха с разточителна церемония в Дърбан, на която бяха поканени над хиляда и петстотин гости, те получиха собствени жилища, като за целта къщата беше значително разширена. Зетьовете получиха по един червен „Мерцедес-Бенц“ с техните инициали на вратата на шофьора. Това наложи да се разшири и гаражът на Пател, понеже в него вече имаше четири мерцедеса: на господин Пател, на госпожа Пател карана от шофьор и на двамата зетьове.

По време на сватбеното тържество в Дърбан един по-възрастен негов братовчед му каза:

— Виж, човече, ние индийците трябва да сме предпазливи. Не бива да развяваш парите си насам-натам. Знаеш, че африканците не

харесват това и когато им се отвори възможност, ще ни ги вземат всичките. Виж какво стана в Уганда. Слушай какво приказват някои буйни глави в Зимбабве. Представи си какво щяха да направят с нас зулусите, ако имаха възможност. Трябва да бъдем дискретни.

Мистър Пател поклати глава.

— Нищо от това не важи в Ботсуана — каза той. — Там няма опасност, казвам ти. Те са стабилни хора. Трябва да ги видиш, с всичките им диаманти. Диамантите придават стабилност на страната, вярвай ми.

Но братовчедът изглежда пренебрегна думите му.

— Знаеш, че това е Африка — продължи той. — Единия ден всичко върви много добре, направо чудесно, а на другата сутрин се събуждаш и откриваш, че са ти прерязали гърлото. Само гледай.

До известна степен господин Пател взе предупреждението присърце и надстрои оградата около дома си, за да не могат хората да надничат през прозорците и да виждат лукса. Вярно, че той и членовете на семейството му продължаваха да обикалят с големите си коли, но пък в града имаше много такива коли и нямаше причина хората да се зазяпват.

Маа Рамотсве много се зарадва, когато господин Пател ѝ се обади и я попита дали може да се отбие при него в къщата му през някоя от следващите вечери. Уговориха се за същата вечер и тя се прибра у дома, за да се преоблече в по-официални дрехи, преди да се представи на входа на голямата къща на Пател. Преди да излезе, тя телефонира на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Каза, че трябва да си намеря богат клиент — каза му. — Ето че имам. Господин Пател.

Господин Дж. Л. Б. Матекони едва не хлъцна от изненада.

— Той е много богат човек — каза. — Има четири мерцедеса. Четири. Три от тях са наред, но четвъртият има голям проблем с предавката. Имаше повреда и на съединителя, една от най-тежките повреди, които съм виждал, и изгубих дни, докато му намеря нова кутия...

Човек не можеше просто да отвори портата на къщата на Пател, не можеше също да паркира отвън и да надуе клаксона, както се

правеше при другите къщи. В къщата на Пател човек натискаше един звънец на вратата и от малкия високоговорител над главата му прозвучаваше пронизителен глас.

— Да. Домът на Пател. Какво желаете?

— Маа Рамотсве — каза тя. — Частен...

От високоговорителя се чу пукане.

— Частен? Частен какво?

Тя тъкмо щеше да отговори, когато пак се разнесе пукане и вратата бавно започна да се отваря. За да си придаде по-приличен вид, маа Рамотсве беше оставила белия си микробус зад ъгъла и затова влезе пеш. Озова се в двор, преобразен с помощта на сенниците в малка горичка с буйна растителност. В далечния край на двора се намираше входът на самата къща — голяма врата, обрамчена с високи бели колони и дълбоки саксии с различни растения. Господин Пател се появи пред вратата и ѝ махна с бастуна си.

Разбира се, тя вече бе виждала господин Пател и знаеше, че единият му крак е изкуствен. Никога обаче не го бе виждала съвсем отблизо и не предполагаше, че е толкова дребен. Маа Рамотсве не беше висока — бе надарена по-скоро с щедра обиколка, отколкото с височина, — и все пак господин Пател трябваше да гледа нагоре, когато се ръкува с нея и я покани с жест да влезе.

— Идвали ли сте преди в моята къща? — попита той, макар добре да знаеше, че не е идвала. — Били ли сте на някое от моите партита?

Тя знаеше, че това също е лъжа. Господин Пател никога не устройваше партита и тя се чудеше защо му е да се преструва, че го прави.

— Не — отвърна тя просто. — Никога не сте ме канили. — Божичко — каза той, като се подсмихна, — направил съм голяма грешка.

Той я преведе през входното антре — широко помещение с лъскав под от черен и бял мрамор. Наоколо имаше много месинг — скъп, излъскан месинг — и общото впечатление, с което човек оставаше, беше впечатление за блясък.

— Ще отидем в моя кабинет — каза той. — Това е личната ми стая, в която никой от семейството ми не може да влиза. Те знаят, че когато съм там, не бива да ме безпокоят дори ако къщата гори.

Кабинетът беше просторна стая, в която се открояваше едно голямо бюро с три телефона и претенциозна поставка за писалки и мастило. Маа Рамотсве разгледа поставката, представляваща няколко стъклени полици за писалките, крепящи се върху бивните на миниатюрен слон, издялкан от слонова кост.

— Седнете, моля — каза господин Пател, като посочи бяло кожено кресло. — Аз сядам малко по-бавно, защото нямам един крак. Ето, виждате. Постоянно търся по-добър крак. Този е италиански и ми струва куп пари, но мисля, че могат да се намерят и по-добри крака. Може би в Америка.

Маа Рамотсве потъна в креслото и погледна домакина си.

— Ще премина направо на въпроса — каза господин Пател. — Няма смисъл човек да говори със заобикалки и да бълва купища празни приказки, нали така? Няма смисъл.

Той направи пауза, очаквайки маа Рамотсве да потвърди думите му. Тя леко кимна.

— Аз съм семеен човек, маа Рамотсве — каза той. — Имам щастливо семейство, което живее в тази къща, с изключение на сина ми, който е джентълмен — зъболекар в Дърбан. Може би сте чували за него. Хората го наричат Пате напоследък.

— Знам за него — каза маа Рамотсве. — Хората имат високо мнение за него, дори тук.

Лицето на господин Пател светна.

— Е, бога ми, много е приятно да чуеш такова нещо. Но другите ми деца също са много важни за мен. Аз не правя разлика между децата си. Всички те са еднакви. Равни.

— Това е най-добрият начин — каза маа Рамотсве. — Ако фаворизирате едно от тях, това води до голямо огорчение у другите.

— Да, това е самата истина — потвърди господин Пател. — Децата забелязват, когато родителите им дават на едното два бонбона, а на другото — само един. Те могат да броят не по-зле от нас.

Маа Рамотсве отново кимна, чудейки се накъде отива този разговор.

— Вижете сега — започна господин Пател. — Големите ми дъщери, близначките, са щастливо омъжени за добри момчета и живеят тук, под този покрив. Всичко това е много хубаво. Остава само

едно от децата ми, моята малка Нандира. Тя е на шестнайсет и учи в „Мару-а-Пула“. Справя се добре в училище, но...

Той направи пауза, гледайки маа Рамотсве с присвитите си очи.

— Знаете ги тийнейджърите, нали? Знаете как стоят нещата с тийнейджърите в тези модерни времена.

Маа Рамотсве вдигна рамене.

— Често те носят големи неприятности на родителите си — каза тя. — Виждала съм родители да си изплакват очите заради своите деца в тая възраст.

Внезапно господин Пател вдигна бастуна си и удари изкуствения си крак, за да наблегне на думите си. Кракът издаде учудващо кух и метален звук.

— Тъкмо това ме тревожи — каза той оживено. — Точно това става. Но на мен такива не ми минават. Не и в моето семейство.

— За какво говорите? — попита маа Рамотсве. За подрастващи ли?

— За момчета — каза господин Пател горчиво. — Моята Нандира се среща тайно с някакво момче. Тя отрича, но аз знам, че има момче. А аз не мога да позволя това, каквото и да говорят за града разните модерни хора. Това не е позволено в това семейство, в този дом.

Докато господин Пател говореше, вратата на неговия кабинет, която той беше затворил на влизане, изведнъж се отвори и в стаята влезе една жена. Това бе местна жена, която учтиво поздрави маа Рамотсве на сетсуана и ѝ предложи на един поднос различни видове плодов сок в стъклени чаши. Маа Рамотсве си избра чаша със сок от гуава и благодари на прислужницата. Господин Пател взе портокалов сок и после нетърпеливо даде знак с бастуна си на прислужницата да излезе от стаята, като я изчака да го направи, преди да продължи.

— Говорих с нея за това — каза той. — Бях съвсем ясен. Казах ѝ, че не ме интересува какво правят другите деца — това е работа на техните родители, не моя. Но ѝ казах съвсем ясно, че тя не може да се шляе из града с разни момчета или да се среща с тях след училище. Това е окончателното ми решение.

Той почука леко изкуствения си крак с бастуна и загледа маа Рамотсве с очакване.

Маа Рамотсве прочисти гърлото си и каза тихо:

— Значи искате от мен да направя нещо по този въпрос? Затова ли ме поканихте тук тази вечер?

Господин Пател кимна.

— Точно затова. Искам да разберете кое е това момче, а след това аз ще говоря с него.

Маа Рамотсве се загледа в господин Пател. Дали той имаше и най-бегла представа, чудеше се тя, за това, как се държат младите хора в наше време, особено в училище като „Мару-а-Пула“, където имаше много деца от чужбина, дори деца от американското посолство и други подобни места? Тя беше чувала, че индийските бащи се опитват да уреждат браковете на дъщерите си, но никога не се беше сблъсквала на практика с такова поведение. И ето ти го господин Пател, който предполагаше, че тя ще се съгласи с него, че ще има съвсем същата гледна точка като неговата.

— Няма ли да е по-добре да говорите с нея? — попита тя меко. — Ако я попитате кой е младежът, тя може и да ви каже.

Господин Пател взе бастуна си и почука по железния си крак.

— Ни най-малко — каза той рязко, като гласа му стана писклив. — Ни най-малко. Питам я вече три седмици, може би четири. А тя не отговаря. Мълчи като няма.

Маа Рамотсве седеше и гледаше в краката си, усещайки върху себе си изпитателния поглед на господин Пател. Тя беше решила един от принципите в професионалния ѝ живот да е този, никога да не отказва помощ, стига да не я карат да върши нещо престъпно. Това правило на пръв поглед работеше добре — вече бе установила, че представите ѝ за моралните правици и кривици на някоя молба за помощ често се променяха, щом опознаеше по-задълбочено всички свързани с положението фактори. Същото можеше да стане и в случая с господин Пател. Но дори да не станеше така, имаше ли достатъчно добри причини да откаже на молбата му? Коя беше тя, че да осъжда един разтревожен индийски баща, след като всъщност знаеше съвсем малко за това, как живеят тези хора? Чувстваше естествена симпатия към момичето, разбира се — каква ужасна съдба бе да имаш баща като този, твърдо решен да те държи в позлатена клетка.

Нейният собствен баща никога не бе заставал на пътя ѝ по каквото и да било въпрос; той ѝ се доверяваше и тя от своя страна никога не криеше нищо от него — освен истината за Ноте, може би.

Тя вдигна поглед. Господин Пател я наблюдаваше с тъмните си очи, почуквайки почти безшумно по пода с върха на бастуна си.

— Ще проуча нещата — каза тя. — Въпреки че, признавам, тази идея не ми харесва. Не ми харесва идеята да се следи едно дете.

— Но децата трябва да бъдат следени! — възкликна в отговор господин Пател. — Ако родителите не следят децата си изкъсо, какво ще стане? Кажете ми!

— Идва време, когато те трябва да имат свой собствен живот — каза маа Рамотсве. — Няма как, трябва да се примирим с това.

— Това е безсмислица! — извика господин Пател. — Модерна безсмислица. Баща ми ме биеше, докато станах на двайсет и две! Да, биеше ме, ако направех някоя грешка в магазина. И аз си го заслужавах. Оставете тия модерни глупости.

Маа Рамотсве стана.

— Аз съм модерна жена — каза тя. — Тъй че може би имаме различни разбирания. Но това няма нищо общо с въпроса. Съгласна съм да направя това, за което ме помолихте. Сега остава само да ми покажете снимка на момичето, за да знам кого ще следя.

Господин Пател се изправи с мъка, като намести с ръце металния си крак.

— Няма нужда от снимка — каза той. — Ще ви покажа самото момиче. Можете да я видите.

Маа Рамотсве вдигна ръце в знак на протест.

— Но тогава тя ще ме познава — каза тя. — А трябва да мога да я наблюдавам незабелязано.

— О! — възкликна господин Пател. — Много добра идея. Вие, детективите, сте много умни мъже.

— И жени — поправи го маа Рамотсве.

Господин Пател я погледна през рамо, но не каза нищо. Той нямаше време за модерните идеи.

Като излизаше от къщата, маа Рамотсве си мислеше: „Той има четири деца; аз нямам нито едно. Не е добър баща този човек, защото обича децата си твърде много — иска да ги притежава. А трябва да ги оставиш на мира. Да ги оставиш на мира.“

И тя си спомни онзи момент, когато, лишена от подкрепата дори на Ноте, който си измисли някакво извинение, тя положи в земята телцето на преждевременно роденото им дете — толкова крехко, толкова леко, погледна нагоре към небето и ѝ се прииска да каже нещо на Бог, но не можеше, понеже гърлото ѝ беше свито от ридания, и никакви думи, нищо не можеше да излезе от него.

Маа Рамотсве мислеше, че този случай ще бъде много лесен. Да наблюдаваш някого винаги можеше да се окаже трудно, понеже трябва да знаеш какво прави през цялото време. Тоест можеше да се наложи да чакаш часове наред пред разни къщи и офиси, само да чакаш някой да се появи. Разбира се, през по-голямата част от деня Нандира беше на училище, което даваше на маа Рамотсве възможност да се занимава с други неща, докато стане три часа и учебният ден наближи към края си. След това тя трябваше да я проследи и да види къде ходи.

Изведнъж на маа Рамотсве ѝ хрумна, че проследяването на дете може всъщност да е проблематично. Едно беше да проследява човек, който кара кола — достатъчно е просто да го следва с белия си микробус. Но ако този, когото следиш, кара велосипед, както правеха много деца на връщане от училище, би изглеждало доста странно белият микробус да го следва, пъплейки по пътя. Ако Нандира се прибираше вкъщи пеша, тогава, разбира се, и самата маа Рамотсве можеше да върви на разумна дистанция зад нея. Можеше дори да вземе едно от ужасните жълти кучета на съседа си и да се преструва, че го разхожда.

В деня след разговора си с господин Пател, маа Рамотсве паркира белия микробус на училищния паркинг малко преди да прозвучи последният звънец за този учебен ден. Децата заизлизаха на групички и едва малко след три и дващест на училищния вход се появи Нандира, носеща в едната си ръка ученическата си чанта, а в другата — книга. Тя беше сама и маа Рамотсве успя добре да я разгледа от микробуса си. Беше привлекателно момиче, всъщност млада жена; едно от онези шестнайсетгодишни момичета, които могат да минат за деветнайсет или дори за дващестгодишни.

Тя тръгна по пътя и спря за малко, за да поговори с друго момиче, което чакаше родителите си под едно дърво. Побъбриха

няколко минути и после Нандира тръгна към вратата на училищния двор.

Маа Рамотсве изчака няколко секунди и излезе от микробуса. Щом Нандира излезе на пътя, маа Рамотсве я последва бавно. Наоколо имаше няколко души и поради това нямаше причина у Нандира да се събуди подозрение. Приятно бе да се разхожда човек следобед, в края на зимата. Месец по-късно вече щеше да е твърде горещо и тогава тя сигурно щеше да изглежда не на място.

Маа Рамотсве последва момичето зад ъгъла. Стана ѝ ясно, че Нандира не си отива направо у дома, понеже къщата на Пател беше в обратната посока на тази, в която пое Нандира. Тя не отиваше и в града, което значеше, че смята да се види с някого в неговия дом. Маа Рамотсве почувства задоволство. Вероятно ѝ оставаше само да види коя е къщата, а после щеше да е детска игра да разбере кой е собственикът, а оттам и момчето. Може би щеше още тази вечер да успее да отиде при господин Пател и да му каже кое е момчето. Това щеше да го впечатли, а и парите щяха да бъдат лесно изкарани.

Нандира отново зави зад един ъгъл. Маа Рамотсве се забави малко, преди да я последва. Човек лесно може да стане прекалено самоуверен, когато следи едно наивно дете; тя не биваше да забравя правилата на следенето. Наръчникът, на който разчиташе — „Принципите на работата на частния детектив“ от Кловис Андерсън, — подчертаваше, че детективът никога не бива да върви по петите на този, когото проследява. „Стойте на значително разстояние — пишеше господин Андерсън, — дори ако това значи от време на време да изпускате обекта от поглед. Винаги можете да подхванете следата по-късно. Освен това няколко минути, в които не виждате обекта, са за предпочитане пред гневния сблъсък лице в лице.“

Маа Рамотсве прецени, че вече е настъпил моментът да завие зад ъгъла. Така и направи, очаквайки да види Нандира на неколкостотин метра, но щом погледна, пътят беше пуст — невизуалният контакт, както го наричаше Кловис Андерсън, продължаваше. Тя се обърна и погледна в другата посока. В далечината една кола излизаше от алеята пред една къща, но нямаше нищо друго.

Маа Рамотсве се озадачи. Това беше спокоен път, всяка страна имаше не повече от три къщи — поне в посоката, в която бе тръгнала Нандира. Но всички тези къщи имаха дворове с външни порти и алеи

за автомобили и като е имаше предвид, че Нандира беше изчезнала от погледа ѝ за не повече от минута, тя не бе имала време да се скрие в някоя от тези къщи. Маа Рамотсве щеше да я види как върви по алеята или как влиза през вратата.

Ако беше влязла в някоя къща, разсъждаваше маа Рамотсве, то това трябваше да е някоя от първите две, понеже категорично не би могла да стигне до къщите по-нататък по пътя. Може би положението не беше толкова лошо, колкото си помисли отначало. Трябваше само да провери първата къща от дясната и първата къща от лявата страна на пътя.

Тя остана неподвижна за момент и след това взе решение. Като крачеше колкото може по-бързо, тя се върна при белия микробус и мина с него по пътя, по който току-що беше следила Нандира. След това паркира микробуса пред първата къща отдясно и тръгна пеш по алеята към входа.

Когато почука на вратата, вътре някакво куче започна да лае силно. Маа Рамотсве почука отново и тогава се чу глас, който казваше на кучето да млъкне. „Тихо, Бизон, млъчи, чух те.“ След това вратата се отвори и се появи една жена. Маа Рамотсве веднага разбра, че тя не е тсуана. Беше от Западна Африка, може би от Гана, доколкото можеше да се съди по цвета на кожата и по облеклото ѝ. Ганайци бяха любимият народ на маа Рамотсве; те имаха прекрасно чувство за хумор и почти винаги бяха в добро настроение.

— Здравейте, маа — каза маа Рамотсве. — Съжалявам, че ви обезпокоих, но търся Сифо.

Жената се намръщи.

— Сифо ли? Тук няма никакъв Сифо.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Сигурна съм, че беше тази къща — каза тя. — Вижте, аз съм учителка от прогимназията и трябва да предам едно съобщение на едно от четирите момчета в класа. Мисля, че това е неговата къща.

Жената се усмихна.

— Аз имам две дъщери — каза тя. — Нямам син. Можете ли да ми намерите син, как мислите?

— О, скъпа — каза маа Рамотсве притеснена. — Дали тогава не е къщата отсреща?

Жената поклати глава.

— Там живее едно семейство от Уганда — каза тя. — Те имат момче, но то май е само на шест-седем години.

Маа Рамотсве се извини и се върна по алеята. Беше изгубила Нандира още първия ден и се чудеше дали девойката не ѝ се е изплъзнала преднамерено. Възможно ли беше да е разбрала, че я следят? Това изглеждаше твърде невероятно, което значеше, че маа Рамотсве я е изпуснала просто в резултат на лош късмет. Утре ще бъде по-внимателна. Веднъж ще пренебрегне Кловис Андерсън и ще се движи по-близо до обекта.

Същата вечер в осем часа по телефона ѝ се обади господин Пател.

— Имате ли вече да ми съобщите нещо? — попита той. — Някаква информация?

Маа Рамотсве отвърна, че за съжаление не е могла да разбере къде ходи Нандира след училище, но се надява да постигне по-голям успех на следващия ден.

— Това не е много добре — каза господин Пател. — Не е много добре. Е, аз поне имам нещо да ви съобщя. Тя се прибра у дома три часа след края на часовете — три часа! — и ми каза, че е била на гости. Попитах при кого, а тя отговори, че била при една приятелка. Приятелка. След това жена ми намери на масата една бележка, която нашата Нандира сигурно беше изпуснала. На нея пишеше: „Ще се видим утре. Джак“. И кой е този Джак? Кой е този човек? Нима това е женско име, питам аз?

— Не — каза маа Рамотсве. — Звучи като мъжко име.

— Именно! — каза господин Пател, с тона на човек, който току-що е намерил убягващия му отговор на някакъв въпрос. — Според мен това е въпросното момче. Това е този, когото трябва да намерим. Джак чий? Къде живее? И всичко останало — вие трябва да го разберете.

Маа Рамотсве си направи чаша ройбос и си легна рано. Изминалият ден беше незадоволителен и заради други неща, а телефонното обаждане на господин Пател просто прибави последния щрих. Тъй че тя си легна, след като остави чашата чай на нощното шкафче, и почете вестника, докато очите ѝ започнаха да се затварят и потъна в сън.

На следващия следобед тя малко закъсня, докато стигне до паркинга на училището. Вече беше започнала да се чуди дали отново не е изпуснала Нандира, когато я видя да излиза от училището заедно с едно друго момиче. Маа Рамотсве ги наблюдаваше как преминаха по алеята и спряха на вратата на училищния двор. Изглеждаха погълнати от разговора си, по начина, по който тийнейджърите говорят с приятелите си, напълно изолирайки външния свят, и маа Рамотсве беше сигурна, че ако можеше да чуе за какво говорят, щеше да разбере отговорите на не един въпрос. Момичетата говорят за приятелите си непринудено и същевременно заговорнически и тя беше сигурна, че именно това е темата на разговора между Нандира и нейната приятелка.

Внезапно към двете момичета се приближи една синя кола. Маа Рамотсве със затаен дъх видя как шофьорът се пресегна през предната седалка и отвори вратата до нея. Нандира влезе и се настани там, а приятелката ѝ седна отзад. Маа Рамотсве запали мотора на белия микробус и се измъкна от училищния паркинг точно когато синята кола потегли. Тя ги следваше на безопасно разстояние, но бе готова да се приближи, ако възникнеше опасност да ги изгуби. Нямахше да повтори вчерашната грешка и да остави Нандира да се изпари във въздуха.

Синята кола се движеше бавно и за маа Рамотсве не беше трудно да я следва. Минаха покрай хотел „Сън“ и се насочиха към пътния ринг около стадиона. Оттам свиха към града и продължиха покрай болницата и англиканската катедрала към Търговския център. Към магазините, помисли си маа Рамотсве. Просто отиват на пазар. А може би не? Беше виждала тийнейджъри да си правят срещи на места, като Ботсуанския книжен център. Май наричаха това „размотаване“. Спираха се тук-там, бърбеха и си разменяха шеги, изобщо правеха какво ли не, освен да пазаруват. Може би Нандира отиваше да се размотава с този Джак.

Синята кола свърна в един паркинг близо до хотел „Президент“. Маа Рамотсве паркира през няколко коли и видя как двете момичета излязоха от синята кола заедно с една възрастна жена, може би майката на другото момиче. Тя каза нещо на дъщеря си, която кимна, а после се раздели с момичетата и тръгна към универсалния магазин.

Нандира и приятелката ѝ минаха по стълбите край хотел „Президент“ и тръгнаха към пощата. Маа Рамотсве ги последва небрежно, като спря да разгледа блузите с щамповани африкански мотиви, които една жена излагаше на сергия на площада.

— Купете си една, маа — подкани я жената. — Много хубави блузи. Изобщо не се късат. Вижте тази, която нося — прана е десет-двайсет пъти и пак не се е износила. Погледнете!

Маа Рамотсве погледна блузата на жената — наистина цветовете не бяха избледнели. Същевременно, с периферното си зрение следеше двете момичета. В момента те разглеждаха витрината на един магазин за обувки; накъдето и да бяха тръгнали, изобщо не бързаха.

— Няма да имате моя размер — каза маа Рамотсве. — На мен ми трябва много голяма блуза.

Продавачката прегледа сергията си и после отново погледна маа Рамотсве.

— Права сте — каза. — Вие сте твърде едра за тези блузи. Много, много едра.

— Но блузите ви са много хубави, маа — усмихна се маа Рамотсве, — и аз се надявам да ги продадете на някоя мила слаба женица.

Тя продължи нататък. Момичетата бяха свършили с магазина за обувки и, без да бързат, вървяха към Книжния център. Маа Рамотсве се беше оказала права; явно смятаха да се размотават.

В Ботсуанския книжен център имаше много малко хора. Тримачетири души прелистваха списания в секцията за периодика, още един-двама разглеждаха книгите. Продавачите се бяха облегли на рафтовете и лениво разменяха клюки, дори мухите изглеждаха някак летаргични.

Маа Рамотсве забеляза, че двете момичета са в далечния край на книжарницата, разглеждаха рафтовете с книги на сетсуана. Какво всъщност правеха тук? Нандира сигурно учеше сетсуана в училище, но надали би си купила някой от учебниците или религиозните книги, които преобладаваха в тази секция. Не, сигурно чакаха някого.

Маа Рамотсве тръгна целенасочено към африканската секция и се пресегна за една книга. Чудесно илюстрирано издание на „Змиите в

Южна Африка“. Тя се загледа в снимката на малка кафява змия и се запита дали е виждала такава. Преди доста години, когато бяха още деца, подобна змия ухапа братовчед ѝ, но не му стана нищо. Такава ли беше змията? Погледна текста под снимката и се зачете. Нищо чудно да е била тази змия, понеже пишеше, че не е отровна и агресивна. Но все пак беше нападнала братовчед ѝ; или може би братовчед ѝ я беше нападнал? Момчетата често нападаха змиите. Хвърляха камъни по тях, явно просто не можеха да ги оставят на мира. Но тя не знаеше дали Путоке е направил така; това стана толкова отдавна, че вече не помнеше подробностите.

Тя погледна към момичетата. Те стояха там и отново говореха, а едната се смееше. Сигурно приказват за момчета, помисли си маа Рамотсве. Е, нека да се смеят, много скоро ще разберат, че темата за мъжете всъщност не е особено забавна. След няколко години вече ще има сълзи, а не смях, помисли си тъжно маа Рамотсве.

Тя се върна към „Змиите в Южна Африка“. Ето това вече беше лоша змия. Ето я. Само ѝ вижте главата! Леле! И тези зли очи! Маа Рамотсве потръпна и прочете:

„Горната снимка е на възрастна мъжка черна мамба, дълга 1,87 метра. Както е показано на картата за разпространението на видовете, тази змия се среща из целия регион, въпреки че има подчертано предпочитание към откритите равнини. Тя се различава от зелената мамба както по разпространението си, своя хабитат, така и по силата на отровата си. Тази змия е една от най-опасните, които се срещат в Африка, превъзхождана в това отношение само от габонската отровница — рядка, обитаваща горите змия, която се среща в някои части на западните райони на Зимбабве.

Разказите за нападения на черни мамби често са преувеличени и с почти пълна сигурност може да се твърди, че историите за змии, които настигат и нападат хора на галопиращи коне, са недостоверни. Мамбата може да развие значителна скорост на кратко разстояние, но не може да се състезава с кон. Не са стопроцентово верни и

разказите за мигновена смърт след ухапване от мамба, въпреки че действието на отровата може да бъде ускорено, ако жертвата се уплаши, което разбира се често става, когато разбере, че е ухапана от мамба.

Според достоверно регистриран случай двадесет и шест годишен мъж оцелял, след като бил ухапан по десния глезен от мамба, която по невнимание настъпил. Пострадалият нямал под ръка серум, но навярно успял да изстиска част от отровата, като направил дълбоки разрези на мястото на ухапването този начин на действие днес не се смята за удачен. След това изминал през гората шест-седем километра в търсене на помощ и бил приет в болница след два часа. Там му инжектирали противоотрова и той оцелял без поражения. Разбира се, ако това беше ухапване на шумяща пепелянка, за това време щеше да има значителни некротични увреждания и той можеше дори да загуби крака си...“

Маа Рамотсве спря за миг. Крака си. Щеше да му се наложи да си сложи изкуствен крак. Господин Пател. Нандира. Тя стреснато се огледа. Книгата за змиите така я беше погълнала, че тя бе престанала да внимава за момичетата и сега... Къде бяха? Нямаше ги.

Тя бутна „Змиите в Южна Африка“ обратно на рафта и изтича на площада. Наоколо вече имаше повече хора, понеже мнозина пазаруваха в късния следобед, за да избегнат горещината. Тя се огледа. Имаше няколко тийнейджъри малко встрани, но те бяха момчета. Не, имаше и момиче. Но дали беше Нандира? Не. Маа Рамотсве погледна в другата посока. Някакъв мъж оставяше колелото си под едно дърво и тя забеляза, че на колелото има автомобилна антена. Защо ли?

Тя тръгна към хотел „Президент“. Може би момичетата просто се бяха върнали при колата, за да се срещнат отново с майката. Тогава всичко щеше да е наред. Но кога стигна до паркинга, тя видя синята кола, в която бе само майката, да излиза от другия край. Значи момичетата още бяха наоколо, някъде на площада.

Маа Рамотсве се изкачи на стъпалата пред хотел „Президент“ и огледа площада. Местеше погледа си систематично — както

препоръчваше Кловис Андерсън, — оглеждайки всички, вирайки се внимателно във всяка групичка купувачи пред всяка витрина. Нямаше и следа от момичетата. Погледът ѝ се спря върху жената със сергията с блузи. Тя държеше някакъв пакет и измъкваше от него нещо, което приличаше на голям червей мопани.

— Червей мопани? — попита маа Рамотсве.

Жената се обърна и я погледна.

— Да.

Тя протегна пакета към маа Рамотсве, която взе един от изсушените дървесни червей и го сложи в устата си. Това беше деликатес, на който просто не можеше да устои.

— Вие сигурно виждате всичко, което става тук, маа каза тя, след като глътна червея. — Щом си стоите все тук.

— Виждам всички — засмя се жената. — Всички.

— А видяхте ли две момичета да излизат от Книжния център? — попита маа Рамотсве. — Едно индийско и едно африканско момиче. Индийката е горе-долу толкова висока.

Търговката извади още един червей от пакета и го сложи в уста.

— Видях ги — каза тя. — Отидоха до киното. Оттам тръгнаха нанякъде. Не забелязах точно накъде.

Маа Рамотсве се усмихна.

— Би трябвало да станете детектив — рече тя.

— Като вас — каза просто жената.

Това изненада маа Рамотсве. Тя беше доста известя, но не очакваше една улична продавачка да знае коя е. Маа Рамотсве бръкна в чантата си, извади оттам една банкнота от десет пули, сложи я в ръката на жената и каза:

— Благодаря ви. Това е възнаграждение от мен. И се надявам, че пак ще ми помогнете някой път.

Жената изглеждаше поласкана.

— Мога да ви кажа всичко — каза тя. — Аз съм очите и ушите на това място. Искате ли например да знаете кой с кого говореше ей там тази сутрин? А? Ще се учудите, ако ви кажа.

— Някой друг път — каза маа Рамотсве. — Ще поддържаме връзка.

Нямаше смисъл да се мъчи да разбере къде се намира сега Нандира, но имаше смисъл да използва информацията, с която вече

разполагаше. Ето защо маа Рамотсве отиде до киното и попита от колко часа ще е вечерната прожекция, на която смяташе, че ще дойдат двете момичета. След това се върна при белия микробус и се прибра вкъщи, за да вечеря по-рано и да се облече за киното. Тя видя името на филма — не че би го гледала на всяка цена, но бе изминала поне година, откакто за последен път ходи на кино, и сега усети, че с нетърпение очаква тази възможност.

Господин Пател са обади тъкмо преди тя да излезе.

— Дъщеря ми каза, че излиза, за да се види с една приятелка и да ѝ помогне за някакво домашно — каза той раздражено. — Отново ме лъже.

— Да — каза маа Рамотсве. — Опасявам се, че е така. Но аз знам къде отива и също ще бъда там, не се тревожете.

— Дали не отива да се види с този Джак? — извика господин Пател. — Дали няма да се срещне с това момче?

— Възможно е — каза маа Рамотсве. — Но няма смисъл да се разстройвате. Утре ще ви докладвам.

— И, моля ви, по-раничко — каза господин Пател. — Аз винаги ставам в шест часа.

В киното имаше съвсем малко хора, когато пристигна маа Рамотсве. Тя си избра място на предпоследния ред, в края. Оттам имаше добър изглед към вратата, през която трябваше да мине всеки, който влизаше в киносалона, и дори ако Нандира и Джак дойдеха след угасянето на лампите, маа Рамотсве пак щеше да ги види.

Тя разпозна някои от посетителите. Месарят, при когото пазаруваше, пристигна малко след нея и двамата с жена му ѝ махнаха приятелски. След това влязоха една от учителките в училището и жената, която ръководеше групата по аеробика в хотел „Президент“. Накрая дойде католическият епископ, който пристигна сам и започна шумно да яде пуканки на първия ред.

Нандира пристигна пет минути, преди да започне кинопрегледа. Тя беше сама и застана за момент на вратата, като се оглеждаше. Маа Рамотсве усети, че очите на момичето паднаха върху нея, и бързо погледна надолу, сякаш търсеше нещо на пода. След една-две секунди

вдигна поглед и видя, че момичето още я гледа. Маа Рамотсве отново погледна към пода и видя един скъсан билет, който вдигна.

Нандира тръгна през киносалона право към реда на маа Рамотсве и спря пред мястото до нея.

— Добър вечер, маа — каза тя любезно. — Заето ли е това място?

Маа Рамотсве вдигна очи и имитира изненада.

— Никой не седи на него — отвърна тя. Мястото е свободно. Нандира седна.

— Очаквам с нетърпение този филм — каза тя радостно. — Отдавна исках да го гледам.

— Чудесно — каза маа Рамотсве. — Чудесно е да видиш филм, който винаги си искал да гледаш.

След това настъпи мълчание. Момичето я гледаше и маа Рамотсве се почувства доста неудобно. Как би постъпил Кловис Андерсън в подобни обстоятелства? Тя беше сигурна, че някъде в книжката той пишеше за подобни случаи, но не можеше да си спомни какво точно. Ставаше дума за случаи, когато обектът ти ходи по петите, вместо ти по неговите.

— Видях ви този следобед — каза Нандира. — Видях ви в „Мару-а-Пула“.

— А, да — каза маа Рамотсве. — Чаках един човек.

— След това ви видях в Книжния център — продължи Нандира. — Разглеждахте една книга.

— Така е — каза маа Рамотсве. — Мислех да си купя една книга.

— След това питахте маа Бапитсе за мен — каза Нандира тихо. — Това е онази продавачка. Тя ми каза, че сте питали за мен.

Маа Рамотсве си отбеляза наум да внимава с маа Бапитсе в бъдеще.

— Е, защо ме следите? — попита Нандира, като се обърна, както седеше, за да погледне маа Рамотсве право в лицето.

Маа Рамотсве разсъди бързо. Нямаше смисъл да отрича и можеше поне да се опита да извлече най-доброто от тази трудна ситуация. Ето защо тя разказа на Нандира за тревогите на баща ѝ и за това, как се е обърнал към нея.

— Той иска да разбере дали се срещаш с момчета — продължи тя. — Тревожи се по този въпрос.

Нандира изглеждаше доволна.

— Е, даже да се тревожи, трябва да обвинява само себе си, ако излизам с момчета.

— А излизаш ли? — попита маа Рамотсве. — Излизаш ли с много момчета?

Нандира се поколеба. После каза тихо:

— Не. Истината е, че не излизам.

— Ами онзи Джак? — попита маа Рамотсве. — Кой е той?

За миг ѝ се стори, че Нандира няма да отговори. Ето още един възрастен, който си пъхаше носа в нейния личен живот, и все пак в маа Рамотсве имаше нещо, което караше Нандира да изпитва доверие към нея. Може би тя щеше да ѝ бъде полезна; може би...

— Джак не съществува — каза тя тихо. — Аз го измислих.

— Защо?

Нандира вдигна рамене.

— Искам те, моето семейство, да си мислят, че имам приятел — каза тя. — Искам да мислят, че има някой, който аз съм избрала, а не някой, който те смятат подходящ за мен. — Тя направи пауза. — Разбирате ли?

Маа Рамотсве се замисли за момент. Тя почувства съжаление към това бедно, прекалено закриляно момиче и си представи как точно в такива обстоятелства то може да поиска да се преструва, че има приятел.

— Да — каза тя, като сложи ръка на рамото на Нандира. — Разбирам.

Нандира си играеше с каишката на часовника си.

— Ще му кажете ли? — попита тя.

— А имам ли голям избор? — попита маа Рамотсве. — Едва ли мога да кажа, че съм те виждала с момче на име Джак, при положение че той всъщност не съществува.

Нандира въздъхна.

— Е, предполагам, че си го търсех. Това беше глупава игра.

— Тя направи пауза и после продължи: — Но, как мислите — дали щом разбере, че няма нищо такова, баща ми ще ми даде малко повече свобода? Дали ще ме остави да живея свой живот поне за малко, без да трябва да му давам обяснения как прекарвам всяка минута?

— Мога да се опитам да го убедя — каза маа Рамотсве. — Не знам дали ще ме послуша. Но мога да опитам.

— Моля ви, направете го — каза Нандира. — Моля опитайте. Гледаха заедно филма, който се хареса и на двете. След това маа Рамотсве откара Нандира до дома с белия си микробус, като по пътя запази един вид съчувствено мълчание, и я остави пред портата в голямата бяла стена. Момичето остана за миг да погледа как белият микробус се отдалечава, а после се обърна и натисна звънеца.

— Домът на Пател. Какво желаете?

— Свобода — прошепна тя, а после каза по-силно: — Аз съм, татко. Прибрах се.

Маа Рамотсве телефонира на господин Пател рано на следващата сутрин, както беше обещала. Каза му, че ще е по-добре да говорят в дома му, вместо да му обяснява по телефона какво е станало.

— Имате лоши новини за мен — каза той и гласът му потрепери. — Явно ще ми кажете нещо наистина лошо. О, Боже мой! За какво става дума?

Маа Рамотсве го успокои, че новините не са лоши, но когато половин час по-късно я въведоха в кабинета му, той все още изглеждаше неспокоен.

— Много съм разтревожен — каза той. — Вие едва ли разбирате тревогите на един баща. При майките е различно. Бащата се тревожи по особен начин.

Маа Рамотсве се усмихна успокоително.

— Новините са добри — каза тя. — Няма приятел.

— А онази бележка? — попита той. — Онзи Джак? Само въображение ли е всичко това?

— Да — каза просто маа Рамотсве. Точно така.

Господин Пател явно бе озадачен. Той вдигна бастуна си и чукна няколко пъти с него изкуствения си крак. След това отвори уста да каже нещо, но не можа.

— Виждате ли — започна маа Рамотсве, — Нандира си измисля свой социален живот. Измислила си е този приятел, само за да спечели малко повече... малко повече свобода в своя живот. Най-доброто, което можете да направите, е просто да не обръщате внимание. Дайте й

малко повече време да живее своя собствен живот. Не я карайте да ви казва постоянно как е прекарала времето си. Няма приятел и може би още известно време няма да има.

Господин Пател опря бастуна си на пода. След това затвори очи и изглежда дълбоко се замисли.

— Защо да го правя? — каза след малко. — Защо да отстъпвам пред тези модерни идеи?

Маа Рамотсве беше готова с отговора си:

— Защото ако не го направите, въображаемият приятел може да се превърне в истински. Ето защо.

Маа Рамотсве виждаше как той се бори със съвета ѝ. Накрая той се изправи без предупреждение, залитна за момент, но бързо възстанови равновесието си и после се обърна към нея.

— Вие сте много умна жена — каза. — И аз ще приема съвета ви. Ще я оставя да води свой собствен живот, но съм сигурен, че след две-три години тя ще се съгласи с нас и ще ми позволи да уре... да ѝ помогна да намери подходящ мъж, за когото да се омъжи.

— Много е възможно — каза маа Рамотсве, като въздъхна с облекчение.

— Да — каза топло господин Пател. — И ще трябва да благодаря на вас за това!

Маа Рамотсве често мислеше за Нандира, когато минаваше с колата си покрай двора на Пател с високата бяла ограда. Тя очакваше, че ще я вижда от време на време, особено сега, след като знаеше как изглежда, но това стана чак година по-късно. Както пиеше съботното си сутрешно кафе на верандата на хотел „Президент“, тя усети как някой я потупа по рамото. Тя се обърна и видя Нандира, придружена от един младеж. Той беше на около осемнайсет години и имаше приятно, открито изражение.

— Маа Рамотсве — каза приятелски Нандира, — така си и мислех, че сте вие.

Маа Рамотсве се ръкува с Нандира. Младежът ѝ се усмихна.

— Това е моят приятел — каза Нандира. — Предполагам, че не го познавате.

Младежът пристъпи напред и протегна ръка.

— Джак — каза той.

[1] Провинция в ЮАР, разположена на Индийския океан. — Бел.ред. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

МАА РАМОТСВЕ МИСЛИ ЗА ЗЕМЯТА, ДОКАТО ПЪТУВА КЪМ ФРАНСИСТАУН С БЕЛИЯ СИ МИКРОБУС.

Призори маа Рамотсве подкара белия си микробус по заспалите пътища на Габороне, мина покрай бирената фабрика „Калахари“ и Изследователската станция на пустинята и излезе на пътя, който водеше на север. Един мъж изскочи от храсталаците край пътя и опита да я спре с ръка, но тя не искаше да спира в тъмното, понеже човек никога не знае кой може да търси автостоп в такъв час. Мъжът отново потъна в сенките и в страничното си огледало тя го видя как се смалява разочарован. После, точно след отбивката за Мочуди, тя видя как слънцето се появи на хоризонта, изгря над широките равнини, които се простираха по посока на Лимпопо. Появи се изведнъж, усмихвайки се на Африка, златисточервена топка, която се издигаше малко по малко, изплува безгрижно на хоризонта и разпръсна последните остатъци от утринната мъгла.

Храсталаците край пътя се очертаха ясно под острата утринна светлина, тя видя накацали по тях птици и други в полет — папуняци, папагали лори и някакви малки птички, на които не знаеше имената. Тук-там се виждаше добитък покрай оградите, които се простираха край пътя километри наред. Животните вдигаха глава и гледаха колата или продължаваха да се тътрят нататък, пощипвайки с муцуните си туйките суха трева, вкопчени във вкоравената от сушата земя.

Това беше безводна земя. Малко по-нататък на запад лежеше Калахари, този безкрай в охра, простиращ се на немислимо разстояние, чак до празнотата на Намиб. Ако свиеше с белия си микробус по някой от пътищата, които се отклоняваха от главното шосе, можеше да кара петдесет-шейсет километра, а после колелата щяха да започнат да потъват в пясъка и безнадеждно да буксуют на

място. Растителността постепенно щеше да стане по-рядка, по-пустинна. Храстите щяха да оредеят, щяха да се появят хребети, покрити със съвсем тънък слой земя, през която вездесъщият пясък избива на повърхността и чертае пясъчни резки. Щяха да се появят голи петна и разпилени сиви скали и вече нямаше да се вижда никаква следа от човешка дейност. Да живеят в тази земя, обширна и суха, кафява и сурова, бе съдбата на тсуана, и точно това ги беше направило предпазливи хора, добри и пестеливи стопани.

Ако навлезеш навътре в Калахари, можеш да чуеш лъвове през нощта. Защото там, сред тези простори, още имаше лъвове, които показваха присъствието си в мрака, като сумтяха и ръмжаха. Тя беше ходила там веднъж като млада, когато с неин приятел ходиха до един отдалечен краварник. Той беше толкова навътре в Калахари, докъдето можеше да стигне добитъкът, и тя почувства пълната самота на място, на което нямаше хора. Това беше „пречистената“ Ботсуана; същността на нейната страна.

Беше през дъждовния сезон и всичко бе покрито със зеленина. Дъждът можеше да промени тази земя много бързо и така и бе направил; земята беше покрита с набола свежа трева, с маргаритки от Намакуаленд, с ластарите на пъпешите от Тсама и с алое с червени и жълти цветове.

През нощта запалиха огън близо до грубите бараки, които служеха за подслон на това място, но светлината на огъня изглеждаше толкова слаба под голямото пусто нощно небе с дълбоко потъналите в него съзвездия. Тя се сгуши до своя приятел, който ѝ каза да не се плаши, защото лъвовете странят от огъня, както и свръхестествените същества — *токолошите*^[1] и всички останали.

Тя се събуди в ранните часове на утрото, огънят беше отслабнал. Видя въглените през пролуките между клоните, от които беше направена стената на колибата. Някъде далеч се чу ръмжене, но тя не се страхуваше и излезе под открито небе, за да поеме с пълни гърди сухия, чист въздух. Тогаваше си помисли: аз съм само едно малко човече в Африка, но за мен, както и за всички останали, има място да седна на земята, да я докосна и да я нарека своя. Тя почака известно време в главата ѝ да дойде друга мисъл, но това не стана и тя се промъкна обратно в колибата, под топлината на одеялата върху рогозката, на която спеше.

Сега, докато караше белия си микробус десетки и десетки километри, тя си помисли, че някой ден може да се върне в Калахари, в тези пусти пространства, в обширните пасища, от които сърцето чак те заболява.

[1] Зловреден сладострастен воден дух в африканския фолклор.
— Бел.ред. ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ВИНА ЗА КОЛАТА

Бяха минали три дни след удовлетворителното разплитане на случая „Пател“. Маа Рамотсве изпрати сметката за две хиляди пули, плюс разходите, и получи парите с обратна разписка по пощата. Това я удиви. Тя не вярваше, че подобна сума ще ѝ бъде платена без никакво възражение и готовността и явната радост, с която господин Пател уреди сметката, предизвика у нея угризения на съвестта заради големия размер на хонорара.

Любопитно е, мислеше си тя, как някои хора имат силно развито чувство за вина, докато други нямат никакво. Едни се измъчват за малки пропуски или грешки, които са допуснали, а други приемат съвсем спокойно от своето огромно предателство или нечестност. Маа Пекване спадаше към първата категория, мислеше си маа Рамотсве. Ноте Мокоти спадаше към втората.

Маа Пекване изглеждаше разтревожена, когато дойде в офиса на „Дамска детективска агенция №1“. Маа Рамотсве ѝ даде чаша силен ройбос, както винаги правеше с нервните клиенти, и я изчака да се почувства готова да говори. Мислеше, че клиентката ѝ е разтревожена заради някой мъж, всичко сочеше към това. За какво ли по-точно ставаше дума? Разбира се, за някакво мъжко безобразие, но какво по-точно?

— Опасявам се, че мъжът ми е направил нещо ужасно — каза накрая маа Пекване. — Много ме е срам заради него.

Маа Рамотсве кимна леко. Точно така, поредното мъжко безобразие.

— Мъжете вършат ужасни неща — каза тя. — Всички съпруги се тревожат заради съпрузите си. Не сте единствена.

Маа Пекване въздъхна.

— Но моят съпруг наистина е направил нещо ужасно — каза тя. — Много ужасно нещо.

Маа Рамотсве застина. Ако раа Пекване беше убил някого, тя трябваше недвусмислено да обясни на жена му, че е длъжна да съобщи в полицията. И през ум не би й минало да помага за прикриването на убийство.

— Какво по-точно? — попита тя.

Маа Пекване снижи глас:

— Откраднал е една кола.

Маа Рамотсве почувства облекчение. Кражбата на кола беше дребно, почти обичайно престъпление, сигурно в града имаше много жени, които караха откраднатите от мъжете им коли. Разбира се, маа Рамотсве не можеше да си представи, че тя самата би могла да направи такова нещо, а, изглежда, и маа Пекване не можеше.

— Той каза ли ви, че колата е крадена? — попита тя. — Сигурна ли сте в това?

— Каза, че някой си му я е дал — поклати глава маа Пекване. — Каза, че този човек имал два мерцедеса, а се нуждаел само от един.

Маа Рамотсве се засмя.

— Нима мъжете наистина мислят, че могат да ни правят на глупачки толкова лесно? — каза тя. — За глупачки ли ни мислят?

— Мисля, че да — каза маа Пекване.

Маа Рамотсве взе молива и прокара няколко черти по попивателната. Като ги погледна по-внимателно, видя, че е нарисувала кола.

Тя погледна маа Пекване.

— Искате да ви кажа какво да направите ли? — попита. — Това ли искате?

Маа Пекване сякаш се замисли.

— Не — отвърна тя. — Не това искам. Реших какво искам да направя.

— А то е?

— Искам да върна колата. Искам да я върна на собственика ѝ.

Маа Рамотсве се напрегна.

— В полицията ли искате да отидете? Искате да съобщите за своя съпруг ли?

— Не. Не искам това. Искам просто колата да се върне при собственика си, без полицията да узнае. Искам Господ да знае, че колата е върната на този, на когото принадлежи.

Маа Рамотсве се втренчи в своята клиентка. Трябваше да се съгласи, че това беше съвсем разумно желание. Ако колата бъде върната на собственика, съвестта на маа Пекване ще бъде чиста, а в същото време тя ще запази съпруга си. Като помисли човек, това се оказваше чудесен начин да се справиш с трудна ситуация.

— Но защо идвате при мен по този въпрос? — попита маа Рамотсве. — Как мога аз да ви помогна?

Маа Пекване отговори без колебание.

— Искам да разберете на кого принадлежи тази кола — каза тя. — А след това да я откраднете от съпруга ми и да я върнете на законния ѝ собственик. Това е всичко, което искам от вас.

По-късно същата вечер, докато караше към къщи белия си микробус, маа Рамотсве си рече, че в никакъв случай не трябваше да се съгласява да помогне на маа Пекване. Ала се съгласи и сега беше ангажирана с този случай. Все пак това нямаше да е проста работа — освен ако, разбира се, не отидеше в полицията, което тя категорично не можеше да направи. Може би маа Пекване заслужаваше да го арестуват, но нейната клиентка я помоли това да не се случва, а тя трябваше да бъде лоялна преди всичко към клиентите си. Трябваше да се намери някакъв друг начин.

Същата вечер, след като вечеря пилешко и тиква, Маа Рамотсве телефонира на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Откъде идват крадените мерцедеси? — попита тя.

— От другата страна на границата — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Крадат ги в Южна Африка, докарват ги тук, пребоядисват ги, заличават номера на двигателя и после ги продават евтино или ги изпращат в Замбия. Аз знам кой прави всичко това, между другото. Всички знаем.

— Аз не искам да знам — каза маа Рамотсве. — Искам да разбера обаче как човек може да познае колата, след като е направено всичко това.

Господин Дж. Л. Б. Матекони замълча за момент.

— Трябва да знаеш къде да гледаш — каза той. — Обикновено има още един сериен номер — на шасито или под капака. Ако си знаеш работата, лесно ще го откриеш.

— Ти си знаеш работата — каза маа Рамотсве. — Можеш ли да ми помогнеш?

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна. Той не обичаше крадените коли. Предпочиташе да няма нищо общо с тях, но за това го молеше маа Рамотсве и той можеше да даде само един отговор.

— Кажи ми кога и къде — рече накрая.

Следващата вечер те влязоха в градината на семейство Пекване, след като маа Пекване обеща, че в уговореното време ще се погрижи кучетата да са вътре, а мъжът ѝ да е зает с вкусната вечеря, която щеше да му приготви. Така че нямаше какво да попречи на господин Дж. Л. Б. Матекони да пропълзи под мерцедеса и да огледа с фенерчето си шасито на колата. Маа Рамотсве предложи също да се вмъкне под колата, но господин Дж. Л. Б. Матекони се съмняваше, че ще успее да се натика, и отклони предложението ѝ. Десет минути по-късно той разполагаше със серийния номер, записан на едно листче, и двамата се измъкнаха от двора на Пекване и отидоха до белия микробус, паркиран малко по-нататък по пътя.

— Сигурен ли си, че това е всичко, което ми трябва? — попита маа Рамотсве. — Ще могат ли да разберат чия е колата само по това?

— Да — отвърна господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ще разберат.

Тя го остави пред вратата на дома му и той ѝ махна за довиждане в тъмното. Тя знаеше, че ще може да му се отблагодари скоро.

В края на същата седмица маа Рамотсве пресече с белия си микробус границата при Мафикенг и отиде направо в кафенето на железниците. Купи си последния брой на „Йоханесбург Стар“, седна на една маса до прозореца и зачете новините. Всички новини бяха лоши, установи накрая, затова остави вестника настрана и взе да убива времето, наблюдавайки другите клиенти в кафенето.

— Маа Рамотсве!

Тя вдигна поглед. Ето го, добрият стар Били Пилани, вече по-възрастен, разбира се, но иначе все същият. Сякаш вчера беше в държавното училище в Мочуди, седнал на чина си, замечтан за нещо.

Тя му поръча чаша кафе и голяма поничка и му обясни какво ѝ беше нужно.

— Искам да разбереш кой е собственик на тази кола — каза тя и му подаде листчето със серийния номер, написан с почерка на господин Дж. Л. Б. Матекони. — След като разбереш, искам да кажеш на собственика, на застрахователната компания или на който там е необходимо, че могат да дойдат в Габороне, където ще намерят колата на предварително уговорено място. От тях се иска само да донесат оригиналните южноафрикански номера на колата. След това могат да я закарат вкъщи.

Били Пилани доби изненадан вид.

— Ей така, без пари ли? — попита той. — Нищо ли не трябва да платят?

— Нищо — каза маа Рамотсве. — Целта е просто собствеността да се върне на законния ѝ притежател. Нищо повече. Ти ми вярваш, нали?

— Разбира се — каза без колебание Били Пилани. — Разбира се.

— Освен това... Моля те да забравиш, че си полицаи, докато става всичко това. Няма да арестуваш никого.

— Ама съвсем ли? — запита Били разочаровано.

— Съвсем.

Били Пилани ѝ телефонира на следващия ден.

— Взех подробностите от нашия списък на откраднати превозни средства — каза той. — Говорих със застрахователната компания, която вече е изплатила застраховката. Те ще бъдат много доволни, ако колата се върне. Могат да пратят един от служителите си да я вземе.

— Добре — каза маа Рамотсве. — Трябва да бъдат в Африканския търговски център в Габороне в седем часа сутринта следващия вторник, с номерата на колата.

Всичко беше уговорено и в пет часа сутринта във вторник маа Рамотсве се промъкна в двора на Пекване и намери, както и очакваше, ключовете на мерцедеса на земята пред прозореца на спалнята, където маа Пекване ги беше пуснала през нощта. Тя я увери, че мъжът ѝ спи дълбоко и никога не се буди, преди „Радио Ботсуана“ да излъчи звъна на хлопатари в шест часа.

Той наистина не я чу как запали колата и я изкара на пътя. Откри кражбата на мерцедеса чак към осем часа.

— Обади се в полицията! — извика маа Пекване. — Бързо, звънни в полицията!

Тя забеляза, че мъжът ѝ се колебае.

— Може би по-късно — каза той. — Първо смятам да потърся колата сам.

Тя го погледна право в очите и видя, как за миг погледът му я отбягва. Виновен е, помисли си тя. Била съм съвсем права. Естествено той не може да отиде в полицията и да заяви, че неговата крадена кола е била открадната.

Маа Пекване се срещна с маа Рамотсве по-късно същия ден и ѝ благодари.

— С ваша помощ се почувствах много по-добре — каза тя. — Сега ще мога да спя през нощта, без да се чувствам виновна заради моя съпруг.

— Много се радвам — каза маа Рамотсве. — А може би и той е научил някакъв урок. Много интересен урок.

— Какъв по-точно? — попита маа Пекване.

— Че светкавицата винаги пада повторно на същото място — каза маа Рамотсве. — Колкото и хората да твърдят обратното.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

КЪЩАТА НА МАА РАМОТСВЕ НА „ЗЕБРА ДРАЙВ“

Къщата беше построена през 1968 г., когато градът започна да се разраства извън района на магазините и правителствените сгради. Намираше се на ъгъл, което си имаше и лошите страни, понеже се случваше хората да стоят на ъгъла, под дърветата, които растяха тук, и да плюят в градината ѝ или да хвърлят боклуците си през нейната ограда. Отначало, когато ги видеше да вършат това, тя викаше от прозореца или хвърляше по тях капака на кофата си за боклук, но те, изглежда, нямаха срам и просто се смееха. Накрая тя вдигна ръце и остави младежът, който се грижеше за градината ѝ два пъти седмично, да събира боклука и да го изхвърля. Това беше единственият проблем с тази къща. Всичко останалото будеше у маа Рамотсве само гордост и не минаваше и ден, без тя да помисли какъв късмет е извадила навремето, когато я е купила малко преди цените на къщите да станат толкова високи, че да не са по силите на никой честен човек.

Дворът беше широк, почти три декара, и в него растяха доста дървета и храсти. Дърветата, повечето акации, не бяха нищо особено, но даваха хубава сянка и никога не умираха, колкото и рядко да валеше. След това идваха моравите бугенвиллии, ентусиазирано засадени от предишните собственици и станали почти пълни господари по времето, когато дойде маа Рамотсве. Наложиха се да изсече част от тях, за да освободи място за своите папай и тикви.

В предната част на къщата имаше веранда — любимото ѝ място, където обичаше да сяде сутрин, при изгрев-слънце, или вечер, преди да излязат комарите. Тя разшири верандата, като опъна мрежеста тента върху грубо издялани колове. Мрежата филтрираше повечето слънчеви лъчи и позволяваше на растенията да растат в зелената светлосянка, хвърляна от нея. Там маа Рамотсве гледаше декоративни храсти с

широки листа и папрати, които поливаше ежедневно — тучно петно зеленина на фона на кафявата земя.

Зад верандата бе разположена дневната, най-просторната стая в къщата, с голям прозорец, който гледаше към запусната поляна. В дневната имаше камина, твърде голяма за тази стая, но въпрос на чест за маа Рамотсве. На полицата над камината тя подреди специалния си порцелан, чашата си за чай с лика на кралица Елизабет II и една възпоменателна плоча с изображение на сър Серетсе Кхама, президент, вожд на народа бангвато, държавник. Той се усмихваше от плочата, сякаш даваше благословията си, сякаш разбираше всичко. Кралицата също се усмихваше, защото и тя обичаше Ботсуана и я разбираше.

Но на най-видно място в стаята беше снимката на баща ѝ, направена малко преди шестдесетия му рожден ден. Той носеше костюма, който беше си купил в Булавайо, когато ходи на гости при братовчедка си, и се усмихваше, макар тя да знаеше, че по това време вече е изпитвал болки заради болестта си. Маа Рамотсве беше реалистка, която живееше в настоящето, но си позволяваше една носталгична мисъл, отдаваше се на представата как баща ѝ влиза и пак я поздравява усмихнат и казва: „Моята Прешъс! Справяш се добре! Гордея се с теб!“ Тя си представяше как го развежда из Габороне с белия си микробус и му показва целия прогрес, който е бил осъществен. Маа Рамотсве се усмихваше, като си представяше каква гордост би изпитал той. Но тя не можеше да се отдава на тези мисли твърде често, защото накрая всичко свършваше със сълзи за отминалото и заради всичката любов, която тя носеше в себе си.

Кухнята изглеждаше ведро. Циментовият под, излъскан и боядисан в червено, винаги блестеше благодарение на грижите на Роуз, прислужницата на маа Рамотсве, която работеше при нея от пет години. Роуз имаше четири деца от различни бащи, които живееха при майка ѝ в Тлоквенг. Освен при маа Рамотсве, тя работеше и като плетачка и отглеждала децата си с малкото пари, които изкарваше. Най-голямото момче беше вече дърводелец и помагаше финансово на майка си, но по-малките постоянно се нуждаеха от обувки и нови панталони, а едно от тях имаше затруднено дишане и се нуждаеше от инхалатор. Но въпреки това Роуз беше весела и често пееше — сутрин маа Рамотсве разбираше, че тя е пристигнала по това, че до нея от кухнята долитаха откъслечни напеви.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ИСКАШ ЛИ ДА СЕ ОМЪЖИШ ЗА МЕН?

Щастието ли? Маа Рамотсве беше достатъчно щастлива. С детективската си агенция на „Зебра Драйв“ тя имаше повече от мнозинството хора и го разбираше. Разбираше също как се бяха променили нещата. Когато беше омъжена за Ноте Мокоти, усещаше дълбоко, смазващо нещастие, което я следваше навсякъде като черно куче. Това вече беше минало.

Ако беше послушала баща си, ако беше послушала съпруга на братовчедката, тя нямаше да се омъжи за Ноте и нямаше да преживее всичките тези нещастни години. Но ги преживя, защото беше твърдоглава, каквито сме всички на двайсет години, когато сме като слепи, колкото и да си въобразяваме, че не сме. Светът е пълен с двайсетгодишни, помисли си тя, всичките слепи.

Обед Рамотсве така и не хареса Ноте и ѝ го заяви направо. Но в отговор тя само плачеше и твърдеше, че друг няма да намери и само той ще я направи щастлива.

— Не, няма — каза Обед. — Този мъж ще те бие. Ще те използва по всякакъв начин. Той мисли само за себе си, за своите желания. Знаем го, защото съм бил в мините, а там човек среща всякакви мъже. Виждал съм такива мъже и преди.

Тя поклати глава и избяга от стаята, а той извика след нея — слаб, изпълнен с болка вик. Тя го чуваше и сега, този вик я пронизваше отново и отново. Бе наранила човека, който я обичаше повече от всеки друг, добър, доверчив човек, който искаше само да я предпази. Де да можеше да промени миналото, да върне нещата и да избегне грешките, да вземе различно решение...

— Де да можехме да върнем нещата — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, като наля чай в чашата на маа Рамотсве. — Често си мисля това. Ако можехме да се върнем назад и тогава да знаем онова, което знаем сега... — Той поклати глава с почуда. — Боже мой! Щях да изживея живота си различно!

Маа Рамотсве отпи от чая. Тя седеше в офиса на „Глоквенг роуд спийди моторс“, под рекламния календар, подарен на господин Дж. Л. Б. Матекони от доставчици на резервни части. Понякога тя прекарваше цял следобед при своя приятел, когато в собствения ѝ офис беше спокойно. Това беше неизбежно, случва се хората да не търсят отговора на никакви загадки. Никой не беше изчезнал, никой не мамеше жена си, никой не присвояваше нещо незаконно. В такива мигове частният детектив можеше спокойно да сложи табела: „Затворено“ и да отиде да сее пъпеши. Не че тя имаше намерение да сее пъпеши; чаша чай, изпита на спокойствие, и пазаруване в Африканския търговски център беше също толкова добър начин да си прекараш следобед. След това можеше да отиде до Книжния център и да види дали не са пристигнали някакви интересни списания. Тя обичаше списанията. Обичаше миризмата им и ярките снимки в тях. Обичаше списанията за вътрешен дизайн, които показваха как живеят хората в далечни страни. Те имаха в къщите си толкова много вещи, при това тъй красиви вещи. Картини, разкошни завеси, купчини кадифени възглавници, върху които един пълен човек би седнал с удоволствие, странни осветителни тела на необичайни места...

Господин Дж. Л. Б. Матекони продължи да размишлява по подхванатата тема.

— Направил съм стотици грешки в живота си — каза той, потръпвайки при спомена за тези грешки. — Десетки стотици.

Тя го погледна. Дотогава бе смятала, че всичко в живота му върви като по вода. Той бе чиракувал като автомонтъор, спестил беше пари и си беше купил собствен автосервиз. Беше си построил къща, оженил се за жалост, жена му умряла и бе станал местен председател на Демократическата партия на Ботсуана. Познаваше няколко министри (макар и съвсем бегло) и беше канен на едно от годишните тържества в Държавния съвет. Нещата изглеждаха направо розови.

— Не виждам какви грешки си направил — каза тя. — За разлика от мен.

Господин Дж. Л. Б. Матекони явно се изненада.

— Не мога да си представя ти да направиш някаква грешка — каза той. — Ти си твърде умна за това. Ти разглеждаш всички възможности и избираш правилната. Така правиш винаги.

Маа Рамотсве изсумтя.

— Омъжих се за Ноте — каза тя просто.

Господин Дж. Л. Б. Матекони доби замислен вид.

— Да — каза той. — Това е била голяма грешка.

Те запазиха мълчание за момент. След това той стана. Беше висок човек и трябваше да внимава да не си удари главата, когато стои прав. Зад него беше календарът, а над него от тавана висеше мухоловка. Той се изкашля и рече:

— Бих искал да се омъжиш за мен. Това няма да е грешка.

Маа Рамотсве прикри изненадата си. Не се стресна, не изпусна чашата с чай, не отвори уста и не произнесе и звук. Вместо това се усмихна и се загледа в своя приятел.

— Ти си добър и мил човек — каза накрая. — Приличаш на баща ми... малко. Но аз не мога да се омъжа отново. Никога. Доволна съм така, както съм. Имам агенцията, имам и своя къща. Животът ми е пълен.

Господин Дж. Л. Б. Матекони седна. Той изглеждаше разочарован, затова маа Рамотсве протегна ръка и го докосна. Той инстинктивно се отдръпна, както опарен човек би се отдръпнал от огъня.

— Много съжалявам — каза тя. — Държа да знаеш, че ако изобщо бих се омъжила за някого — което няма да направя, — щях да избира човек като теб. Всъщност щях да избира теб. Сигурна съм в това.

Господин Дж. Л. Б. Матекони взе чашата ѝ и наля още чай. Сега той мълчеше, не от гняв или раздражение, а защото да обяви любовта си, му бе коствало цялата енергия и за момента нямаше други думи.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ХУБАВЕЦЪТ

Алис Бусанг се притесняваше от необходимостта да се консултира с маа Рамотсве, но след известно време, прекарано в присъствието на успокояващата възпълна фигура, седнала зад бюрото, тя се поотпусна. Рече си, че такова посещение е досущ като разговора с лекар или свещеник — нищо, което човек би могъл да каже, нямаше да е шокиращо.

— Подозирам съпруга си — каза тя. — Мисля, че се среща с други жени.

Маа Рамотсве кимна. Опитът ѝ говореше, че всички мъже се срещаха с жени. Единствените, които не го правеха, бяха свещениците и директорите на училища.

— Виждали ли сте го да го прави? — попита тя.

— Наблюдавам го внимателно, но никога не съм го виждала с други жени — поклати глава Алис Бусанг. — Според мен той е много хитър.

Маа Рамотсве си записа това на един лист.

— Ходи по барове, нали?

— Да.

— Сигурно там се срещат. Тези мъже се срещат с жените, които висят по баровете и чакат чуждите мъже. Този град е пълен с такива жени.

Тя погледна Алис и между тях сякаш премина кратък полъх на разбирателство. Всички жени в Ботсуана бяха жертви на слабостта на мъжете. В днешно време практически нямаше мъже, които ще се оженият, ще улегнат и ще си гледат децата. Изглежда, тези мъже бяха останали в миналото.

— Да го проследя ли искате? — попита маа Рамотсве. — Вероятно искате да разбера дали се среща с други жени?

Алис Бусанг кимна.

— Да — потвърди тя. — Искам доказателство. Само за себе си. Искам доказателство, за да знам за какъв човек съм се омъжила.

Маа Рамотсве беше твърде заета и успя да се заеме със случая на Бусанг едва през следващата седмица. В сряда тя се настани с белия си микробус пред сградата на „Даймънд Сортинг“, където работеше Кремлин Бусанг. Алис Бусанг ѝ бе дала негова фотография, която тя сложи на коленете си и от време на време я поглеждаше. Той беше хубавец, широкоплещест и усмихнат. Доколкото можеше да се съди по вида му, сигурно беше женкар и тя се запита защо Алис Бусанг се беше омъжила за него, ако искаше верен съпруг. Разбира се, надявала се е, хранила е наивната надежда, че той няма да е като другите мъже. Но стигаше само да го погледнеш, за да разбереш, че няма да е така.

Тя тръгна с белия си микробус след старата му синя кола и го проследи до „Барът на хубавците“ близо до автобусната спирка. Той влезе в бара с нехайна походка, а тя остана за миг в колата си и сложи още малко червило на устните си, мацна и малко крем на бузите. Реши да влезе след няколко минути и да се залови за работа.

„Барът на хубавците“ не беше пълен, вътре тя видя само още една-две жени, личеше си, че са леки жени. Те я зяпаха, но без да им обръща внимание, тя седна на бара само през две места от Кремлин Бусанг.

Тя си взе бира и започна да се оглежда, сякаш за пръв път попадеше в този бар.

— Е, сестро, май не си идвала тук досега — каза Кремлин Бусанг. — Барът е хубав.

Тя срещна погледа му.

— Ходя на бар само когато имам голям повод — каза тя. — Като например днес.

— Рожден ден ли? — усмихна се Кремлин Бусанг.

— Да — каза тя. — Нека те черпя едно, за да го отпразнуваме.

Поръча му бира, а той се премести на стола до нея. Тя се увери, че е хубавец, точно като на снимката му, а освен това беше и добре облечен. Изпиха си бирите заедно, след което тя му поръча още една. Той започна да ѝ разказва за работата си.

— Сортирам диаманти. Да знаеш, че не е лесна работа. Иска се добро зрение.

— Харесвам диамантите — каза тя. — Много ги харесвам.

— Големи сме късметлии да имаме толкова много диаманти в страната — каза той. — Ей богу! Купища диаманти!

Тя премести леко левия си крак и докосна неговия. Той забеляза това, защото хвърли бърз поглед надолу, но не отмести крака си.

— Женен ли си? — попита го тя тихо.

— Не — отвърна той без капка колебание. — Никога не съм се женил. В днешно време е по-добре да си ерген. Нали знаеш, заради свободата.

Тя кимна.

— И на мен ми харесва да бъда свободна — каза. — Сам решавах как да си прекараш времето.

— Точно така — каза той. — Съвсем вярно.

Тя пресуши чашата си.

— Трябва да вървя — каза, а после, след кратка пауза, добави: — Може би искаш да дойдеш у дома за по още едно питие. Намира ми се малко бира.

— Да — усмихна се той. — Това е добра идея. Така или иначе нямам друга работа.

Той я последва в колата си и двамата влязоха заедно в къщата ѝ. Маа Рамотсве пушна музика, след това му наля бира и той изпи половината чаша на един дъх. После я прегърна през кръста и ѝ каза, че харесва хубавите, пълните жени. Цялата тази мода жените да бъдат слаби била безсмислица и била много вредна за Африка.

— Пълните жени като теб са това, което мъжете наистина искат — каза той.

Тя се изкикоти. Той беше очарователен, не можеше да не признае, но ставаше дума за работа и тя трябваше да се държи професионално. Не биваше да забравя, че ѝ трябва доказателство, а да го получи, можеше да се окаже по-трудно, отколкото смяташе.

— Ела, седни до мен — каза тя. — Сигурно си уморен, след като цял ден си стоял прав да сортираш диаманти.

Беше си намислила извиненията предварително и той ги прие без възражения. Трябвало да е на работа рано на следващата сутрин, затова той не можел да остане. Но щяло да е жалко да не си запазят спомен от такава хубава вечер.

— Искам да направя една снимка на нас двамата, ей така, да си я имам. За да мога понякога да я поглеждам и да си спомням за тази вечер.

Той ѝ се усмихна и я щипна нежно.

— Добра идея.

Тя нагласи самоснимачката на фотоапарата и скочи обратно на дивана до него. Той отново я оципа, прегърна я и я целуна страстно тъкмо когато светкавицата блесна.

— Можем да я публикуваме във вестниците, ако искаш — каза той. — Мистър Хубавец с приятелката си мис Дунда.

Тя се засмя.

— Ама и ти си падаш по жените, Кремлин. Разбрах го още щом те видях.

— Е, все някой трябва да се грижи за дамите — каза той.

Алис Бусанг дойде в офиса в петък и свари маа Рамотсве да я чака.

— Опасявам се, че съпругът ви наистина ви изневерява — каза тя. — Имам доказателство.

Алис затвори очи. Тя очакваше, но не го искаше. Помисли си, че ще го убие, но след миг осъзна, че още го обичаше. Мразеше го. Не, обичаше го.

Маа Рамотсве ѝ подаде снимката.

— Ето го доказателството — каза тя.

Алис Бусанг се вторачи в снимката. Не може да бъде! Ами че това беше тя! Детективката!

— Вие... — промълви тя. — Вие ли сте били с моя съпруг?

— Той беше с мен — каза маа Рамотсве. — Нали искахте доказателство? Намерих най-доброто възможно доказателство.

Алис Бусанг изпусна фотографията.

— Но вие... Вие сте били на среща със съпруга ми. Вие...

Маа Рамотсве се навъси.

— Нали искахте да го сгащя?

Алис Бусанг присви очи.

— Ах ти, кучко! — извика тя. — Дебела кучка! Отнела си ми моя Кремлин! Крадла на съпрузи! Крадла!

Маа Рамотсве гледаше смаяна клиентката си. Явно в този случай щеше да се сбогува с хонорара.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ОТКРИТИЕТО НА ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ

Изгониха от агенцията Алис Бусанг, която продължаваше да крещи обиди към маа Рамотсве.

— Дебела курва! Мислиш си, че си детективка! А всъщност ламтиш за мъже като всичките развалени момичета! Не се лъжете, хора! Тази жена не е детектив. „Агенция за кражба на съпрузи №1“ — това е нейната агенция!

Щом нещата утихнаха, маа Рамотсве и маа Макутси се спогледаха. Как да не се засмее човек? Онази жена от самото начало знаеше какво прави съпругът ѝ, но настояваше за доказателство. И когато го получи, обвини тази, която ѝ го даде.

— Наглеждай офиса, докато аз отида до сервиза — каза маа Рамотсве. — Не мога да не разкажа за това на господин Дж. Л. Б. Матекони.

Той беше в остъклената кабина, която му служеше за кабинет, и човъркаше една дистрибуторна капачка.

— Напоследък всичко се пълни с пясък — каза той. — Виж това.

Той извади парче кварц от един канал на разпределителя и го показва триумфално на маа Рамотсве.

— Това дребно нещо е спряло цял един голям камион — каза той. — Тази песъчинка.

— Заради липсата на един пирон си отива цялата подкова — каза маа Рамотсве, спомняйки си един далечен следобед в държавното училище в Мочуди, когато учителят им цитира тази поговорка. — Заради липсата на една подкова... — Тя спря. Не можеше да си спомни нататък.

— Конят пада — притече ѝ се на помощ господин Дж. Л. Б. Матекони. — И нас ни учеха на това.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остави на масата дистрибуторната капачка и излезе да напълни чайника.

Следобедът бе горещ и малко чай щеше да се отрази добре и на двама им.

Тя му разказа за Алис Бусанг и за това, как тя е реагирала на доказателството за деянията на Кремлин.

— Трябваше да го видиш — каза тя. — Истински женкар. Зализан с гел. С тъмни очила. Луксозни обувки. Нямаше представа колко смешно изглежда. Аз много повече предпочитам мъже с обикновени обувки и дрехи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони хвърли тревожен поглед надолу към обувките си — износени стари обувки с тъпи върхове, целите покрити с прах. Ами панталоните му? Бяха ли те обикновени?

— Не можах дори да си поискам хонорара — продължи маа Рамотсве. — След това, което се случи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна. Той изглеждаше погълнат от нещо. Дистрибуторната капачка така си и стоеше на масата, а той се загледа навън.

— Тревожи ли те нещо?

Тя се запита дали отказът ѝ на неговото предложение за женитба не го е разстроил повече, отколкото си мислеше. Знаеше, че не е злопаметен човек, но дали все пак не го беше яд на нея? Тя не искаше да загуби приятелството му — в известен смисъл той беше най-добрият ѝ приятел в града и без неговото утешително присъствие животът щеше да е далеч по-лош. Защо любовта (и сексът) усложняват живота толкова много? Би било много по-просто, ако не бяхме принудени да се тревожим за тях. В момента сексът не играеше никаква роля в нейния живот и тя намираще това за голямо облекчение. Не се налагаше да се притеснява как изглежда или какво мислят хората за нея. Колко е ужасно да си мъж и през цялото време да мислиш за секс, както, казват, правели мъжете. Тя прочете в едно от нейните списания, че среднестатистическият мъж мисли за секс над шейсет пъти на ден! Тя не можеше да повярва на това число, но проучванията ясно го доказваха. Значи, докато върши ежедневната си работа, среднестатистическият мъж все си мисли за това — за шибане, докато същевременно върши нещо друго! Дали докторите мислят за това, докато ти мерят пулса? Или пък адвокатите — докато седят зад

бюрата си и кроят планове за защитата? Или пилотите — докато управляват самолета? Направо не беше за вярване.

Ами господин Дж. Л. Б. Матекони, с простидушното му изражение и откритото лице — дали и той мисли за това, докато разглежда капаците на разпределителите или изтощените акумулатори? Тя го погледна. По какво ли се познаваше? Дали мъжът, мислещ за секс, започва да гледа похотливо, да отваря уста и да се облизва с розовия си език, или... Не. Това беше невъзможно.

— За какво мислиш, господин Дж. Л. Б. Матекони? — Въпросът ѝ се изплъзна и тя веднага съжали за това. Сякаш го предизвикваше да признае, че мисли за секс.

Той стана и затвори вратата, която беше леко открената. Никой не можеше да ги чуе. Двата монтьори бяха в другия край на сервиза, където пиеха следобедния си чай и мислеха за секс, както предполагаше маа Рамотсве.

— Ако ти не беше дошла да се видим, аз щях да дойда при теб — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Работата е там, че намерих нещо.

Тя почувства облекчение — значи не беше обиден, че го е отхвърлила. Тя го погледна с очакване.

— Станала е една катастрофа — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не особено тежка. Няколко убити и ранени. Хората се постреснали, но нямащо ранени. Случило се на старото кръстовище. Един камион, идващ от кръговото движение, не спрял. Ударил една кола, която идвала от селото. Помел я в канавката и тя доста пострадала. Камионът се отървал само с един счупен фар и дребна повреда на радиатора. Това е всичко.

— Е, и?

Господин Дж. Л. Б. Матекони седна и се загледа в ръцете си.

— Извикаха ме да извадя колата от канавката. Взех камиона, който използвам за пътна помощ, и я измъкнахме. След това я докарахме тук и я обърнахме с колелата нагоре. Ще ти я покажа после. — Той спря за момент, преди да продължи. Дотук историята изглеждаше доста проста, но явно му костваше значително усилие да я разкаже. — Прегледах цялата кола. Трябваше да се изчука бронята и лесно можех да извикам моя човек за тази работа, за да я вземе в работилницата си и да я оправи. Но първо аз трябваше да направя едно-две неща. Най-напред трябваше да проверя електрическата

система. Тези нови скъпи коли имат толкова много жици, че и един лек удар може да обърка всичко. Например няма да можеш да затвориш вратите, ако жиците да прекъснати. Или пък алармата ти против крадци ще пищи с повод и без повод. Работата съвсем не е проста — това тепърва става ясно на ония две момчета там, които си пият чая в работното време.

Та значи аз трябваше да видя кутията на съединителя под таблото, и докато го правех, без да искам отворих жабката пред седалката до шофьора. Погледнах вътре, и аз не знам защо, но нещо ме накара да го направя. И намерих нещо. Една торбичка.

Маа Рамотсве ставаше все по-заинтригувана. Сигурна бе, че е попаднал на откраднати диаманти.

— Диаманти, нали?

— Не — отвърна господин Дж. Л. Б. Матекони. — По-лошо.

Тя съзерцаваше торбичката, която той бе извадил от сейфа си и бе сложил на масата. Всъщност това беше кесия от животинска кожа, приличаше на торбите, които хората от племето базарва^[1] украсяваха с черупки от щраусови яйца и използваха, за да държат в тях билки и помадите, с които мажеха стрелите си.

— Ще я отворя — каза той. — Не искам ти да я докосваш.

Тя наблюдаваше как той отвърза връзките, с които бе пристегната. На лицето му бе изписано отвращение, сякаш си имаше работа с предмет, излъчващ неприятна миризма.

И наистина се разнесе миризма — суха и тежка, когато той извади от торбичката трите малки предмета. Сега тя разбра. Нямаше нужда той да казва нищо повече. Тя разбра защо той изглеждаше толкова неспокоен и объркан. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше намерил мути^[2]. Беше намерил лек.

Тя не каза нищо, когато той постави предметите на масата. Какво можеше да каже човек за тези предизвикващи състрадание останки — за костта, парчето кожа и затапеното дървено шишенце с неговото ужасно съдържание?

Господин Дж. Л. Б. Матекони, който не желаше да докосва предметите, побутна парчето кост с молива си.

— Виж — каза той лаконично. — Ето какво намерих.

Маа Рамотсве стана и тръгна към вратата. Усети, че ѝ се повдига, както при сблъсъка с отвратителна миризма — от мъртво магаре в канавката например — силната воня на мърша.

Това усещане отмина и тя се обърна.

— Смятам да взема тази кост и да я проверя — каза тя. — Може да грешим. Може да е на животно. На антилопа. Или на заек.

Господин Дж. Л. Б. Матекони поклати глава.

— Не е — каза той. — Зная какво ще ти кажат.

— Дори да е така — каза маа Рамотсве. — Сложи я в един плик и аз ще я взема.

Господин Дж. Л. Б. Матекони понечи да каже нещо, но се разколеба. Щеше да я предупреди, да ѝ каже, че е опасно да си играеш с тези неща, но това би значело, че вярва в силата им, а той не вярваше. А може би все пак вярваше?

Тя сложи плика в джоба си и се усмихна.

— Сега вече нищо лошо не може да ми се случи — рече. — Защитена съм.

Господин Дж. Л. Б. Матекони опита да се засмее на нейната шега, но откри, че не може. Да говориш такива неща значеше да предизвикваш Съдбата и той се надяваше, че тя няма да има причина да съжалява, че ги е изрекла.

— Едно нещо искам да знам — каза маа Рамотсве, когато излязоха от офиса. — Чия е онази кола?

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна към монтьорите. И двамата бяха толкова далеч, че не можеха да ги чуят, но въпреки това той сниши глас, когато ѝ отговори.

— На Чарли Готсо — каза той. — Същият този. Самият той.

Очите на маа Рамотсве се разшириха.

— Готсо? Онзи важният?

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна. Всички знаеха кой е Чарли Готсо. Той беше един от най-влиятелните хора в страната. В думите му се вслушваха всички... или поне почти всички значими хора в страната. Тук за него нямаше затворена врата, никой не би му отказал, ако помоли за услуга. Щом Чарли Готсо те помоли да направиш нещо за него, не се колебаеш. В противен случай не след дълго може да започнеш да се натъкваш на куп пречки. Това винаги ставаше хитро и подмолно — молбата ти за лиценз може да срещне най-неочаквани

затруднения, може точно на пътя, по който отиваш на работа, винаги да има пътни полицаи, които засичат скоростта, или пък служителите ти да започнат да се тревожат и да отидат да работят за някой друг. Никога нямаше нищо конкретно, което можеш да посочиш — не се правеше така в Ботсуана, — но резултатът беше съвсем реален.

— Божичко! — възкликна маа Рамотсве.

— Именно — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Божичко.

[1] Малобройна етническа група в Ботсуана. — Бел.ред. ↑

[2] Африкански амулет, който се прави от кост на жив човек. — Бел.прев. ↑

ШЕСТНАЙСЕТА ГЛАВА

ОТРЯЗАНИ ПРЪСТИ, НАСЕЧЕНИ ЗМИИ

В началото, което в Габороне всъщност значи преди трийсет години, имаше съвсем малко фабрики. Всъщност през 1966 г., когато принцеса Марина гледаше как свалят британското знаме на стадиона през една ветровита нощ, с което протекторатът Бечуаналенд престана да съществува, нямаше нито една фабрика. Тогава маа Рамотсве беше осемгодишна, ученичка в държавното училище в Мочуди, и само смътно съзнаваше, че се случва нещо особено, че е дошло нещо, което хората наричаха свобода. Но на следващия ден тя не усети у себе си никаква разлика и се запита какво ли значи тази свобода. Сега, разбира се, знаеше и сърцето ѝ се изпълваше с гордост, когато се замислеше за всичко, което бяха постигнали само за трийсет години. Тази обширна територия, с която британците всъщност не знаеха какво да правят, беше процъфтяла и се бе превърнала в най-добре управляваната държава в Африка, наистина отлично управление. С пълно право хората можеха да се гордеят, докато викаха: „Пула! Пула!“ (Дъжд! Дъжд!).

Габороне се бе разраснал, изменяйки се до неузнаваемост. Когато за пръв път дойде тук като малко момиче, в града имаше само няколко кръга къщи около търговския център и правителствените сгради. Разбира се, градът бе много по-голям и по-внушителен от Мочуди, с правителствените сгради и дома на Серетсе Кхама. И все пак не беше голям град, особено ако човек е виждал фотографии на Йоханесбург, пък и даже на Булавайо. Освен това нямаше никакви фабрики. Нито една. След това лека-полека нещата се промениха. Някой бе построил работилница за мебели, която правеше здрави столове за гостните. Друг реши да основе малка фабрика за производство на плочи от сгурия и цимент, използвани при строителството на къщи. Последваха ги други и скоро край пътя към Лобатсе се образува участък, който хората започнаха да наричат „Индустриалната зона“. Това предизвикваше у всички голяма гордост. Ето какво донесе свободата,

мислеха си хората. Разбира се, имаше Законодателно събрание и Камара на старейшините, където хората можеха да кажат каквото искат — и така и правеха, — но ги имаше и тези малки фабрики и работните места, които те носеха. Вече имаше дори фабрика за камиони край пътя за Франсистаун, където сглобяваха по десет камиона седмично и ги пращаха чак в Конго. И всичко това беше започнало от нищо!

Маа Рамотсве познаваше един-двама управители на фабрики и един собственик. Собственикът беше от народността тсуана, дошъл от Южна Африка, за да се радва на свободата, отказана му от другата страна на границата. Той основа своята фабрика за винтове със съвсем ограничен капитал, с няколко бракувани машини, купени от търг на фалирала компания в Булавайо, и с работна сила, състояща се от зет му, него самия и едно умствено недоразвито момче, което беше намерил да седи под едно дърво и което се оказа напълно способно да сортира винтовете. Бизнесът процъфтя — най-вече защото идеята, залегнала в основата му, беше съвсем проста. На практика фабриката произвеждаше един-единствен вид винтове — този, който се използваше за закрепването на галванизирани ламаринени листове за гредите на покрива. Това беше прост производствен процес, който изискваше само един вид машини — такива, които сякаш никога не се разваляха и рядко се нуждаеха от поправка.

Фабриката на Хектор Леподисе се разрасна бързо и по времето, когато маа Рамотсве се запозна с него, той вече даваше работа на трийсет души и произвеждаше винтове, които прикрепваха ламаринените покриви за покривните греди чак до Малави. Отначало всичките му работници бяха негови роднини, с изключение на умствено недоразвитото момче, което впоследствие бе повишено в разносвач на чай. Но с разрастването на бизнеса роднините вече не стигаха и Хектор започна да наема непознати хора. Той обаче запази предишните си патерналистки навици спрямо работниците си — например винаги даваше достатъчно отпуски за погребения и изплащаше пълната заплата на тези, които бяха наистина болни. В резултат на това работниците му обикновено бяха изключително лоялни към него. Но при персонал от трийсет души, от които само дванайсет бяха негови роднини, неизбежно бе някои да се опитат да се възползват от неговата доброта. Тъкмо по такъв повод той потърси маа Рамотсве.

— Не мога да посоча нищо конкретно — каза Хектор, докато двамата с маа Рамотсве пиеха кафе на верандата на хотел „Президент“, — но никога не съм имал доверие на този човек. Той дойде при мен само преди около шест месеца, а сега — и това.

— Къде е работил преди? — попита маа Рамотсве. — Какво казаха оттам за него?

— Имаше препоръка от една фабрика зад границата — вдигна рамене Хектор. — Писах им, но те не си дадоха труда да ми отговорят. Знаеш, че някои от тях не ни вземат на сериозно. Отнасят се с нас все едно сме от проклетите банту. Знаеш какво представляват те.

Маа Рамотсве кимна. Наистина знаеше. Разбира се, не всички бяха лоши. Но мнозина бяха ужасни, което засенчваше добрите качества на по-приятните сред тях. Това беше много тъжно.

— Та значи той дойде при мен преди шест месеца — продължи Хектор. — Работеше доста добре с машините, затова го сложих на новата машина, която купих от един холандец. Той работеше добре и аз му увеличих заплатата с петдесет пули на месец. След това той внезапно напусна и толкова.

— Някаква причина? — попита маа Рамотсве.

— Не можах да разбера — намръщи се Хектор. — Просто си взе заплатата един петък и повече не се върна. Това стана преди около два месеца. А следващата вест, която получих от него, дойде чрез някакъв адвокат в Махалапие. Той ми изпрати писмо, в което ме уведомяваше, че неговият клиент Соломон Моретси започва дело срещу мен за обезщетение от четири хиляди пули, защото е загубил пръста си при трудова злополука в моята фабрика.

Докато осмисляше тази информация, маа Рамотсве наля по още една чаша кафе на двамата.

— А стана ли наистина такава злополука?

— Водим тетрадка за злополуките във фабриката — каза Хектор. — Ако някой се нарани, в тази тетрадка трябва да се впишат подробностите около злополуката. Погледнах на датата, упомената от адвоката, и видях, че наистина е станал нещо. Моретси беше записал, че си е наранил един пръст на дясната ръка. Беше записал, че го е превързал и пръстът явно ще се оправи. Разпитах работниците и един от тях ми каза, че той бил споменал, че ще остави машината малко, за

да си превърже порязания пръст. Те помислили, че раната не е сериозна, и никой повече не обърнал внимание на това.

— И след това е напуснал?

— Да — каза Хектор. — Станало е няколко дни преди да напусне.

Маа Рамотсве погледна приятеля си. Тя знаеше, че той е честен човек и добър работодател. Сигурна бе, че ако пострадаше, той щеше да направи всичко, за да му помогне.

Хектор отпи от кафето си.

— Не вярвам на този човек — каза той. — Мисля, че никога не съм му вярвал. Просто не вярвам, че си е загубил пръста в моята фабрика. Може да го е загубил някъде другаде, но това няма нищо общо с мен.

— Значи искаш аз да намеря този пръст? — усмихна се маа Рамотсве. — Затова ли ме покани в хотел „Президент“?

— Да — засмя се Хектор. — А освен това те поканих, защото ми е приятно да седя тук с теб и бих искал да те помоля да се омъжиш за мен. Но знам, че отговорът ти ще е същият.

Маа Рамотсве протегна ръка и потупа приятеля си по рамото.

— Женитбата е хубаво нещо — каза тя. — Но да си жена — детектив номер едно в страната, не е лесно. Не мога да стоя вкъщи и да готвя, знаеш го.

— Винаги съм ти обещавал, че ще наема готвач — поклати глава Хектор. — Даже двама, ако искаш. Пак ще можеш да бъдеш детектив.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Не — каза тя. — Можеш да продължиш да ми задаваш този въпрос, Хектор Леподисе, но се боя, че отговорът все тъй ще бъде „не“. Харесвам те като приятел, но не искам съпруг. Приключих със съпрузите веднъж завинаги.

Маа Рамотсве разгледа книгата в офиса на фабриката на Хектор. Това беше гореща и неудобна стая, незащитена от шума на фабриката, в която имаше място само за двата шкафа със стъклени врати, пълни с папки, и за двете бюра, които бяха цялата ѝ мебелировка. По бюрата бяха разхвърляни различни книжа: фактури, сметки, технически каталози.

— Де да имах жена — каза Хектор. — Тогава в този кабинет не би царяла такава бъркотия. Щеше да има място за сядане и цветя във вазата на бюрото. С една жена всичко би било различно.

Маа Рамотсве се усмихна на забележката му, но не каза нищо. Тя взе мръсната ученическа тетрадка, която той беше оставил пред нея, и я разлисти. Това беше тетрадката за злополуки, в която нараняването на Моретси бе несъмнено вписано — с печатни букви, от почти неграмотна ръка:

МОРЕТСИ СИ ПОРЯЗА ПРЪСТА. ВТОРИЯ ПРЪСТ,
КАТО СЕ БРОИ ОТ ПАЛЕЦА. МАШИНАТА ГО
НАПРАВИ. ДЯСНАТА РЪКА. ПРЕВРЪЗКА СЛОЖЕНА
ОТ СЪЩИЯ. ПОДПИС: СОЛОМОН МОРЕТСИ.
СВИДЕТЕЛ: ИИСУС ХРИСТОС.

Тя препрочете написаното, а след това погледна писмото на адвокатата. Датите съвпадаха:

„Моят клиент казва, че злополуката се е случила на десети май м.г. Той посетил болницата «Принцеса Марина» на следващия ден. Раната била почистена, но се развил остеомиелит. Следващата седмица се наложила хирургична намеса и увреденият пръст бил ампутиран при ставата на втората фаланга (вж. приложения медицински доклад). Клиентът ми твърди, че злополуката се дължи изцяло на вашата небрежност, проявяваща се в това, че не сте покрили работещите части на машините във фабриката, и ми възложи да започна от негово име дело срещу вас за нанесени щети. Ясно е, че ще бъде в интерес и на двете засегнати страни, ако делото бъде решено бързо, затова моят клиент е готов да приеме сумата от четири хиляди пули вместо евентуално присъдената му сума от съда.“

Маа Рамотсве прочете останалата част от писмото, която, доколкото можеше да разбере, беше безсмислен юридически жаргон, който адвокатът беше научил във факултета по право. Тези хора бяха невъзможни; те ходеха няколко години на лекции в университета на Ботсуана, след което започваха да се смятат за специалисти по всичко. Какво знаеха за живота? Знаеха единствено да повтарят като папагали готовите професионални фрази и до безкрай да досаждат на хората, докато някой някъде не плати. В повечето случаи печелеха споровете просто защото другата страна вече нямаше сили да се противопоставя, но самите те смятаха, че това се дължи на уменията им. Малцина от тях биха оцелели в нейната професия, която изискваше такт и проницателност.

Тя погледна копието на медицинския доклад. Той беше кратък и съобщаваше точно това, което адвокатът беше разказал. Датата беше същата, формулярът изглеждаше истински, а в долния му край имаше подпис на лекаря. Беше име, което тя знаеше.

Маа Рамотсве вдигна очи от листа и видя, че Хекор я гледа с очакване.

— Изглежда наред — каза тя. — Порязал си е пръста и той се е инфектирал. Какво казват твоите застрахователи?

— Казват, че трябва да платя — въздъхна Хектор. — Казват, че ще ми покрият разходите и това ще ни излезе по-евтино в дългосрочен план. Щом човек почне да плаща на адвокати да го защитават, разходите могат много бързо надскочат исканото обезщетение. Явно те са готови да стъпят до десет хиляди пули без борба, макар че ме помолиха да не казвам на никого за това. Не искат хората да мислят, че е лесно да се вземат пари от тях.

— Не трябва ли да послушаш съвета им? — попита маа Рамотсве.

Струваше й се, че нямаше смисъл да се отрича, че злополуката се е случила. Очевидно този човек беше загубил пръста си и заслужаваше известна компенсация; защо трябва Хектор да вдига толкова шум за това, след като дори не се налагаше да плаща?

Хектор се досети какво си мисли тя.

— Няма да го направя — каза той. — Чисто и просто отказвам. Отказвам. Защо трябва да плащам на човек, за когото смятам, че се опитва да ме излъже? Ако аз му платя сега, утре той ще скрои същия

номер на друг. Предпочитам да дам тези четири хиляди пули на някой, който ги заслужава.

Той посочи към вратата, която свързваше офиса с фабриката.

— Там има една жена с десет деца — каза. — Точно така, десет. Освен това е добра работничка. Помисли си какво би могла да направи с четири хиляди пули.

— Но тя не си е загубила пръста — прекъсна го маа Рамотсве. — Онзи човек сигурно се нуждае от тези пари, ако вече не може да работи толкова добре.

— Ами! Нищо подобно! Този човек е мошеник. Не можеш да го уловя, защото нямах нищо конкретно срещу него. Но знаех, че не е стока. Някои от другите също не го харесваха. Момчето, което прави чая, онова улавото, винаги ги познава. То не искаше да му носи чай. Казваше, че този човек е куче и не може да пие чай. Разбираш ли, той ги познаваше. Хората като него усещат тия неща.

— Но има голяма разлика между това, да храниш подозрения, и това, да можеш да докажеш нещо — каза маа Рамотсве. — Не можеш да се изправиш в съда в Лобатсе и да заявиш, че при този човек е имало нещо гнило. Съдията просто ще ти се изсмее. Така правят съдиите, когато хората говорят подобни неща. Просто се смеят.

Хектор мълчеше.

— Приеми споразумението — каза тихо маа Рамотсве. — Постъпи както ти казват застрахователите. Иначе накрая ще платиш много повече от четири хиляди пули.

Хектор поклати глава.

— Няма да платя за нещо, което не съм направил — каза той през зъби. — Искам да разбереш какво е замислил този човек. Но ако се върнеш тук след седмица и кажеш, че греша, ще платя, без да роптая. Така става ли?

Маа Рамотсве кимна. Тя разбираше неговото нежелание да плаща за вреди, които според него не бе причинил, а и хонорарът ѝ за една седмица работа нямаше да е висок. Той беше богат човек и беше решил да похарчи малко от собствените си пари за отстояването на един принцип. А ако Моретси лъжеше, измамата щеше да бъде осуетена по време на процеса. Ето защо тя се съгласи да действа и си тръгна с белия микробус, като се чудеше как би могла да докаже, че липсващият пръст няма нищо общо с фабриката на Хектор. След като

паркира пред своя офис и влезе в прохладната чакалня, тя разбра, че няма абсолютно никаква представа как да действа. Всичко говореше, че случаят е безнадежден.

Същата нощ, докато лежеше в спалнята в къщата си на „Зебра драйв“, маа Рамотсве установи, че не може да заспи. Тя стана, обу розовите чехли, които винаги носеше, откакто я ухапа скорпион, както си вървеше една нощ из къщата, и отиде до кухнята да направи ройбос.

Къщата изглеждаше много различна през нощта. Всичко беше на мястото си, разбира се, но мебелите изглеждаха по-ъгловати, а картините на стената — някак едноизмерни. Тя си спомни как някой бе казал, че нощем всички сме непознати, дори на самите себе си, и си помисли колко е вярно това. Всички познати от ежедневието ѝ предмети изглеждаха така, сякаш принадлежаха на друга, на жена, наречена маа Рамотсве, която не беше досущ като жената, която вървеше сега из къщата, обута с розови чехли. Дори фотографията на баща ѝ с новичкия син костюм изглеждаше различно. Разбира се, това беше човек на име татко Рамотсве, но не бе бащата, когото тя познаваше, бащата, който беше пожертвал всичко за нея и чието последно желание беше да я види как успешно ръководи някакъв бизнес. Колко горд би бил той, ако можеше да я види сега, собственичка на „Дамска детективска агенция № 1“, позната на всички важни хора в града, даже на шефовете на отдели и министрите от правителството. И колко важен би се почувствал, ако я беше видял как тази сутрин едва не се сблъска с посланика на Малави, докато излизаше от верандата на хотел „Президент“, и посланикът каза: „Добро утро, маа Рамотсве, вие почти ме съборихте, но, бога ми, няма никой, от който бих желал да бъда съборен повече, отколкото от вас!“ Да те познава посланик! Да те поздравяват по име такива хора! Не че тя беше особено впечатлена от тях, разбира се, дори от посланиците; но баща ѝ щеше да се впечатли и тя съжаляваше, че не беше доживял да види как плановете му за нея се сбъдват.

Тя си направи чай и седна да го изпие на най-удобния си стол. Нощта беше гореща и кучетата виеха из целия град, като се нахъсваха едно друго в мрака. Човек вече изобщо не обръща внимание на този вой, помисли си тя. Те винаги бяха на поста си, виещите кучета, които пазеха дворовете от всякакви сенки и ветрове. Глупави твари!

Тя се замисли за Хектор. Той беше упорит човек, прословут с упорството си, но тя по-скоро го уважаваше за това. Защо трябваше да плаща? Как го беше казал? „Ако аз му платя сега, утре той ще скрои същия номер на друг.“ Тя помисли за миг и после остави чашата с ройбос на масата. Идеята ѝ хрумна изведнъж, както, изглежда, идваха всичките ѝ добри идеи. Може би Хектор беше въпросният „друг“. Може би онзи вече беше отправял такива искания другаде. Може би Хектор не беше първият!

След това тя заспа лесно и на следващата сутрин се събуди уверена, че само с няколко проверки и евентуално пътуване до Махалапие ще успее да разобличи лъжливите претенции на Моретси. Закуси набързо и отиде право в офиса си. Наближаваше края на зимата, което значеше, че температурата беше поносима и небето беше ясно, лазурно и безоблачно. Във въздуха се носеше едва доловима миризма на пушек, от която сърцето ѝ трепна, защото ѝ напомняше за сутрините край огъня в Мочуди. Помисли си, че ще се върне там, след като е работила достатъчно дълго, за да се пенсионира. Ще си купи къща, а може и да си построи, и ще покани някоя от братовчедките си да живее с нея. Ще отглеждат пъпеша, може дори да си купят магазинче в селото. И всяка сутрин тя ще седи пред къщата си и ще вдъхва миризмата на пушек, очаквайки да прекара приятно деня в разговори с приятелките си. Тя изпитваше съжаление към белите хора, които не можеха да сторят нищо подобно, които все търчаха насамотам и се тревожеха за неща, които така или иначе щяха се случат. Какъв беше смисълът да имаш толкова много пари, ако никога не можеш да седнеш спокойно и просто да погледаш как животните ти пасат трева? Според нея — никакъв. Абсолютно никакъв, но те не го знаеха. Понякога срещаш бял човек, който разбира, осъзнава как стоят нещата наистина. Но такива хора бяха малко и често другите бели се отнасяха към тях с подозрение.

Жената, която чистеше офиса ѝ, беше вече там, когато тя пристигна. Маа Рамотсве я попита как е семейството ѝ и жената взе да разправя какво става с тях напоследък. Единият ѝ син беше надзирател в затвора, а другият стажуваше като майстор готвач в хотел „Сън“. И двамата се справяха добре по свой си начин и на маа Рамотсве винаги ѝ беше интересно да научи какво правят. Но тази сутрин тя прекъсна

чистачката — по възможно най-любезен начин, разбира се — и се захвана за работа.

Получи нужната информация от фирмения телефонен указател. В Габороне имаше десет застрахователни компании; четири от тях бяха малки и навярно доста специализирани; за останалите шест тя беше чувала и дори беше работила за четири от тях. Направи списък с тях, записа си телефонните им номера и започна.

Първо телефонира в „Ботсуански орел“. Те бяха готови да ѝ помогнат, но нямаха никаква информация. Нищо не разбра и от компанията „Застраховки живот, Южна Африка“, както и от застрахователна компания „Южна звезда“. Но в четвъртата — „Калахари злополуки и обезщетения“, — откъдето я помолиха да почака един час, докато проверят архивите си, тя намери това, което искаше да знае.

— Открихме един иск под това име — каза жената в другия край на линията. — Преди две години сме имали иск от един сервиз в града. Един от работниците на бензиностанцията им твърдял, че си е наранил пръста, докато е оставял на място „пистолета“, с който се налива бензин. Той загубил пръста си и те са поискали обезщетение, платимо по застрахователната им полица.

Сърцето на маа Рамотсве подскочи.

— За четири хиляди пули ли? — попита тя.

— Приблизително — каза счетоводителката. — Договорихме се за три хиляди и осемстотин.

— Дясната ръка, нали? — попита отново маа Рамотсве. — Вторият пръст, като се брои от палеца?

Счетоводителката явно разлистваше някакви книжа.

— Да — отвърна тя. — Има медицински доклад. Пише нещо за... Не съм сигурна как се произнася това... Остеоми...

— Остеомиелит — помогна ѝ маа Рамотсве. — Който изисква ампутация на пръста до ставата на втората фаланга.

— Да — каза счетоводителката. — Точно така.

Наложи се да бъдат уточнени още една-две подробности, преди маа Рамотсве да благодари на счетоводителката и да затвори телефона. Няколко секунди тя стоя съвсем неподвижна, изпитвайки удовлетворение, че е разкрила измамата толкова бързо. Но имаше още няколко фрагмента, които трябваше да бъдат прибавени в мозайката, и

заради тях трябваше да отиде в Махалапие. Искаше да се срещне с Моретси, ако беше възможно, а също и да разговаря с адвоката. Това, мислеше си тя, ще бъде удоволствие, което малко или повече ще оправдае двучасовото пътуване по ужасния път към Франсистаун.

Адвокатът се оказа готов да се срещне с нея още същия следобед. Той предположи, че тя е ангажирана от Хектор да уреди случая, и си въобрази, че ще му бъде много лесно да я притисне и да я накара да приеме неговите условия. Всъщност можеха да опитат да вземат и повече от четири хиляди. Той можеше да каже, че са се появили нови фактори при оценката на щетите, които изискват по-голяма сума. Можеше да използва например „куантум“, латинска дума, както му се струваше, и да се позове на неотдавнашно решение на апелативния съд и дори на апелативния отдел в Блумфонтейн. Това би сразило всекиго, особено жена!... Да, потвърди той, господин Моретси също ще може да дойде. Разбира се, той беше зает човек... Всъщност не — вече не може да работи, горкичкият, в резултат на нараняването, но той ще се погрижи господин Моретси да бъде тук.

Маа Рамотсве се изкикоти, след като затвори телефона. Тя си представи как адвокатът измъква своя клиент от някой бар, където той навярно вече празнува, малко прибързано, своята „награда“ от четири хиляди пули. Е, очакваше го една неприятна изненада и тя, маа Рамотсве, щеше да бъде оръдието на Немезида.

Тя остави офиса на грижите на секретарката и потегли с белия си микробус към Махалапие. Денят беше станал горещ и сега, по обед, беше наистина голяма жегга. След няколко месеца температурата по обед щеше да бъде вече непоносима и тя с огромно нежелание би пропътувала каквото и да било разстояние в жегата. Караше с отворен прозорец и нахлуващият въздух малко охлаждаше колата. Мина покрай Изследователската станция на пустинята и покрай отбивката за Мочуди. Отмина хълмовете на изток от Мочуди и навлезе в широката долина. Около нея нямаше нищо — само безкрайните храсти, които се простираха до границите на Калахари от едната страна и до равнините на Лимпопо от другата. Голи храсти, някое животно тук-там и някоя и друга скрибуцаща вятърна мелница, която изкарваше оскъдна вода за жадните животни. Нищо, нищичко — ето с какво беше толкова богатата нейната страна: с пустота.

Беше на половин час път от Махалапие, когато една змия се стрелна на пътя. Видя я, когато змията бе стигнала до средата — зелена ивица на фона на черния асфалт. В следващия момент колата стигна до нея и змията остана отдолу. Тя пое дълбоко дъх и намали скоростта, гледайки зад себе си в страничното огледало. Къде беше змията? Дали успя да пресече пътя навреме? Не, явно не бе успяла; тя я видя как отива под колата и чу някакъв тъп звук.

Маа Рамотсве отби край пътя и отново погледна в огледалото. Нямахше и помен от змията. Погледна волана и леко забарабани с пръсти по него. Може би нещата се бяха случили твърде бързо, за да ги види. Тези змии се движат с удивителна скорост. Но тя я видя точно преди да мине върху нея, а змията беше твърде голяма, за да изчезне ей така. Не, вероятно змията се свила нейде в микробуса, но рамата или под седалките. Тя неведнъж бе чувала подобни истории. Хората, без да искат вземаха змии за спътници и разбираха това едва когато змията ги ухапеше. Беше чувала за хора, умрели зад волана, както си карат, ухапани от змии, които са се омотали около железните тръби и оси под колата им.

На маа Рамотсве изведнъж ѝ се прииска да излезе от микробуса. Тя отвори страничната врата, отначало колебливо, но после бързо и докрай, изскочи навън и застана задъхана до колата. Вече бе сигурна, че под белия микробус имаше змия. Но как би могла да я изкара оттам? И що за змия беше? Зелена, доколкото помнеше, което значеше, че поне не е мамба. Хората можеха да говорят, колкото си искат за зелените мамби, които, разбира се съществуваха, но маа Рамотсве знаеше, че те са разпространени в много ограничена територия и категорично не живеят в Ботсуана. Те бяха дървесни змии и не харесваха редките трънливи храсти. По-вероятно беше да е кобра, помисли си тя, понеже бе доста голяма, а тя не се сещаше за друга толкова голяма зелена змия.

Маа Рамотсве стоеше съвсем неподвижна. Змията можеше да я гледа в същия този миг, готова да я ухапе, ако тя се приближи още малко. Възможно бе да се е вмъкнала в колата ѝ и сега да се намества под нейната седалка. Тя се наведе и се опита да погледне под караваната, но не можеше да стигне достатъчно ниско, без да застане на ръце и колене. А се боеше, че ако го стори и змията вземе да я нападне тъкмо тогава, няма да може да се отдръпне достатъчно бързо.

Тя се изправи и си помисли за Хектор. Ето за какво бяха съпрузите. Ако го беше приела преди време, сега нямаше да кара сама към Махалапи. Щеше да има мъж със себе си и той щеше да влезе под колата да измъкне змията от скривалището ѝ.

Пътят беше много спокоен, но от време на време минаваха коли и камиони и сега тя чу кола, която идваше откъм Махалапи. Колата намали, като я наближи, и накрая спря. Караше я някакъв мъж, а до него седеше момченце.

— Проблем ли имате, маа? — извика любезно мъжът. — Повредило ли се е нещо?

Маа Рамотсве пресече пътя и през отворения прозорец му разказа какво е станало. Щом му обясни за змията, той угаси двигателя и излезе от колата, като каза на момчето да стои на мястото си.

— Те се навиват на кълбо под колата — каза мъжът. — Това може да е опасно. Добре сте направили, че сте спрели.

Мъжът предпазливо приближи караваната. После, като се пресегна през отворената врата на кабината, стигна до лоста, който освобождаваше капака, и рязко го дръпна. Доволен, че се получи, мъжът отиде бавно до предницата на колата и много внимателно започна да отваря капака. Маа Рамотсве застана до него, надничайки през рамото му, готова да избяга щом зърне змията.

Изведнъж мъжът застина.

— Не правете никакви резки движения — каза той много тихо. — Вътре е. Вижте.

Маа Рамотсве надникна в пространството около двигателя. За няколко секунди не съзираше нищо необикновено, но после змията помръдна леко и тя я видя. Оказа се права — около мотора бе навита кобра, която шаваше с глава наляво-надясно, сякаш търсеше нещо.

Мъжът стоеше, без да помръдва. След това докосна ръката на маа Рамотсве.

— Отидете много внимателно до вратата — каза. — Влезте в кабината и запалете двигателя. Разбирате ли?

Маа Рамотсве кимна. После, движейки се толкова бавно, колкото изобщо бе възможно, тя се настани зад волана и се протегна напред да завърти ключа.

Двигателят веднага запали, както правеше винаги. Белият микробус никога не бе отказвал да запали от първия път.

— Натиснете педала — каза мъжът. — Дайте газ!

Маа Рамотсве изпълни нареждането и двигателят изрева гърлено. Чу се някакъв шум отпред, някакъв тъп звук, и тогава мъжът й даде знак да изключи двигателя. Маа Рамотсве го направи и зачака да разбере дали е безопасно да излезе.

— Можете да излезете — извика мъжът. — Това беше краят на кобрата.

Маа Рамотсве излезе от кабината и отиде пред автомобила. Като погледна към двигателя, тя видя кобрата, разсечена на две парчета, съвсем неподвижна.

— Беше се навила около перките на вентилатора — каза мъжът с изписано на лицето отвращение. — Противен край дори за змия. Но можеше да пропълзи в кабината и да ви ухапе. Е, това беше. Все още сте жива.

Маа Рамотсве му благодари и след малко отново потегли, след като изхвърли кобрата край на пътя. Това пътуване се бе оказало пълно със събития дори нищо друго да не й се случеше през останалия половин час. И наистина нищо не се случи.

— Вижте сега — каза господин Джеймсън Мопотсване, адвокатът от Махалапие, седнал удобно в неугледната си кантора, намираща се в съседство с касапницата. — Моят беден клиент ще позакъсне, понеже получи съобщението ми преди малко. Но ние с вас можем да обсъдим подробностите по уреждането на спора, преди той да пристигне.

Маа Рамотсве предвкушваше този момент. Тя се облегна и огледа оскъдно мебелираното помещение.

— Изглежда бизнесът не върви особено добре в днешно време — каза тя и добави: — Поне тук.

Джеймсън Мопотсване се наежи.

— Не е зле — каза той. — Всъщност аз съм много зает. Идвам тук в седем сутринта и не мога да си тръгна преди шест.

— Всеки ден ли? — попита маа Рамотсве невинно.

Джеймсън Мопотсване се загледа в нея.

— Да — каза той. — Всеки ден, включително и в събота. Понякога и в неделя.

— Сигурно имате много работа — каза маа Рамотсве.

Адвокатът сметна тази забележка за окуражителна и се усмихна, но маа Рамотсве продължи:

— Да, голям труд е да отделяте лъжите, които ви приказват вашите клиенти, от тук-таме срещащата се истина.

Джеймсън Мопотсване остави писалката си на бюрото и я измери с поглед. Коя беше тази нахална жена и с какво право говореше така за клиентите му? Ако смяташе да му играе подобни номера, той изобщо нямаше да се старее да стигнат до споразумение. Можеше да се оправи с таксите, нищо, че вкарването на делото в съда щеше да забави обезщетението на клиента му.

— Клиентите ми не лъжат — каза той отчетливо. — Във всеки случай не повече от всички останали. И, ако ми позволите тези думи, не е ваша работа да внушавате, че те са лъжци.

Маа Рамотсве повдигна едната си вежда.

— Нима? — предизвикателно отвърна тя. — Добре, нека вземем вашия господин Моретси например. Колко пръста има той?

Джеймсън Мопотсване я погледна с раздразнение.

— Лесно е да се подигравате на осакатените — каза той. — Знаете много добре, че има девет пръста, или девет и половина, ако искате да сме съвсем точни.

— Много интересно — каза маа Рамотсве. — Щом е тъй, как е успял да получи обезщетение по иск към „Калахари злополуки и обезщетения“ преди около три години за загубата на един пръст в някаква бензиностанция? Можете ли да ми обясните това?

Адвокатът седеше напълно неподвижен.

— Преди три години ли? — каза той слабо. — Един пръст?

— Да — каза маа Рамотсве. — Поискал е четири хиляди — какво съвпадение — и се е споразумял за три хиляди и осемстотин. Компанията ми даде номера на иска, ако желаете да проверите. Те винаги са много отзивчиви, когато става дума за разкриване на застрахователна измама. Забележително отзивчиви.

Джеймсън Мопотсване не каза нищо и внезапно маа Рамотсве почувства съжаление към него. Тя не харесваше адвокатите, но той просто се опитваше да си изкара прехраната като всеки друг, и може би тя беше твърде сурова към него. Той можеше например да издържа възрастните си родители, нищо чудно да бе така.

— Покажете ми медицинския доклад — каза тя почти любезно.
— Би ми било интересно да го видя.

Адвокатът взе една папка от бюрото си и извади от нея медицинския доклад.

— Заповядайте — каза той. — Всичко изглеждаше съвсем истинско.

Маа Рамотсве погледна листа и кимна.

— Ето на! — каза тя. — Точно както предполагам. Вижте датата. Била е избелена и отгоре е напечатана друга дата. На нашия приятел наистина са му отрязали единия пръст преди време, може би дори наистина е станало в резултат на злополука. Но след това е стигало да вземе коректор за печатни грешки, да промени датата и да измисли нова злополука, точно като тази.

Адвокатът взе листа и го вдигна на светлината. Не се налагаше да прави дори това; белилото се виждаше достатъчно ясно дори от пръв поглед.

— Изненадана съм, че не сте забелязали това — каза маа Рамотсве. — Не е нужна криминална лаборатория, за да се види какво е направил той.

Точно в този момент от изравняването на адвоката със земята, пристигна Моретси. Той отиде при маа Рамотсве и протегна ръка за поздрав. Тя погледна дланта му и видя чуканчето на пръста. Отхвърли протегнатата ръка.

— Седни — каза хладно Джеймсън Мопотсване.

Моретси изглеждаше изненадан, но се подчини.

— Значи вие сте жената, която е дошла да плати...

Адвокатът го прекъсна.

— Не е дошла да плаща нищо — каза той. — Тази дама е дошла чак от Габороне, за да те пита, защото няколко пъти предявяваш иск за загубен пръст.

Маа Рамотсве наблюдаваше изражението на Моретси при думите на адвоката. Дори да го нямаше доказателството за фалшифициране на датата в медицинския доклад, неговият клюмнал вид щеше да я убеди. Хората винаги се сриваха, когато ги изправиш пред истината; малцина имаха смелостта да я понесат.

— Няколко пъти предявявам иск ли... — каза той колебливо.

— Да — каза маа Рамотсве. — Доколкото знам, твърдите, че сте изгубили три пръста. Но като гледам ръката ви днес, виждам, че два от тях отново са пораснали по чудодееен начин! Истинско чудо! Може би сте открили някакво лекарство, благодарение на което пръстите отново порастват, след като са били отрязани.

— Три ли? — учуди се адвокатът.

Рамотсве погледна Моретси.

— Ами уверете се — каза тя. — Първо „Калахари злополуки и обезщетения“. След това... Бихте ли ми опреснили паметта? Имам го някъде записано.

Моретси погледна към адвоката си за подкрепа, но срещна само гняв.

— Застрахователна компания „Звезда“ — каза той тихо.

— А, вярно — каза маа Рамотсве. — Благодаря.

Адвокатът взе медицинския доклад и го развя пред лицето на клиента си.

— И ти смяташе, че ще можеш да ме направиш на глупак с тази... груба фалшификация, така ли? Нима очакваше да ти се размине?!

Моретси не каза нищо, маа Рамотсве също мълчеше. Разбира се, тя изобщо не се учуди — тези хора лесно се извъртаха, нищо, че имаха правна титла след името си.

— Във всеки случай — каза Джеймсън Мопотсване — това е краят на твоите номера. Ще бъдеш обвинен в измама и ще се наложи да си намериш някой друг да те защитава. Повече не разчитай на мен, друже.

Моретси погледна маа Рамотсве, която посрещна погледа му твърдо.

— Защо направихте това? — попита тя. — Кажете ми само: защо мислехте, че номерът ви ще мине?

Моретси извади носна кърпа от джоба си и си издуха носа.

— Грижа се за родителите си — каза той. — Освен това имам сестра, болна от една болест, която убива всички в днешно време. Знаете за какво говоря. Тя има деца. Трябва да ги издържам.

Маа Рамотсве го погледна в очите. Винаги можеше да разчита на способността си да познава дали ѝ казват истината, или я лъжат. В случая разбра, че Моретси не лъже. Тя размисли бързо. Нямаше

смисъл да пращат този човек в затвора. Каква полза би имало? Това само би увеличило страданията на другите — на родителите и на горката сестра. Тя знаеше за какво говори той, разбираше какво значи това.

— Добре — рече накрая. — Няма да кажа на полицията нищо. Моят клиент също няма да каже. Но в замяна на това вие ще обещаете, че няма да има повече загубени пръсти. Ясно ли е?

Моретси кимна бързо.

— Вие сте добра християнка — каза той. — Бог ще се погрижи за вас на небето.

— Надявам се — каза маа Рамотсве. — Но понякога съм и много лоша жена. И ако отново опитате да правите шашми със застраховка, ще разберете, че мога да бъда много неприятна.

— Разбирам — каза Моретси. — Разбирам.

— Знаете ли — поде маа Рамотсве, като хвърли поглед към адвоката, наострил слух, — има някои хора в тази страна, някои мъже, които си мислят, че жените са меки и можеш да ги мачкаш както си искаш. Е, аз не съм такава жена. Мога да ви кажа, ако ви интересува, че този следобед, докато пътувах насам, убих една кобра, голяма кобра.

— Наистина ли? — каза Джеймсън Мопотсване. — Какво направихте?

— Насякох я на две — каза маа Рамотсве. — На две парчета.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ТРЕТИЯТ МЕТЕКАРПУС^[1]

Всичко това беше само отвличане на вниманието. Наистина, изпита удовлетворение, че се справи с подобен случай толкова бързо и с такава полза за клиента, но не можеше да избие от ума си факта, че в чекмеджето стоеше малък кафяв плик, чието съдържание не можеше да бъде пренебрегвано.

Тя го извади дискретно, защото не искаше маа Макутси да го види. Смяташе, че може да ѝ има доверие, но този въпрос бе много по-поверителен от всичко, на което се бяха натъквали досега. Това беше опасно нещо.

Тя излезе от офиса, като каза на маа Макутси, че отива до банката. Няколко чека бяха пристигнали и трябваше да бъдат депозирани. Но всъщност не отиде до банката, поне не веднага. Вместо това отиде в болницата „Принцеса Марина“ и, упътена от табелите, тръгна към патологията.

Една сестра я спря.

— За идентифициране на тяло ли сте дошли?

— Искам да се срещна с доктор Гулубане — поклати глава маа Рамотсве. — Той не ме очаква, но ще се съгласи да се видим. Аз съм му съседка.

Сестрата я изгледа подозрително, но ѝ заръча да почака и отиде да извика доктора. Няколко минути по-късно се върна и каза, че докторът скоро ще дойде.

— Не трябва да безпокоите докторите в болницата — каза тя неодобрително. — Те са заети хора.

Маа Рамотсве погледна сестрата. На колко ли години беше? На деветнайсет? На дваисет? По времето на баща ѝ едно деветнайсетгодишно момиче не би говорило така на жена на трийсет и пет — сякаш е дете, което отправя досадна молба. Но сега нещата бяха

различни. Младите не показваха уважение към по-възрастните и по-значими от тях хора. Дали не трябваше да ѝ каже, че е частен детектив? Не, нямаше смисъл да се занимава с такава личност. Най-добре беше да не ѝ обръща внимание.

Доктор Гулубане най-сетне дойде. Бе облечен със зелена престилка — кой знае каква ужасна задача бе изпълнявал преди това — и изглеждаше много доволен, че са го прекъснали.

— Елате с мен в кабинета ми — каза той. — Там можем да говорим.

Маа Рамотсве го последва по коридора до един кабинет, мебелиран с празна маса, телефон и олющена сива кантонерка. Приличаше на кабинет на дребен чиновник и само медицинските книги на полицата издаваха истинското му предназначение.

— Както знаете — започна тя, — напоследък аз работя като частен детектив.

Доктор Гулубане се усмихна широко. Той беше забележително весел, помисли си тя, като се има предвид естеството на работата му.

— Не можете да ме накарате да говоря за пациентите си — каза той. — Дори ако са мъртви.

Тя разбра шегата.

— Не това искам — каза тя. — Бих желала само да идентифицирате нещо. Нося го със себе си. — Тя извади плика и изсипа съдържанието му на масата.

Доктор Гулубане веднага спря да се усмихва и взе костта. Нагласи очилата си.

— Трета метакарпална кост — промърмори той. — На дете. Осем-деветгодишно. Нещо такова.

Маа Рамотсве чуваше дишането си.

— Значи е човешка?

— Разбира се — каза доктор Гулубане. — Както казах, костта е детска. При възрастен би била по-голяма. Познава се от пръв поглед. Дете на около осем-девет години. Може би ѝ малко по-голямо.

Докторът остави костта на масата и погледна маа Рамотсве.

— Къде я намерихте?

— Един човек ми я показа — вдигна рамене маа Рамотсве. — Вие също няма да ме накарате да говоря за моите клиенти.

Доктор Гулубане направи физиономия, изразяваща отвращение.

— Тези неща не бива да се подмятат така от ръка на ръка — каза той. — Хората трябва да показват повече уважение.

Маа Рамотсве кимна в знак на съгласие.

— Можете ли да ми кажете нещо повече? — каза тя. — Можете ли да ми кажете кога... кога е умряло детето?

Доктор Гулубане отвори едно чекмедже и извади лупа, с която разгледа внимателно костта, като я въртеше в ръка.

— Не много отдавна — каза той. Тук, на върха има малко тъкан. Не изглежда напълно разложена. Може би няколко месеца, може би по-малко. Не може да се каже със сигурност.

Маа Рамотсве потръпна. Едно беше да пипаш кост, но да пипаш човешка тъкан беше съвсем друга работа.

— И още нещо — каза доктор Гулубане. — Откъде знаете, че детето, от което е тази кост, е мъртво? Нали уж сте детектив! Не може да не сте помислили: това е крайник, а хората могат да губят крайници и пак да живеят! Не помислихте ли за това, госпожо детектив? Бас лоя, че не сте!

Тя съобщи тази информация на господин Дж. Л. Б. Матекони по време на вечерята в нейната къща. Той прие с готовност нейната покана, а тя приготви голяма тенджерка с яхния и пълпеш с ориз. По средата на вечерята тя му разказа за посещението си при доктор Гулубане. Господин Дж. Л. Б. Матекони спря да яде.

— Детска ли? — В гласа му прозвуча смайване.

— Така каза доктор Гулубане. Не беше категоричен за възрастта. Но каза, че е било около осем-деветгодишно дете.

Господин Дж. Л. Б. Матекони трепна. Много по-добре щеше да е, ако изобщо не беше намерил торбичката. Всички знаеха, че се случват такива неща, но никой не искаше да се замесва в тях. Те можеха да донесат само неприятности, и особено ако беше забъркан Чарли Готсо.

— Какво ще правим? — попита маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони затвори очи и преглътна с усилие.

— Можем да отидем в полицията — каза той. — Ако го направим, Чарли Готсо ще разбере, че аз съм намерил торбичката. И това ще означава, че ми е спукана работата.

Маа Рамотсве се съгласи. Полицията не проявяваше голям ентузиазъм при разследването на престъпления, а към някои видове престъпления изобщо не проявяваше интерес. Въвличането на някои от най-влиятелните лица в страната в занимания с магия със сигурност щеше да спада към втората категория.

— Не мисля, че трябва да ходим до полицията — каза маа Рамотсве.

— Значи просто ще забравим за това?

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна тревожно маа Рамотсве.

— Не. Не можем да направим това — каза тя. — Вече твърде дълго хората си затварят очите за тия неща. Не мислиш ли? Не можем да направим това.

Господин Дж. Л. Б. Матекони сведе поглед. Явно апетитът му бе изчезнал и яхнията изстиваше в чинията му.

— Първото, което ще направим — каза тя, — ще е да счупим предното стъкло на колата на Чарли Готсо. След това му се обади и му кажи, че крадци са разбили колата му, докато е била в сервиза. Кажи му, че не личи да е откраднато нищо, но ти си готов да платиш за ново стъкло. След това чакай да видим какво ще стане.

— И какво ще стане?

— Ще видим дали той ще дойде и ще ти каже, че нещо липсва. Ако го стори, ти ще му обещаеш лично да се заемеш с връщането му, за каквото и да става дума. Ще му кажеш, че имаш една позната, частен детектив, която много я бива да намира откраднати неща. Това съм аз, разбира се.

Челюстта на господин Дж. Л. Б. Матекони увисна. Човек не можеше да говори с Чарли Готсо просто така. Искаха се много усилия, за да стигнеш до него.

— И после?

— После аз му връщам торбичката и ти оставяш нещата на мен. Ще взема от него името на знахаря и след това... Е, тогава пак ще помислим какво да правим.

От нейните уста всичко прозвуча толкова просто, че той се изпълни с увереност, че работата ще стане. Това ѝ беше хубавото на увереността — беше заразителна.

Апетитът на господин Дж. Л. Б. Матекони се върна. Той дояде яхнията, сипа си втора порция, а накрая изпи голяма чаша чай, преди

маа Рамотсве да го изпрати до колата му и да му пожелае лека нощ.

Тя стоеше на алеята и гледаше как фаровете на колата му изчезват в мрака. В тъмното виждаше светлините от къщата на доктор Гулубане. Завесите в хола му бяха дръпнати и докторът стоеше на отворения прозорец, загледан в нощта. Той не можеше да я види, защото тя беше на тъмно, а той на светло, но имаше чувство, че я наблюдава.

[1] Костта между китката и ставите на пръстите. — Бел.прев. ↑

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЦЯЛ КУП ЛЪЖИ

Младият монтьор го потупа по рамото и пръстите му оставиха мазен отпечатък. Той винаги правеше така и това много дразнеше господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Ако искаш да привлечеш вниманието ми — беше му казал неведнъж, — нищо не ти пречи да ме повикаш. Имам си име. Аз съм господин Дж. Л. Б. Матекони и отговарям на това име, като го чуя. Не е нужно да идваш и да ме пипаш с мръсните си пръсти.

Младежът се извиняваше, но на следващия ден пак го тупаше по рамото и накрая господин Дж. Л. Б. Матекони разбра, че води загубена битка.

— Един човек ви търси — каза монтьорът. — Чака в офиса.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остави на земята гаечния ключ и избърса ръцете си. В момента извършваше особено деликатна операция — настройваше двигателя на госпожа Грейс Мапондвие, широко известна със спортния си стил на шофиране. За господин Дж. Л. Б. Матекони беше въпрос на чест хората да знаят, че ръмженето на двигателя на госпожа Мапондвие се дължи на неговите усилия. В известен смисъл това беше безплатна реклама. За жалост госпожата вече бе съсипала колата си и той все по-трудно успяваше да изцеди още малко живот от все поизносения двигател.

Посетителят седеше в офиса, на стола на господин Дж. Л. Б. Матекони. Разлистваше някаква брошура за външни гуми, когато господин Дж. Л. Б. Матекони влезе в помещението. Мъжът небрежно хвърли брошурата и се изправи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони го огледа набързо. Беше облечен в дрехи от маскировъчен плат, като войник, препасан със скъп колан от змийска кожа. Имаше и моден часовник с няколко циферблата и секундарник. Като часовниците носени от хората, за които секундите са важни, помисли си господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Праща ме господин Готсо — каза той. — Вие сте му телефонирали тази сутрин.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна. Лесно беше да се разбие предното стъкло и парчетата да се разпилеят из колата. Лесно беше да се обади в дома на господин Готсо и да съобщи, че някой е разбил колата. Сега обаче бе по-трудно — трябваше да лъже най-безскрупулно. Маа Рамотсве е виновна, помисли си той. Аз съм най-обикновен монтьор. Не съм искал да участвам в тези абсурдни детективски игрички. Просто съм твърде слаб.

И наистина беше слаб, когато ставаше дума за маа Рамотсве. Каквото и да поискаше от него, той щеше да се подчини. Господин Дж. Л. Б. Матекони дори разиграваше в ума си една фантазия — тайна фантазия, на която се наслаждаваше с чувство за вина, — в която се притичваше на помощ на маа Рамотсве. Бяха заедно в Калахари и един лъв се канеше да се нахвърли върху маа Рамотсве. Той извикваше, привличайки към себе си вниманието на лъва, и животното се обръщаше и изръмжаваше. Така тя можеше да избяга, а след това той виждаше сметката на лъва с един ловджийски нож. Съвсем невинна фантазия, би казал човек, ако не се брои едно нещо — маа Рамотсве не носеше никакви дрехи.

Той наистина с радост би я спасил от някой лъв, независимо дали гола, или облечена, но това, което трябваше да направи сега, беше различно. Налагаше се даже да подаде невярна жалба до полицията, което наистина го изплаши, въпреки че оттам дори не си дадоха труда да дойдат да разследват на място. Значи сега той беше престъпник и всичко това се дължеше на неговата слабост. Трябваше да й откаже. Трябваше да каже на маа Рамотсве, че не е нейна работа да оправя световните неправди.

— Господин Готсо е много ядосан — каза посетителят. — Колата беше при вас десет дни. А сега ни звъните и ни казвате, че някой я е разбил. Къде ви е охраната? Това пита господин Готсо: къде ви е охраната?

Господин Дж. Л. Б. Матекони усети, че по гърба му се стича струйка пот. Усецането бе кошмарно.

— Много съжалявам. Изчукването на бронята отне много време. След това трябваше да намеря нова част. В тези скъпи коли не може да се слага каквото и да е...

Човекът на господин Готсо погледна часовника си.

— Добре, добре. Знам колко се бавят снабдителите. Просто ми покажете колата.

Господин Дж. Л. Б. Матекони го поведе извън офиса. Мъжът вече не изглеждаше толкова заплашителен. Нима наистина беше толкова лесно да се разсее гневът му?

Те застанаха пред колата. Той вече беше сменил предното стъкло, но остатъците от старото бяха сметени до стената. За всеки случай дори беше оставил няколко парчета от разбитото стъкло на седалката на шофьора.

Посетителят отвори предната врата и разгледа вътрешността на колата.

— Смених предното стъкло безплатно — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Освен това ще направя голяма отстъпка в сметката.

Мъжът не каза нищо. Наведе се и отвори жабката. Господин Дж. Л. Б. Матекони го наблюдаваше внимателно.

Накрая мъжът излезе от колата и избърса длан в панталона си. Беше се порязал на едно от малките парченца стъкло.

— От жабката липсва нещо. Да знаете нещо по въпроса?

Господин Дж. Л. Б. Матекони поклати глава, неведнъж, а три пъти.

Мъжът вдигна длан към устата си и засмука порязаното.

— Господин Готсо беше забравил, че вътре има нещо. Спомнил си чак когато сте му казали, че колата е разбита. Няма да му бъде приятно да научи, че това нещо е изчезнало.

Господин Дж. Л. Б. Матекони подаде на мъжа един парцал.

— Съжалявам, че се порязахте. Когато се разбие предното стъкло, навсякъде падат стъкълца. Навсякъде.

Мъжът изсумтя.

— Това няма значение — каза той. — Важното е, че някой е откраднал предмет, принадлежащ на господин Готсо.

Господин Дж. Л. Б. Матекони поклати глава.

— Полицията е безполезна — каза той. — Дори не дойдоха. Но аз познавам някой, който може да се погрижи за това.

— Така ли? Кой е този човек?

— Има една детективка. Агенцията ѝ е край пътя близо до възвишението Кгале. Виждали ли сте го?

— Може би. Може би не.

— Тя е забележителна дама! — усмихна се господин Дж. Л. Б. Матекони. — Знае всичко, което става. Ако я помоля, тя ще успее да разбере кой е направил това. Може дори да успее да ви върне откраднатата собственост. Всъщност какво е откраднато?

— Един предмет. Нещо дребно, принадлежащо на господин Чарли Готсо.

— Разбирам.

Мъжът махна парцала от раната си и го пусна на пода.

— В такъв случай се обадете на тази дама — каза той неохотно. — Помолете я да върне това нещо на господин Готсо.

— Така и ще направя — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ще говоря с нея още довечера и съм сигурен, че тя ще постигне резултат. Междувременно, колата е готова и господин Готсо може да си я вземе по всяко време. Ще почистя последните парченца стъкло.

— Гледайте и следа да не остане — каза посетителят. — На господин Готсо никак няма да му хареса да си пореже ръката.

На господин Готсо никак нямало да му хареса да си пореже ръката! Ама и ти приличаш на невръстен побойник, помисли си господин Дж. Л. Б. Матекони. Познавам ги тия като теб много добре! Помня те — тебе или друг някой досущ като теб — на двора в държавното училище в Мочуди, как заплашваш другите момчета, трошиш вещите им и се правиш на много печен. Даже когато учителят те удари, ти се правиш на смелчага и не плачеш.

И онзи господин Чарли Готсо, с неговите скъпи коли и порочни навици, също е хлапак. Най-обикновен хлапак.

Твърдо бе решен да накара маа Рамотсве да си плати за всичко това. Тя, изглежда, смяташе, че той ще направи всичко, което тя му нареди, и почти никога не го питаше дали е съгласен да участва в нейните планове. Той, разбира се, беше твърде отстъпчив. Тъкмо това бе проблемът — тя мислеше, че ще ѝ се размине, защото той никога не се беше изправял срещу нея. Е, този път ще ѝ даде да се разбере. Ще сложи край на всички детективски дивотии.

Той излезе от сервиза, все още размишлявайки, зает с това, да си повтаря наум какво ще ѝ каже, когато стигне до офиса ѝ.

„Маа Рамотсве, ти ме накара да излъжа. Въвлече ме в абсурдна и опасна афера, която просто не е наша работа. Аз съм най-обикновен

монтъор. Поправям коли, не мога да оправям живота на хората.“

Последната фраза го порази със силата си. Да, това беше разликата между тях. Тя оправяше живота на другите — както и много други жени, — докато той поправяше машини. Щеше да ѝ каже това и тя щеше да е принудена да приеме неговата истина. Той не искаше да разруши приятелството им, но не можеше да продължава с тези преструвки и измами. Никога не беше лъгал, никога, дори изправен пред най-големите изкушения, а сега беше замесен в цяла мрежа от лъжи, включваща полицията и един от най-могъщите хора в Ботсуана!

Тя го посрещна на вратата на „Дамска детективска агенция №1“. Тъкмо изхвърляше на двора запарените листенца чай, когато той се приближи с колата си.

— Е? — запита тя. — По план ли мина всичко?

— Маа Рамотсве, всъщност аз мисля...

— Той лично ли дойде, или изпрати някой от хората си?

— Дойде един от хората му. Но, чуй какво искам да ти кажа — ти оправяш живота на хората, а аз само...

— А ти каза ли му, че аз мога да върна откраднатото? Това заинтересува ли го?

— Аз поправям машини. Не мога... Разбери, аз никога не съм лъгал. Никога досега не съм лъгал, даже като малък. Езикът ми се вцепеняваше, когато се опитах да излъжа, и не можех.

Маа Рамотсве обърна чайника с дъното нагоре за последен път.

— Този път си се справил много добре. Няма нищо лошо да лъжеш, ако го правиш заради добра кауза. Не е ли добра кауза да разберем кой е убил едно невинно дете? Нима лъжата е по-лоша от убийството, господин Дж. Л. Б. Матекони? Така ли мислиш?

— Убийството е по-лошо. Но...

— Прав си. Не си премислил всичко докрай, нали? Сега вече разбираш.

Тя го погледна и се усмихна, а той си рече наум: „Аз съм късметлия. Тя ми се усмихва. Никой не ме обича в този свят. А ето тук една жена, която ме харесва и ми се усмихва. Освен това е права за убийството. То е много по-лошо от лъжата.“

— Влез да прием чай — каза маа Рамотсве. — Маа Макутси тъкмо го е запарила и можем да пийнем, докато решим какво ще правим по-нататък.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ГОСПОДИН ЧАРЛИ ГОТСО, БАКАЛАВЪР

Господин Чарли Готсо погледна маа Рамотсве. Той уважаваше дебелите жени, всъщност пет години по-рано се беше оженил тъкмо за такава жена. Тя обаче се оказа дребнава и досадна и накрая той я изпрати да живее в една ферма близо до Лобатсе, без телефон, накрая на път, който ставаше непроходим в дъждовно време. Тя постоянно му опяваше заради другите жени, но какво всъщност очакваше? Нима сериозно е мислела, че той, господин Чарли Готсо, ще се ограничи с една жена, като някой счетоводител на държавна служба? При всичките му пари и влияние? След като беше учил за бакалавър? Истинска беля бе да се ожениш за необразована жена, която няма представа за кръговете, в които се движеше той. Той беше ходил в Найроби и Лусака. Знаеше какво мислят хората там. Една интелигентна жена, завършила с бакалавърска степен, нямаше да се държи толкова глупаво. Но пък, не биваше да забравя, че тази жена от Лобатсе вече му беше родила пет деца, и той не можеше да отрече този факт. Ако само можеше да не му досажда за другите жени.

— Вие ли сте жената, препоръчана от Матекони?

Гласът му не й хареса. Беше грапав като гласпапир и заваляше края на думите, сякаш нарочно не си даваше труда да говори ясно. Тя усети, че това се дължи на презрение. Ако си толкова влиятелен човек, защо да си даваш труда да общуваш по подходящия начин с понископоставените? Стига само те да разберат какво искаш — това е важното.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони ме помоли да му помогна, раа. Аз съм частен детектив.

Господин Готсо се загледа в нея, по устните му заигра тънка усмивка.

— Виждал съм агенцията ви. Виждал съм табелата на минаване оттам. Частна детективска агенция за жени, или нещо такова.

— Не само за жени, раа — каза маа Рамотсве. — Ние сме жени детективи, но работим и за мъже. Като господин Пател например. Той е ползвал нашите услуги.

— Смятате, че можете да кажете нещо на мъжете? — усмивката му стана по-широка.

— Понякога — отговори спокойно маа Рамотсве. — Зависи. Понякога мъжете са твърде горди, за да ни слушат. На такъв мъж не можем да кажем нищо.

Той присви очи. Забележката беше двусмислена. Може би тя искаше да внуши, че той е горд, но може просто да говореше за други мъже. Разбира се, че има други, които...

— Както и да е — каза господин Готсо. — Знаете, че от колата ми е изчезнало нещо мое. Матекони казва, че вие можете да разберете кой го е взел и да ми го върнете.

Маа Рамотсве кимна в знак на съгласие.

— Вече го направих — каза тя. — Разбрах кой е разбил колата ви. Две момчета.

Господин Готсо вдигна едната си вежда.

— Как се казват? Кажете ми кои са те.

— Не мога да го направя — каза маа Рамотсве.

— Искам да ги напляскам. Вие ще ми кажете кои са те.

Маа Рамотсве вдигна очи към господин Готсо и срещна погледа му. За известно време никой не каза нищо. Накрая тя се обади:

— Дадох им дума, че няма да кажа имената им на никого, ако ми върнат това, което са откраднали. Така се разбрахме.

Докато говореше, тя разглеждаше кабинета на господин Готсо. Той се намираще точно зад Търговския център, на невзрачна странична уличка, означен с голяма синя табела, на която пишеше:

„ГОТСО ХОЛДИНГ ЕНТЪРПРАЙЗИС“

Стаята беше просто мебелирана и ако не бяха фотографиите на стените, човек едва ли би разбрал, че това е кабинет на много влиятелен човек. Но фотографиите издаваха това: господин Готсо с

Моешушу, краля на Басото; господин Готсо с Хейстингс Банда; господин Готсо със Собуза II. Това беше човек, чието влияние се простираше и извън границите на страната.

— Дали сте обещание от мое име?

— Да. Това беше единственият начин да получа вещта обратно.

Господин Готсо изглежда се замисли за момент; маа Рамотсве погледна една от снимките по-внимателно. На нея господин Готсо даряваше чек за някаква благотворителна кауза и всички се усмихваха. „Голяма сума бива дарена за благотворителност“, гласеше изрязаното заглавие от вестник отдолу.

— Много добре — каза той. — Предполагам, че не сте могли да сторите друго. А сега кажете къде е откраднатото?

Маа Рамотсве бръкна в чантата си и извади кожената кесия.

— Това е, което ми дадоха.

Тя я сложи на масата, а той се протегна и я взе.

— Не е мое, разбира се. Принадлежи на един от моите хора.

Търсех го заради него. Нямам представа какво е.

— Мути. Лек, направен от знахар.

Погледът на господин Готсо беше твърд като стомана.

— Нима? Дребен амулет, в който вярват суеверните?

— Не бих казала — поклати глава маа Рамотсве. — Мисля, че това е много силно нещо. Освен това доста скъпо.

— Силно ли? — Тя забеляза, че главата му не помръдва, докато говореше. Само устните му шаваха, докато завалените думи се отронваха от тях.

— Да. Много е ефикасно. Ще ми се и аз да можех да намеря нещо такова. Но не знам къде да търся.

Господин Готсо помръдна леко и очите му се плъзнаха по фигурата на маа Рамотсве.

— Може би аз мога да ви помогна.

Тя помисли за миг и после отговори:

— Да, бих искала да ми помогнете. После може и аз да ви помогна по някакъв начин.

Докато тя говореше, той си взе цигара от малката кутия на масата и я запали. Главата му отново не помръдваше.

— По какъв начин можете да ми помогнете? Мислите ли, че съм самотен човек?

— Не сте самотен. Чувала съм, че сте мъж с много приятелки. Не ви е нужна още една.

— Е, аз най-добре мога да съдя за това.

— Не става дума за това. Според мен вие сте човек, който обича да получава информация. Това ви е нужно, за да запазите могъществото си. И вие се нуждаете от мути, нали?

Той извади цигарата от устата си и я остави в един голям стъклен пепелник.

— Трябва да внимавате, когато говорите такива неща — каза той. Вече артикулираше думите добре, очевидно можеше да говори ясно, когато искаше. — Хората, които обвиняват другите в черна магия, може да съжالياват. Много да съжالياват.

— Но аз не ви обвинявам в нищо. Нима не ви казах, че сама бих го използвала? Казвам само, че човек като вас иска да знае какво става в този град. Лесно можете да пропуснете едно-друго, ако ушите ви са запушени.

Той отново взе цигарата и дръпна от нея.

— Значи вие можете да ми съобщавате разни неща?

— Чувам много интересни неща в моята работа — кимна маа Рамотсве. — Мога например да ви кажа за човека, който се опитва да построи магазин до вашия магазин в Търговския център. Познавате ли го? Искате ли да знаете какво е правил, преди да дойде в Габороне? Мисля, че той не би искал хората да знаят това.

Господин Готсо отвори уста и извади късче тютюн от зъбите си.

— Вие сте много интересна жена, маа Рамотсве. Мисля, че ви разбирам много добре. Ще ви дам името на онзи знахар, ако вие ми дадете тази полезна информация. Това устройва ли ви?

Маа Рамотсве кимна в знак на съгласие.

— Много добре — каза тя. — Ще взема от него неща, с чиято помощ ще се сдобия с още по-добра информация. А ако чуя още нещо, с радост ще ви го съобщя.

— Вие сте много способна жена — каза господин Готсо, като взе едно листче хартия. — Ще ви нарисувам една скица. Този човек живее в гората недалеч от Молепололе. Трудно е да се намери, но с тази скица ще се оправите. Впрочем, предупреждавам ви, че никак не е евтин. Но ако кажете, че сте приятелка на господин Чарли Готсо, ще ви направи двайсет процента отстъпка. Което не е никак лошо, нали?

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

МЕДИЦИНСКИ ВЪПРОСИ

Сега вече тя имаше нужната ѝ информация. Имаше и карта, по която да намери убиеца, и щеше да го намери. Но това не значеше, че не ѝ се налага да върти детективската си агенция и че не я чакат случаи за разрешаване — сред които и случай, в който бяха замесени истински, дипломиран доктор и една болница.

На маа Рамотсве винаги ѝ ставаше зле в болниците; тя не харесваше миризмата им, побиваха я тръпки при гледката на пациентите, насядали по пейките на слънце, умълчани от страданията си. Потискаха я розовите пижами, които даваха на туберкулозно болните. За нея болниците бяха чисто и просто напомняне, че човекът е смъртен, издигнато от тухли и хоросан, ужасно напомняне за неизбежния край, който постига всички нас, и най-добрият начин да не мислиш за него, е да се улисваш с ежедневни дела.

Лекарите обаче не бяха като болниците, маа Рамотсве винаги се впечатляваше от тях. Тя се възхищаваше на усета им за доверителност, вдъхваше ѝ спокойствие фактът, че кажеш ли на доктора нещо, той, подобно на свещеник, ще отнесе тайната ти в гроба. Това никога не може да се срещне сред адвокатите, които, общо взето, са хора, дето обичат да се хвалят, и винаги са готови да разкажат някаква история за сметка на клиента. А като се замисли човек, някои счетоводители са също толкова недискретни, като обсъждат кой колко е изкарал. Що се отнася до докторите обаче, можеш с все сила да се мъчиш да изкопчиш от тях някаква информация, но те винаги си държат устата затворена.

Така и трябваше да бъде, мислеше си маа Рамотсве. Не бих искала някой друг да знае за моите... Но всъщност за какво имаше да се притеснява тя? Замисли се сериозно. Теглото ѝ едва ли беше нещо конфиденциално, пък и тя се гордееше, че е традиционно сложена африканка, за разлика от онези ужасни, подобни на пръчки създания, които човек вижда в рекламите. Или пък мазолите ѝ — те тъй или

иначе се виждаха, когато носеше сандали. Всъщност нямаше нищо, което да крие.

Виж, запекът беше съвсем друга работа. Би било ужасно, ако цял свят знаеше за неприятности от такова естество. Тя ужасно съжеляваше хората, които страдат от запек, а добре знаеше, че те не бяха малко. Навярно бяха достатъчно, за да образуват политическа партия — може би с шанс дори да сформират правителство, — но какво би правила такава партия, ако дойде на власт? Според нея — нищо. Щеше да се опита да прокара закони, но нямаше да успее.

Тя прекрати това безплодно разсъждение и се залови за работа. Нейният стар приятел д-р Макетси и беше телефонираше от болницата и я беше попитал дали вечерта може да се отбие в агенцията ѝ на връщане към къщи. Тя с готовност се съгласи. Двамата с д-р Макетси бяха от Мочуди и въпреки, че той беше с десет години по-голям от нея, тя го чувстваше изключително близък. Тъй че тя отмени часа си при фризьора, който трябваше да сплете косата ѝ на плитки, и остана зад бюрото си, занимавайки се с досадни книжа, докато не чу познатия глас на д-р Макетси, който извика „Ку-ку!“ на влизане.

Поклюкарстваха малко за семействата си, като пиеха чай и размишляваха за това, как се беше променил Мочуди от тяхно време насам. Тя попита за лелята на д-р Макетси — пенсионирана учителка, към която половината градче все още се обръщаше за съвет. Той каза, че силите ѝ още не са свършили и сега я натискат да се кандидатира за парламента.

— Нуждаем се от повече жени в обществения живот — каза д-р Макетси. — Жените са много практични. За разлика от мъжете.

Маа Рамотсве с готовност се съгласи.

— Ако на власт бяха повече жени, те нямаше да позволят да избухнат войни — каза тя. — Жените не се вълнуват от битките. Ние виждаме войната такава, каквато е — разкъсани тела и разплакани майки.

Д-р Макетси се замисли за момент. Той мислеше за госпожа Ганди, която беше водила война, за госпожа Голда Меир, която също беше водила война, както и за...

— През повечето време — отстъпи той. — Жените са благи през повечето време, но могат да бъдат твърди, когато се налага.

Д-р Макетси силно желаше да смени темата, понеже се боеше да не би маа Рамотсве да го попита дали може да готви. Никак не му се щеше да се повтори разговора, който бе водил с една млада жена, върнала се след една година в Съединените щати. Тя му каза предизвикателно, сякаш разликата в годините им нямаше значение: „Щом ядеш, трябва и да готвиш. Много е просто.“ Тези идеи идваха от Америка и можеше да са много добри на теория, но дали са направили американците по-щастливи? Целият този прогрес, неспирната промяна трябваше да си има и граници. Напоследък той чуваше за мъже, които били задължавани от жените си да сменят пелените на бебетата. Той потрепери при тази мисъл; Африка не е готова за това, помисли си. Старите обичаи в Африка си имаха страни, които бяха много уместни и удобни — разбира се, ако си мъж, като д-р Макетси.

— Но това са големи въпроси — каза той весело. — Тиквите не растат по-бързо от това, че говориш за тях.

Неговата тъща все повтаряше това и въпреки че той не беше съгласен с почти нищо от онова, което тя казваше, често се хващаше, че повтаря думите ѝ.

Маа Рамотсве се засмя.

— Защо дойде да ме видиш? — попита тя. — Да не искаш да ти намеря нова жена?

Д-р Макетси цъкна с език в знак на престорено неодобрение.

— Натъкнах се на истински проблем — каза той. — Не на дребния въпрос за жените.

Маа Рамотсве слушаше мълчаливо, докато докторът ѝ обясняваше колко деликатен е проблемът му, а след това го увери, че и тя също като него вярва в конфиденциалността.

— Дори секретарката ми няма да разбере какво си ми казал — увери го тя.

— Добре — каза д-р Макетси. — Защото ако греша и някой разбере, ще имам сериозни неприятности, както, впрочем, и цялата болница. Не искам министърът да идва да ме търси.

— Разбирам — каза маа Рамотсве. Любопитството ѝ вече беше възбудено до крайност и тя гореше от нетърпение да чуе какъв щекотлив въпрос тормози нейния приятел. Напоследък се беше занимавала с няколко доста скучни случая, включително и с унижителната задача да намери кучето на един богаташ! Единствената

жена детектив в страната не би трябвало да пада толкова ниско и маа Рамотсве не би го направила, ако не се нуждаеше от пари. Моторът на белия микробус беше започнал да трака зловещо и господин Дж. Л. Б. Матекони, повикан да разбере проблема, внимателно ѝ събщи, че е нужен скъп ремонт. А пък как само смърдеше онова кошмарно куче! Когато най-сетне го откри, животното, влачено на края на една връв от група хлапета, които го бяха откраднали, се отплати на освободителката си с ухапване по глезена.

— Тревожа се за един от нашите млади доктори — започна д-р Макетси. — Казва се д-р Комоти. Нигериец.

— Разбирам.

— Знам, че някои хора са подозрителни към нигерийците — каза д-р Макетси.

— Вярно, има такива хора — каза маа Рамотсве, като за миг улови погледа на доктора и после бързо, почти виновно се извърна встрани.

Д-р Макетси допи чая и остави чашата на масата.

— Нека ти разкажа за нашия доктор Комоти — каза той. — Ще започна от времето, когато за пръв път се появи на събеседване за работа. Тъкмо аз трябваше да говоря с него, макар че, честно казано, това беше по-скоро формалност. По това време отчаяно не ни достигаха хора и се нуждаехме от лекар, който да помага при спешните случаи. Нали разбираш, не можехме да бъдем кой знае колко придирчиви. Във всеки случай той имаше значителен опит и носеше няколко препоръки. Беше работил в Найроби няколко години, тъй че аз телефонирах в болницата, в която е бил, и оттам потвърдиха, че всичко с него е съвсем наред. Така че го взех. Това стана преди около шест месеца. Имаше доста работа в отделението за спешни случаи. Сигурно знаеш какво е там. Пътни злополуки, сбивания — обичайните истории за петък вечер. Разбира се, по-голямата част от работата е най-обикновено почистване, спиране на кървенето, връщане на съзнанието — такива неща. На пръв поглед всичко вървеше добре, но три седмици след пристигането на д-р Комоти завеждащият на отделението проведе разговор с мен. Каза, че новият лекар му се вижда небрежен, а някои от нещата, които прави, изглеждат малко изненадващи. Например няколко пъти зашил рани не както трябва и се наложило да се шият повторно. Друг път обаче се справял отлично. Преди няколко седмици например

дошла една жена с остър пневмоторакс. Това е доста сериозно нещо. В кухината около дробовете влиза въздух и те колабират като пукнат балон. В такива случаи трябва въздухът да се изтегли колкото може по-бързо, за да може дробът отново да се разшири. Тази работа е трудна за неопитен доктор. Трябва да знаеш къде да сложиш дренажа. Ако го извършиш не както трябва, може дори да пробиеш сърцето или да направиш някаква друга беля. А ако се забавиш, пациентът може да умре. Аз самият едва не изтървах един човек преди години. Доста се страхувам от тези случаи. Но д-р Комоти се оказа много добър при тази манипулация и несъмнено спаси живота на тази жена. Завеждащият се появи към края на процедурата и пое пациентката. Беше впечатлен и го сподели с мен. И все пак предния ден същият този лекар не беше успял да се оправи с очевиден случай на увеличен далак.

— Значи има непоследователност? — попита маа Рамотсве.

— Точно така — каза д-р Макетси. — Един ден работи отлично, а на следващия едва не убива някой нещастен пациент.

Маа Рамотсве се замисли за миг, спомняйки си една новина от „Стар“.

— Онзи ден четох за някакъв фалшив хирург в Йоханесбург — каза тя. — Практикувал почти десет години и никой не знаел, че нямал нужната квалификация. Накрая някой случайно забелязал нещо и така го разкрили.

— Това е изключителен случай — каза д-р Макетси. — Случват се такива неща от време на време. Понякога тези хора се измъкват незабелязани в продължение на дълго време, даже години наред.

— Провери ли дипломата му? — попита маа Рамотсве. — В наше време е доста лесно да се фалшифицират документи, с всички фотокопирни машини и лазерни принтери. Всеки може да го направи. Може би той изобщо не е лекар. Може да е бил портиер на болница или нещо такова.

Д-р Макетси поклати глава.

— Проверихме всичко — каза той. — Проверихме в Медицинския университет в Нигерия — повярвай ми, хич не беше лесно. Проверихме също в Главния медицински съвет във Великобритания, където е работил като регистратор две години. Даже

поискахме снимка от Найроби — същият човек е. Ето защо съм напълно сигурен, че той е точно този, за когото се представя.

— Не можеш ли просто да го изпиташ? — попита маа Рамотсве. — Не можеш ли да се опиташ да разбереш какви са медицинските му познания, като му зададеш няколко хитри въпроса?

— Вече го направих — усмихна се д-р Макетси. — Възползвах се от възможността да говоря с него за един-два трудни случая. В първия случай се справи много добре и даде доста добър отговор. Явно си разбираше от работата. Но във втория се опитваше да се измъкне. Каза, че иска да помисли. Това ме ядоса и аз споменах нещо за предния случай, който разгледахме. Това го извади от равновесие и той само промърмори нещо неразбираемо. Сякаш беше забравил какво ми е казал преди три дни.

Маа Рамотсве погледна към тавана. Тя знаеше какво е да забравяш. Горкият ѝ баща накрая беше започнал да забравя всичко, понякога едва успяваше да я познае. Това беше разбираемо при старите хора, но не и при млад лекар. Освен ако, разбира се, той не беше болен и болестта не влияеше на паметта му.

— Съвсем наред е с главата — каза д-р Макетси, сякаш предвиждайки нейния въпрос. — Поне доколкото мога да преценя. Не е случай на предсенилна деменция. Боя се, че става дума за наркотици. Вероятно той злоупотребява с наркотици и през половината време, в което лекува пациентите, всъщност не е на себе си.

Д-р Макетси направи пауза. Беше изстрелял своя снаряд и сега отново седна, сякаш принуден да замълчи заради последиците от казаното. Това беше почти толкова лошо, колкото ако бяха позволили на неквалифициран доктор да практикува. Ако министърът чуеше, че някакъв доктор лекува пациентите си в болницата, докато е под въздействие на наркотици, можеше да започне да пита доколко шефовете в тази болница си вършат работата.

Той отлично си представяше разговора. „Добре, д-р Макетси, но не можехте ли да разберете по поведението на този човек, че е под въздействието на наркотик? Би трябвало да можете да различавате подобни неща. Щом аз, като вървя по улицата, мога да видя, че някой е пушил трева, тогава сигурно това би трябвало да е ясно и на човек като вас. А може би аз си въобразявам, че вие сте по-наблюдателни, отколкото наистина сте...“

— Разбирам защо се притесняваш — каза маа Рамотсве. — Но не съм сигурна дали мога да помогна. Не разбирам много от наркотици. Това е работа на полицията.

Д-р Макетси не искаше и да чуе за това.

— Не ми говори за полицията — каза той. — Те никога не си държат устите затворени. Ако се обърна към тях да разследват случая, те ще го разглеждат като чиста проба разследване за наркотици. Ще нахлуят и ще претърсят къщата му, а после някой ще се разприказва. За нула време целият град ще заговори, че той е наркоман. — Той направи пауза, като се питаше дали маа Рамотсве може да разбере всички тънкости на дилемата, пред която беше изправен. — Ами ако не е? Ако аз греша? Тогава ще съм унищожил репутацията му без никаква причина. Той може да е некомпетентен от време на време, но това не е причина да го унищожа.

— Но ако наистина открием, че използва наркотици? — попита маа Рамотсве. — Не че съм сигурна как можем да го направим, но ако все пак успеем — какво тогава? Ще го уволниш ли?

Д-р Макетси енергично поклати глава.

— Ние не възприемаме наркотиците по този начин. Тук не става дума за добро или лошо поведение. Ще погледна на това като на медицински проблем и ще се опитам да му помогна. Ще се опитам да реша проблема.

— Но ти не можеш да „решеш проблема“ на подобни хора — каза маа Рамотсве. — Пушенето на трева е едно, а дрогирането с лекарства и други силни наркотици е нещо друго. Покажи ми един излекуван наркоман. Само един. Може би има такива, но аз никога не съм ги виждала.

Д-р Макетси сви рамене.

— Знам, че те могат да бъдат много манипулативни — каза той. — Но някои от тях наистина успяват да се откажат. Мога да ти покажа някои статистически данни.

— Може би да, може би не — каза маа Рамотсве. — Въпросът е: какво искаш да направя?

— Разбери как стоят нещата с него — каза д-р Макетси. — Следи го няколко дни. Разбери дали взема наркотици. Ако е така, виж дали снабдява други с наркотици, докато го следиш. Защото това би бил още един проблем за нас. Ние контролираме строго наркотиците в

болницата, но от време на време е възможно нещичко да изчезне, а най-малко от всичко се нуждаем от лекар, който продава наркотичните запаси на болницата на наркомани. Това не можем да търпим.

— Ще го уволниш ли в такъв случай? — попита маа Рамотсве.
— Няма ли да се опиташ да му помогнеш?

— Ще изхвърчи от болницата като тапа — засмя се д-р Макетси.

— Добре — каза маа Рамотсве. — Сега да ти кажа за хонорара.

Лицето на д-р Макетси помръкна.

— Притеснявах се за това. Това е толкова деликатно разследване, едва ли болницата ще плати за него.

Маа Рамотсве кимна с разбиране.

— Мислеше, че щом съм ти стара приятелка...

— Да — каза тихо д-р Макетси. — Мислех си, че като стара приятелка може да си спомниш, че накрая, когато баща ти беше съвсем зле...

Маа Рамотсве наистина си спомняше. Д-р Макетси идваше всяка сутрин в къщата им в продължение на три седмици и накрая уреди баща ѝ да бъде преместен в болницата, в отделна стая — всичко това направи безплатно.

— Спомням си много добре — каза тя. — Споменах хонорара само за да ти кажа, че няма да плащаш.

Тя разполагаше с цялата информация, необходима, за да започне разследването на д-р Комоти. Имаше адреса му в Каунда Уей, снимка, която ѝ даде д-р Макетси, и номера на зелената кола, която той караше. Научи също телефонния му номер и номера на пощенската му кутия в пощата, въпреки че не си представяше при какви обстоятелства можеха да ѝ потрябват тези неща. Сега оставаше само да започне да наблюдава д-р Комоти и да научи колкото се може повече неща за него за възможно най-кратко време.

Д-р Макетси предвидливо я беше снабдил с копие на списъка на дежурствата в спешното отделение през следващите няколко месеца. Това значеше, че маа Рамотсве щеше да знае кога точно той трябва да излезе от болницата и да се върне вкъщи, както и кога ще има нощно дежурство. Това щеше да ѝ спести много време и усилия, много висене и чакане в белия микробус.

Тя започна след два дни. Беше на пост, когато д-р Комоти излезе от паркинга на болницата следобед, и го последва дискретно до града, като паркира през няколко коли от него и изчака той да напусне паркинга, преди да излезе от колата си. Той влезе в един-два магазина и си купи вестник от Книжния център. После пак се качи в колата си, отиде си право вкъщи и си остана там — според нея, без да върши нищо нередно, — докато светлините угаснаха малко преди десет вечерта. Доста скучно беше да седиш толкова време в белия микробус, но маа Рамотсве беше свикнала и никога не се оплакваше, след като е решила да се захване с някаква работа.

Би седяла в колата си цял месец, че и повече, ако за това я помолеше д-р Макетси; това беше най-малкото, което можеше да направи след стореното от него за баща ѝ.

Тази вечер не се случи нищо, на следващата — също. Маа Рамотсве вече започваше да се чуди дали в рутинния живот на д-р Комоти има поне дребно разнообразие, когато внезапно нещата се промениха. Беше петък следобед и маа Рамотсве се канеше да проследи д-р Комоти на връщане от работа. Докторът малко закъсня, но накрая се появи на входа на спешното отделение със стетоскоп, пъхнат в джоба на бялото му сако, и се качи в колата си.

Маа Рамотсве излезе след него от двора на болницата, доволна, че той не забелязва нейното присъствие. Предполагаше, че ще отиде до Книжния център за вестника си, но този път, вместо да свърне към града, той сви в другата посока. Маа Рамотсве усети задоволство, че най-сетне можеше да се случи нещо, и внимаваше да не го изпусне, докато си пробиваха път през оживеното движение. Пътищата бяха понатоварени от обикновено, защото беше петък следобед в края на месеца — тоест деня, в който се плащат заплатите. Тази вечер щеше да има повече пътни злополуки от обикновено и лекарят, който заемаше мястото на д-р Комоти в спешното отделение, щеше да има доста работа — шиене на пияници, вадене на парченца от предното стъкло от телата на хората, пострадали при катастрофа.

С изненада маа Рамотсве установи, че д-р Комоти поема към пътя за Лобатсе. Това беше интересно. Ако търгуваше с наркотици, използването на Лобатсе като база би било добра идея. Селището беше достатъчно близо до границата и оттам можеше да предава стока за

Южна Африка или да взема получени пратки. За каквото и да ставаше дума, то го правеше много по-интересен за проследяване.

Продължаваха да карат, като маа Рамотсве правеше всичко възможно да не изпуска от поглед с белия си микробус по-мощната кола на д-р Комоти. Тя не се тревожеше, че той може да я забележи; пътят беше натоварен и нямаше причина д-р Комоти да обърне специално внимание на колата ѝ. Разбира се, щом стигнеха до Лобатсе, щеше да се наложи да е по-внимателна, защото той можеше да я забележи сред оределия поток от коли.

Той обаче не спря в Лобатсе и маа Рамотсве започна да се тревожи. Това можеше да значи, че е решил да посети някое село по-нататък. И все пак това не бе особено вероятно, понеже след Лобатсе нямаше кой знае какви селища, поне нямаше селища, които биха представлявали интерес за човек като д-р Комоти. Значи единственото, което оставаше, беше границата, на няколко километра по-нататък. Точно така! Вече бе сигурна, че д-р Комоти смята да премине границата. Той отиваше в Мафикенг.

Щом я осени идеята, че д-р Комоти ще излезе извън страната, маа Рамотсве силно се ядоса на собствената си глупост. Тя не си носеше паспорта. Д-р Комоти щеше да продължи, а тя щеше да остане в Ботсуана. А щом веднъж минеше от другата страна, той можеше да прави каквото си иска — и без съмнение щеше да го стори, — без тя да може да разбере.

Тя го видя да спира на граничния пост, а след това обърна колата и си тръгна като ловец, който е преследвал плячката си, докато не е изчерпал силите си докрай, и сега е принуден да се откаже. Той щеше да прекара почивните дни в чужбина, а тя продължаваше да знае за заниманията му толкова, колкото и в началото. Щеше да се наложи през следващата седмица отново да се заеме с досадното следене на дома му през нощта, съзнавайки с горчивина, че всъщност престъплението е извършено през уикенда. И докато правеше всичко това, щеше да се наложи да отложи другите случаи — случаи, които носеха пари и плащаха сметката ѝ в сервиза.

Когато се върна в Габороне, маа Рамотсве беше в много лошо настроение. Легна си рано, но лошото настроение не бе я напуснало и другата сутрин, когато отиде в Търговския център. Както често правеше в събота сутрин, тя си взе чаша кафе на верандата на хотел

„Президент“ и приятно си побъбри със своята приятелка Грейс Гакатсла. Грейс, която имаше магазин за дрехи в Броудхърст, винаги я развеселяваше с разказите си за налудностите на своите клиенти. Една от тях, министерша, си купила рокля в петък, а следващия понеделник я върнала, като заявила, че не ѝ става. Но в събота Грейс била на една сватба, където тази жена носела роклята, която ѝ била съвсем по мярка.

— Разбира се, не можех да ѝ кажа в лицето, че е лъжкиня и че аз не давам дрехи под наем — каза Грейс. — Затова я попитах дали ѝ е харесала сватбата. Тя се усмихна и каза, че ѝ е харесала. Аз рекох, че и на мен ми е харесала. Тя очевидно не ме беше видяла там. Усмивката ѝ изчезна и каза, че може би ще даде на роклята още един шанс.

— Тази жена е глупава като таралеж — каза маа Рамотсве.

— Като хиена — каза Грейс. — Като мравояд с дълъг нос.

После обаче смехът утихна, Грейс си отиде и лошото настроение на маа Рамотсве се върна. Струваше ѝ се, че ще продължи да се чувства така чак до понеделник. Даже се боеше, че това настроение ще си остане чак до края на случая „Комоти“ — ако изобщо успееше да го доведе до завършек.

Маа Рамотсве плати сметката и си тръгна. И точно тогава, докато слизаше по стълбите пред хотела, видя д-р Комоти в Търговския център.

За миг маа Рамотсве остана напълно неподвижна. Д-р Комоти беше пресякъл границата предишната вечер малко преди седем. Границата се затваряше в осем часа, което значеше, че той не би имал време да отиде до Мафикенг, който беше на още четирийсет минути път, и да се върне навреме, преди да затворят границата. Значи беше прекарал една нощ там и първото, което беше направил тази сутрин, е било да потегли обратно към Габороне.

Тя бързо се съвзе от изненадата, че го е видяла и осъзна, че трябва добре да се възползва от възможността да го проследи и да види какво ще направи. Той влезе в железарията и маа Рамотсве се помота отвън, разглеждайки разсеяно витрината, докато той излезе. След това той се върна право на паркинга и тя го видя как се качва в колата си.

През останалата част от деня д-р Комоти си остана вкъщи. В шест вечерта отиде в хотел „Сън“, където пийна по едно с двама мъже, които маа Рамотсве разпозна като негови сънародници — нигерийци. Тя знаеше, че единият от тях работи в счетоводна фирма, а другият май беше начален учител. Нищо в тяхната среща не изглеждаше подозрително. Точно в този момент из града се срещаха много други като тях — хора, сближени единствено от изгнаническият живот, които говореха за дома.

След един час той си тръгна — с това се изчерпи социалният живот на д-р Комоти за този уикенд. В неделя вечер маа Рамотсве вече бе решила следващата седмица да докладва на д-р Макетси, че, за съжаление, няма никакви индикации д-р Комоти да се движи в кръговете на наркоманите и — напротив — той има вид на образец за сериозност и почтеност. Нямаше и следа от жени, освен ако те не се криеха в къщата и никога не излизаха. Никой не дойде в къщата, докато тя я наблюдаваше, и никой не излезе от нея, с изключение на самия д-р Комоти. С две думи, пълна скука беше да го следи човек.

Но оставаше въпросът за Мафикенг и пътуването в петък вечер натам и обратно. Ако беше ходил там да пазарува на пазарите „ОК“ — както правеха мнозина, — тогава сигурно щеше да остане и поне част от съботата, което очевидно не беше направил. Следователно, сигурно бе направил онова, за което е пътувал дотам, още в петък вечерта. Дали не се срещаше с жена някоя от евтините южноафриканки, които мъжете кой знае защо харесваха. Това беше най-простото обяснение, а и най-вероятното. Но защо толкова е бързал да се върне в събота сутрин? Защо не е останал там и в събота и не я е завел на обяд в хотел „Мбабато“? Имаше нещо гнило и маа Рамотсве си помисли, че следващата седмица би могла да го проследи до Мафикенг, ако, разбира се той отидеше там, и да види какво става. Ако нямаше нищо за гледане, можеше поне да напазарува и да се върне в събота сутринта. И без друго мислеше да ходи дотам, а сега можеше да убие два заека с един куршум.

Д-р Комоти се оказа благодарен за следене. Следващият петък той напусна болницата навреме и потегли по пътя за Лобатсе, следван на разстояние от маа Рамотсве в нейния микробус. Пресичането на

границата се оказа сложна работа, понеже маа Рамотсве не биваше да е твърде близо до него на граничния пост, но в същото време не биваше да го изпусне от другата страна. За няколко секунди изглеждаше, че тя ще се забави, понеже мудният чиновник разлистваше внимателно паспорта ѝ, разглеждайки печатите, които показваха нейните отивания и връщания от Йоханесбург и Мафикенг.

— В графата „занятие“ пише, че сте детектив — каза той начумерено. — Как може жена да бъде детектив?

Маа Рамотсве го прониза с поглед. Ако тази среща продължеше още малко, тя щеше да изгуби д-р Комоти, на когото тъкмо подпечатваха паспорта. След няколко минути той щеше да е преминал граничния контрол и белият микробус нямаше да има никакъв шанс да го настигне.

— Много жени са детективи — каза маа Рамотсве с достойнство. — Не сте ли чели Агата Кристи?

Чиновникът я погледна и се наежи.

— Да не искате да кажете, че съм необразован човек? — изръмжа той. — Това ли казвате? Че не съм чел този господин Кристи?

— Не, не — каза маа Рамотсве. — Вие, митничарите, сте добре образовани и много ефективни. Вчера, като бях в къщата на вашия министър, му казах, че според мен неговите служители са много любезни и ефективни. Добре си поговорихме за това на вечеря.

Чиновникът замръзна. За миг доби несигурен вид, но после посегна към гумения печат и подпечатата паспорта.

— Благодаря ви — каза той. — Вече можете да вървите.

Маа Рамотсве не обичаше да лъже, но понякога това беше необходимо, особено когато се сблъскаш с хора, издигнали се на пост, надхвърлящ способностите им. Едно такова украсяване на истината — защото тя наистина познаваше министъра, макар и доста бегло — понякога стряскаше такива хора и често това беше за тяхно добро. Може би този чиновник добре ще си помисли другия път, когато му се прииска да се държи грубо с някоя жена без причина.

Тя се върна в колата и един граничен служител ѝ махна с ръка да мине покрай бариерата. Д-р Комоти не се виждаше и, за да го настигне, се наложи да изстиска и последните сили на микробуса. Той обаче не караше особено бързо, ето защо тя намали и продължи след него покрай останките от столицата на Мангопе с неговата илюзорна

Република Бофутхатсуана. Там беше стадионът, на който президентът беше задържан от собствените си войски, вдигнали се на бунт; там бяха правителствените канцеларии, които управляваха абсурдно накъсаната държава от името на нейните господари в Претория. Такова безсмислено разхищение на енергия, помисли си тя, такава пълна глупост, че когато му дойде времето, тя просто избледня като някаква илюзия, каквато всъщност си беше. Всичко това беше част от фарса на апартейда и чудовищната мечта на Ферворд^[1]; такава болка, толкова дълго влачено страдание, което се прибавяше към цялото страдание на Африка.

Внезапно д-р Комоти зави вдясно. Бяха стигнали предградията на Мафикенг, един квартал с чисти, прави улици и къщи с големи градини и хубави огради. Тъкмо в алеята на една такава къща сви той, което принуди маа Рамотсве да го отмине, за да не събуди подозрение. Тя обаче преброи къщите, които отмина — седем — и после паркира под едно дърво.

Тук имаше „санитарна алея“, която минаваше покрай задната част на къщите. Маа Рамотсве излезе от колата и отиде до края на санитарната алея. Къщата, в която влезе д-р Комоти, беше през осем къщи — седемте и тази, която се наложи да заобиколи, за да стигне до началото на санитарната алея.

Тя застана на алеята зад осмата къща и се загледа в градината. Навремето някой се беше грижил за нея, но това трябва да е било преди години. В момента тя приличаше на джунгла — преплетени черници, запуснати храсти бугенвилля, които бяха достигнали гигантски размери и издигаха големи вейки с розови цветове към небето, дървета папая с гниеци плодове. Тук беше рай за змиите, помисли си тя; можеше да има мамби, снишили се в некосената трева, и чернозъби дървесни змии, увити по клоните на дърветата — всички те очакващи някой като нея, достатъчно глупав да влезе.

Тя внимателно бутна портата. Явно отдавна не беше използвана и пантите ѝ скърцаха силно. Но това нямаше значение, защото едва ли някакъв звук можеше да премине през растителността, която отделяше задната ограда от къщата, намираща се на стотина метра. На практика бе невъзможно къщата да се види през буйната растителност, което създаде у маа Рамотсве сигурност, тъй като бе защитена поне от очите на хората в къщата, ако не от змиите.

Маа Рамотсве се придвижваше предпазливо, пристъпваше внимателно в очакване всеки момент да чуе съскането на някоя раздражена змия. Но никъде нищо не помръдваше и скоро тя се сви под една черница — възможно най-близо до къщата, колкото посмя да стигне. Скрита от дървото, тя имаше добър изглед към задния двор и към отворения прозорец на кухнята. Не можеше обаче да види нищо в самата къща, понеже тя беше построена в стария колониален стил, с широки стрехи, които я държаха прохладна и тъмна. Много по-лесно беше да се шпионират хора, които живеят в модерните къщи, понеже днес архитектите са забравили за слънцето и пъхат хората в подобия на прозрачните аквариуми на златните рибки, където цял свят може да те зяпа през широките незащитени прозорци, стига да иска.

А сега какво да прави? Можеше да остане на място с надеждата, че някой ще излезе през задния вход. Но защо им е да го правят? Пък и да излезе някой, тя какво ще направи?

Изведнъж един прозорец на гърба на къщата се отвори и един мъж се провесил от него. Това беше д-р Комоти.

— Хей, вие! Вие там! Точно вие, пълната жена! Какво правите под нашата черница?

Неочаквано маа Рамотсве усети абсурден подтик да погледне през рамо, сякаш за да покаже, че под дървото има и друг. Чувстваше се като ученичка, хваната да краде плодове или да върши друго забранено нещо. Нямахше какво да каже; трябваше просто да си признае.

Тя се изправи и излезе от сянката на дървото.

— Горещо е — извика тя. — Може ли да ми дадете чаша вода?

Прозорецът се затвори и след момент се отвори вратата на кухнята. Д-р Комоти застана на стълбите, облечен със съвсем различни дрехи в сравнение с тези, които носеше, когато напусна Габороне. Той държеше чаша вода, която ѝ подаде. Маа Рамотсве я взе и я изпи с чувство на благодарност. Тя наистина беше жадна и водата ѝ беше добре дошла, макар да забеляза, че чашата е мръсна.

— Какво правите в градината ни? — попита отново д-р Комоти, но не грубо. — Да не сте крадла?

Маа Рамотсве изглеждаше обидена.

— Не съм — каза тя.

Д-р Комоти я гледаше хладно.

— В такъв случай, щом не сте дошла да крадете, какво искате? Работа ли търсите? Ако е така, ние вече имаме жена, която идва да готви. Не ни трябва никой друг.

Маа Рамотсве тъкмо щеше да отговори нещо, когато някой се появи зад д-р Комоти и надникна през рамото му. Беше д-р Комоти.

— Какво?

— Какво става? — попита вторият д-р Комоти. — Какво иска тази жена?

— Видях я в градината — каза първият д-р Комоти. — Твърди, че не е крадла.

— И наистина не съм — каза тя засегната. — Разглеждах тази къща.

Двамата мъже добиха озадачен вид.

— Защо? — попита единият. — Защо разглеждахте къщата? В нея няма нищо особено и не се продава.

Маа Рамотсве отметна глава назад и се разсмя.

— О, не съм дошла да я купувам — каза тя. — Просто живеех тук като малка. Тогава в нея живееха бури — господин Ван дер Хеевер и жена му. Майка ми им беше готвачка и ние живеяхме в къщата на прислугата в дъното на градината. Баща ми се грижеше за градината...

Тя спря за миг и погледна двамата мъже укоризнено.

— Тогава беше в по-добър вид — продължи. — Добре гледана.

— Не се съмнявам, че е било така — каза единият от двамата. — И ние бихме искали да я вземем в ръце някой ден. Но просто сме много заети хора. Нали разбирате, и двамата сме лекари и прекарваме цялото си време в болницата.

— Така ли! — възкликна маа Рамотсве, опитвайки се да звучи почтително. — Значи вие сте лекари в тукашната болница?

— Не — каза първият д-р Комоти. — Аз имам лекарски кабинет близо до железопътната гара. А брат ми...

— Аз работя нататък — каза другият д-р Комоти, сочейки на север. — Тъй или иначе, майко, можете да разглеждате градината, колкото искате. Не бързайте. Ние ще ви направим чай.

— Чай! — възкликна маа Рамотсве. — Много сте любезни. Благодаря ви.

За нея бе облекчение да напусне занемарената градина с предполагаемите ѝ зловещи обитатели. Няколко минути маа Рамотсве

се преструваше, че разглежда дърветата и храстите — или поне това, което се виждаше от тях, — а после благодари на домакините си за чая и излезе на пътя. Умът ѝ напрегнато премисляше странната информация, с която се беше сдобила. Значи имаше двама д-р Комоти — което не беше нещо кой знае колко необикновено само по себе си. Но тя чувстваше, че тук се крие разковничето. Разбира се, спокойно може двама близнаци да завършат медицинския факултет. Често те водят огледален живот, а понякога дори стигат дотам, че се женят за сестри. Но тук имаше нещо особено важно и маа Рамотсве беше сигурна, че то направо ще ѝ извади очите, макар все още да не го вижда.

Тя се качи в микробуса и се върна до центъра на града. Единият д-р Комоти беше казал, че има лекарски кабинет в града близо до железопътната гара, и тя реши да го погледне. Не че медната табела, ако изобщо имаше такава, щеше да ѝ разкрие кой знае какво.

Тя познаваше слабо гарата. Обичаше да идва тук, защото това място ѝ напомняше за едновременната Африка, за времето, когато никак не бе удобно да се пътува в претъпканите влакове, за бавното преминаване през просторни равнини, за захарната тръстика, която дъвчеш, за да минава времето, за сърцевината на тръстиката, която плюеш през отворените прозорци. Тук все още човек можеше да види тази Африка, или част от нея — тук, където влаковете, пристигащи от Кейптаун, бавно минаваха покрай перона и продължаваха на север през Ботсуана към Булавайо; тук, където в индийските магазини до гарата все още се продаваха евтини одеяла и мъжки шапки с ярки пера, забучени в периферията им.

Маа Рамотсве не искаше Африка да се променя. Тя не искаше хората в страната ѝ да станат като всички останали — бездушни, себични, забравили какво значи да си африканец или дори по-лошо: срамуващи се от Африка. Тя никога нямаше да бъде нищо друго, освен африканка, дори ако някой дойдеше при нея и ѝ кажеше: „Ето едно хапче, последна дума на науката. Вземи го и то ще те превърне в американка.“ Тя щеше да откаже. Никога. Не, благодаря.

Тя паркира пред гарата и излезе. Наоколо гъмжеше от хора: жени, които продаваха варена царевица и сладки сокове; мъже, които говореха шумно с приятелите си; едно семейство, което пътуваше с мукавени куфари и одеяло, в което беше завързана част от багажа им.

Някакво дете, което буташе импровизирана играчка — кола от извита тел, се блъсна в маа Рамотсве и избяга, без да се извини, уплашено, че ще му се скарат.

Тя се приближи до една продавачка и ѝ заговори на сетсуана.

— Добре ли сте днес, маа? — попита любезно.

— Аз съм добре, а вие как сте?

— Добре съм, и спях много добре.

— Добре.

След като поздравите свършиха, тя каза:

— Хората ми казаха, че тук имало добър лекар. Казвал се доктор Комоти. Знаете ли къде се намира?

Жената кимна.

— Много хора ходят при него. Кабинетът му е ей там — точно където онзи бял човек току-що паркира пикапа си. Там се намира.

Маа Рамотсве благодари на жената и си купи кочан варена царевица. После, борейки се с него, докато вървеше, тя пресече прашния площад и стигна до разнебитената постройка с ламаринен покрив, където се намираше кабинетът на д-р Комоти.

За нейна изненада вратата не беше заключена и когато я бутна, тя видя една жена, застанала право пред нея.

— Съжалявам, докторът го няма — каза жената малко раздражено. — Аз съм сестрата. Можете да намерите доктора в понеделник следобед.

— Така ли! — каза маа Рамотсве. — Сигурно е тъжно човек да разтребва в петък вечер, когато всички излизат.

Сестрата сви рамене.

— Приятелят ми ще ме вземе оттук след малко. Но аз обичам да подготвям всичко за понеделник. Така е по-добре.

— Много по-добре — отвърна маа Рамотсве, разсъждавайки бързо. — Всъщност аз не идвам на преглед при доктора. Работех при него, когато беше в Найроби. Бях сестра при него. Искях само да му се обадя.

Държането на сестрата стана забележимо по-приятелско.

— Да ви сложа малко чай — предложи тя. — Все още е много горещо навън.

Маа Рамотсве седна и изчака сестрата да се върне с чайника.

— Познавате ли другия доктор Комоти? — попита тя. — Братът.

— О, да — каза сестрата. — Често го виждаме. Идва тук да помага, нали разбирате. Два-три пъти седмично.

Съвсем бавно маа Рамотсве остави чашата си на масата. Сърцето ѝ заби учестено — тя разбра, че е стигнала до сърцевината на въпроса и е уловила убягващото ѝ решение. Но трябваше да звучи небрежно.

— О, те правеха така и в Найроби — каза тя, като махна небрежно с ръка, сякаш тези неща нямаха особено значение. — Единият помагаше на другия. И обикновено пациентите не разбираха, че ги лекува друг доктор.

Сестрата се засмя.

— И тук правят така — каза тя. — Не съм сигурна дали това е съвсем честно към пациентите, но никой досега не е разбрал, че са двама. Така че всички са съвсем доволни.

Маа Рамотсве вдигна отново чашата си и я подаде на сестрата пак да я напълни.

— Ами вие? — каза тя. — Вие можете ли да ги различавате?

Сестрата даде пълната чаша на маа Рамотсве.

— Различавам ги по едно нещо — каза тя. — Единият от тях много го бива, а другият за нищо не става. Вторият едва ли разбира нещо от медицината. Ако питате мен, истинско чудо е, че е завършил университета.

„Не, не го е завършил“ — помисли си Маа Рамотсве, но не го каза на глас.

Тази нощ тя остана в Мафикенг, в хотела на гарата, който беше шумен и неудобен, но въпреки това спа добре, както винаги, когато тъкмо беше завършила някое разследване. На следващата сутрин отиде да пазарува на базарите „ОК“ и откри — за свое голямо удоволствие, — цял куп рокли размер 22 на специална цена. Купи си три — с две повече, отколкото действително се нуждаеше, — но ако си собственик на „Дамска детективска агенция №1“, трябва да поддържаш известен стил.

Прибра се в три следобед, обади се на д-р Макетси у дома му и го покани веднага да дойде в офиса ѝ, ако иска да научи резултатите от разследването. Той пристигна след десет минути и се настани в кабинета ѝ, като си играеше нервно с маншетите на ризата си.

— Преди всичко — съобщи маа Рамотсве — не става дума за наркотици.

Д-р Макетси въздъхна с облекчение.

— Слава богу — каза той. — Най-вече за това се тревожех.

— Макар че — поде маа Рамотсве колебливо, — не съм сигурна дали ще ти хареса това, което ще ти кажа.

— Сигурно няма нужната квалификация — предположи д-р Макетси. — Така ли е?

— Единият от тях я има — каза маа Рамотсве.

— Единият от тях ли? — д-р Макетси я гледаше с недоумение.

Маа Рамотсве се облегна с вида на човек, който всеки момент ще разкрие голяма мистерия.

— Имало едно време двама близнаци — започна тя. — Единият влязъл да учи в медицинския университет и станал доктор. Другият не. Онзи с дипломата си намерил работа като доктор, но бил алчен и си помислил, че две лекарски заплати са повече от една. Ето защо започнал да работи на две места, на всяко от тях само през част от времето. Но когато го нямало, мястото му заемал брат му, който, да не забравяме, бил негов близък. Той използвал медицинските познания, които бил научил от брат си, както и неговите съвети. Това е цялата история. Това е историята на д-р Комоти и неговият брат близък, който живее в Мафикенг.

Д-р Макетси седеше, без да каже и дума. Докато маа Рамотсве говореше, той беше заровил глава в ръцете си и за миг маа Рамотсве си помисли, че той ще заплаче.

— Значи и при нас, в болницата, са двама — каза той най-сетне. — Ту — дипломираният, ту — братът близък.

— Да — каза просто маа Рамотсве. — През три дни от седмицата, да речем, при вас е бил квалифицираният близък, а неквалифицираният е практикувал като участъков лекар в кабинет близо до гарата в Мафикенг. След това са се сменяли и вероятно ученият е поемал случаите, които неукният е захвърлял на произвола.

— Две работни места само с една диплома по медицина — учуди се д-р Макетси. — Това е най-хитрата машинация, на която съм се натъквал от много отдавна.

— Трябва да призная, че и аз бях смаяна — каза маа Рамотсве. — Мислех, че съм виждала всевъзможна човешка непочтеност, но явно

още има какво да ни учуди.

Д-р Макетси потри брадичката си.

— Ще трябва да съобщя за това в полицията — каза той. — Сигурно ще има съдебен процес. Трябва да защитаваме обществото от такива хора.

— Освен ако... — започна маа Рамотсве.

Д-р Макетси грабна сламката, която тя му подаваше.

— Сецаш ли се за друга възможност? — попита той. — Когато това излезе наяве, хората ще се изплашат. Ще разубеждават другите да ходят в болница. Знаеш, че програмите ни за обществено здравеопазване разчитат на доверието на хората.

— Точно така — каза маа Рамотсве. — Предлагам да прехвърлим случая някъде другаде. Съгласна съм с теб: обществото трябва да бъде предпазено и д-р Комоти трябва да бъде уволнен и да си понесе всички последствия. Но защо да не прехвърлим това в чужди владения?

— Тоест в Мафикенг?

— Да — каза маа Рамотсве. — В края на краищата и там е извършено престъпление и можем да оставим южноафриканците да се оправят с това. Вестниците в Габороне сигурно дори няма да забележат. Тук хората ще разберат само, че д-р Комоти внезапно е напуснал, за което може да има много причини.

— Добре — каза д-р Макетси. — Бих искал министърът да не надуши всичко това. Не мисля, че ще има някаква полза, ако той се... Как да го кажем — разстрои.

— Разбира се, че няма да има полза — каза маа Рамотсве. — С твое позволение аз мога да телефонирам на моя приятел Били Пилани, който е капитан в полицията там. Ще му хареса да го видят как разобличава фалшив доктор. Били обича хубавите сензационни арести.

— Направи го — каза усмихнат д-р Макетси. Това беше леко решение на един изключително необикновен проблем и той беше много впечатлен от начина, по който маа Рамотсве се справи с него.

— Знаеш ли — каза той, — мисля, че дори моята леля в Мочуди не би се справила с това по-добре от теб.

Маа Рамотсве се усмихна на стария си приятел. Можеш в течение на живота си да завързваш нови приятелства всяка година, даже буквално всеки месец, но нищо не може да замести

приятелствата от детинство, които оцеляват до зряла възраст. С тези приятели сякаш ни свързват стоманени въжета.

Тя се протегна и нежно докосна д-р Макетси по рамото, както понякога правят старите приятели, когато няма какво повече да си кажат.

[1] Хендрик Ферворд 1901–1966 — южноафрикански държавник, един от архитектите на политиката на апартейд. — Бел.ред. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

ЖЕНАТА НА ЗНАХАРЯ

Прашен коларски път, труден за минаване, във всеки случай достатъчно, за да си счупиш ресорите; хълм, разпилени валчести камъни, точно както предсказваше картата, нарисувана от господин Чарли Готсо; а отгоре, простиращо се до края на хоризонта — празното небе, пърлещо в обедния пек.

Маа Рамотсве управляваше белия микробус предпазливо, избягвайки камъните, които можеха да откъснат калника на колата ѝ, и се чудеше защо никой не минава по този път. Това беше мъртво място; нямаше крави, нямаше кози, само недоразвити храсти. Това, че някой беше поискал да живее тук — далеч, от каквото и да е село, далеч от хората, — изглеждаше необяснимо. Мъртво място.

Внезапно тя видя къщата, закътана зад акациите, почти в сянката на хълма. Това беше къща от обикновена пръст в традиционен стил — стени от кафява кал, няколко прозорци без стъкла, висока до коляното ограда около двора. Предишният собственик, явно доста отдавна, беше нарисувал рисунки върху оградата, но занемареността и годините ги бяха изтрили и сега оставаха само техните призраци.

Тя спря колата и затаи дъх. Беше се сблъсквала с измамници; беше се оправяла с ревниви съпруги; дори се беше оправяла срещу господин Готсо; но тази среща щеше да е различна. Това беше въплътеното зло, сърцето на мрака, коренът на всички африкански срам. Този човек, въпреки всичките му фокуси и заклинания, беше убиец.

Тя отвори вратата и излезе от караваната. Слънцето се беше издигнало високо на хоризонта и лъчите му щипеха кожата ѝ. Тук тя се намираше твърде далеч на запад, твърде близо до Калахари, и неспокойството ѝ нарасна. Това не беше успокоителната земя, с която беше израснала; това беше безмилостната Африка, безводната земя.

Тя тръгна към къщата и, докато вървеше, усети, че някой я наблюдава. Нищо не помръдваше, но тя усещаше нечий очи върху себе

си, очи, които се намираха вътре в къщата. Като стигна до оградата, в съгласие с обичая, тя спря и извика, за да предупреди за себе си.

— Много е горещо — каза тя. — Трябва ми малко вода.

Нямаше отговор от къщата, но нещо прошумоля от лявата ѝ страна, сред храстите. Тя се обърна почти виновно и се загледа. Беше голям черен бръмбар, с рогов врат, който побутваше някаква дребна плячка, може би насекомо, умряло от жажда. Малки беди, малки победи; също като нашите, помисли си тя; погледнати отгоре, ние не сме нищо повече от бръмбари.

— Маа?

Тя бързо се обърна. Една жена стоеше на вратата, триейки ръцете си в един парцал.

Маа Рамотсве пристъпи през празното място в оградата.

— Здравейте, маа — каза тя. — Аз съм маа Рамотсве.

— Аха — кимна жената. — Аз съм маа Нотши.

Маа Рамотсве я изучаваше с поглед. Тя беше жена, приближаваща шейсетте, носеше дълга рокля от вида, който носеха жените хереро^[1], но не беше хереро, маа Рамотсве можеше да познае това.

— Дошла съм да видя вашия мъж — каза тя. — Трябва да го помоля за нещо.

Жената излезе от сенките и застана пред маа Рамотсве, разглеждайки безцеремонно лицето ѝ.

— Дошли сте за нещо? Искате да купите нещо от него?

Маа Рамотсве кимна.

— Чух, че той е много добър лечител. Имам неприятности с друга жена. Тя е решила да ми отнеме мъжа и аз искам нещо, което ще ѝ попречи.

— Той може да ви помогне — усмихна се по-старата жена. — Може би има нещо такова. Но сега не е вкъщи. Отиде в Лобатсе до събота. Ще трябва да дойдете след това.

Маа Рамотсве въздъхна.

— Пътуването беше дълго и ожаднях. Имате ли вода, сестро?

— Да, имам. Можете да влезете и да поседите в къщата, докато я изпиеете.

Стаята беше малка, в нея имаше една маса, която се клатеше, и два стола. В ъгъла се виждаше традиционен сандък за зърно и един очукан ламаринен куфар. Маа Рамотсве седна на единия стол, докато жената донесе бяла емайлирана чаша с вода, която даде на посетителката си. Водата беше малко застояла, но маа Рамотсве я изпи с благодарност.

След това остави чашата на масата и погледна жената.

— Дошла съм за нещо, както знаете. Но дойдох и да ви предупредя за нещо.

Жената седна на другия стол.

— Да ме предупредите?

— Да — каза маа Рамотсве. — Аз съм машинописка. Знаете ли какво е това?

Жената кимна.

— Работя в полицията — продължи маа Рамотсве. — И ми се случи да напечатам нещо за вашия мъж. Те знаят, че той е убил онова момче, онова от Катсана. Знаят, че той е човекът, който го е взел и го е убил, за да направи мути. Скоро ще арестуват мъжа ви и после ще го обесят. Дойдох да ви предупредя, че ще обесят и вас, защото казват, че сте съучастница. Те казват, че и вие сте участвали в убийството. Аз не мисля, че те трябва да бесят жени. Затова дойдох да ви кажа, че бързо можете да спрете това, ако дойдете с мен в полицията и им кажете какво се е случило. Те ще ви повярват и вие ще се спасите. Иначе ще умрете много скоро. Следващия месец.

Тя млъкна. Другата жена беше изпуснала парцала, който държеше, и я гледаше с широко отворени очи. Маа Рамотсве познаваше миризмата на страха — силната, остра миризма, която хората излъчват през порите на кожата си, когато са уплашени; сега горещият въздух беше натезжал от тази миризма.

— Разбрахте ли какво ви казах? — попита тя.

Жената на знахаря затвори очи и каза:

— Не съм убивала онова момче.

— Знам — каза маа Рамотсве. — Жените никога не правят такива неща. Но това няма значение за полицията. Те имат доказателства против вас и правителството иска вие също да бъдете обесена. Първо мъжът ви; после и вие. Знаете, те не харесват магията. Срамуват се. Мислят, че това не е модерно.

— Но момчето не е мъртво — каза жената. — То е в обора, в който го заведе мъжът ми. Работи там. Още е живо.

Маа Рамотсве отвори вратата пред жената и я затвори зад нея. След това отиде до вратата на шофьора, отвори я и се настани на седалката. Тя бе станала много гореща от слънцето — толкова гореща, че я опари през плата на роклята ѝ, но такава болка сега нямаше значение. Единствено важно беше да направят това пътуване, което според жената щеше да им отнеме четири часа. Сега беше един часът. Щяха да стигнат там тъкмо преди залез и можеха да тръгнат обратно веднага. Ако трябваше да спрат някъде през нощта, понеже пътят бе много лош, можеха да спят отзад в микробуса. Важното беше да вземе момчето.

Пътуваха в мълчание. Другата жена се опита да я заговори, но маа Рамотсве не ѝ обърна внимание. Нямаше какво да каже на тази жена; нищо, което да искаше да ѝ каже.

— Не сте добра жена — каза накрая жената на знахаря. Не говорите с мен. Аз се опитвам да ви заговоря, но вие не ми обръщате внимание. Мислите, че сте по-добра от мен, нали?

Маа Рамотсве се обърна към нея.

— Единствената причина, поради която ми показвате къде е това момче, е, че се страхувате — каза тя. — Не го правите, защото искате то да се върне при родителите си. Не ви е грижа за това, нали така? Вие сте лоша жена и аз ви предупреждавам, че ако полицията научи, че вие и мъжът ви продължавате да се занимавате с магия, ще дойде и ще ви отведе в затвора. А ако те не го направят, аз имам приятели в Габороне, които ще дойдат и ще го направят вместо тях. Разбирате ли какво казвам?

Часовете минаваха. Това беше трудно пътуване през открито поле по съвсем гол път, докато накрая в далечината видяха краварник и група дървета около няколко бараки.

— Това е оборът — каза жената. — Тук има двама базарва, мъж и жена, и момчето, което работи при тях.

— Как го пазите? — попита маа Рамотсве. — Откъде знаете, че той няма да се опита да избяга?

— Огледайте се — каза жената. — Виждате колко е изолирано това място. Базарвите ще го уловят, преди да стигне далеч.

Нещо друго хрумна на маа Рамотсве. Костта — ако момчето беше още живо, тогава откъде е дошла костта?

— Един човек в Габороне е купил кост от мъжа ви — каза тя. — Откъде я взехте?

Жената я изгледа презрително и каза:

— Всеки може да си купи кости в Йоханесбург. Не знаехте ли това? Не са скъпи.

Двамата базарва ядяха груба овесена каша, седнали на камъните пред една от колибите. Те бяха дребни, съсухрени хора, с големи очи на ловци, и гледаха към новодошлите. После мъжът се изправи и поздрави жената на знахаря.

— Наред ли е добитъкът? — попита тя рязко.

Мъжът издаде странен, цъкащ звук с езика си.

— Наред — каза той. — Не са мъртви. Онази крава там дава много мляко.

Думите бяха на езика сетсуана, но човек трябваше да се напруга, за да ги разбере. Това беше човек, който говореше с цъканията и подсвирванията на Калахари.

— Къде е момчето? — попита жената.

— От онази страна — отговори мъжът. — Виж.

И тогава те видяха момчето, което стоеше до един храст и ги гледаше неспокойно. Прашно малко момче в скъсани панталони и с пръчка в ръка.

— Ела тук — извика жената на знахаря. — Ела.

Момчето тръгна към тях с приковани в земята очи. То имаше белег на ръката под лакътя, широк белег, и маа Рамотсве веднага разбра какво го е причинило. Беше от удар с камшик.

Тя се протегна и сложи ръка на рамото му.

— Как се каваш? — попита го нежно. — Ти ли си синът на учителя от Катсана?

Момчето потръпна, но видя загрижеността в очите ѝ и отговори:

— Аз съм. Сега работя тук. Тези хора ме карат да се грижа за добитъка им.

— Този човек ли те удари? — прошепна маа Рамотсве. — Той ли беше?

— Удря ме непрекъснато — каза момчето. — Каза, че ако избягам, той ще ме намери в пустошта и ще намушка тялото ми с изострен кол.

— Сега си в безопасност — каза маа Рамотсве. — Идваш с мен. Веднага. Просто върви пред мен. Аз ще се погрижа за теб.

Момчето хвърли поглед към базарвите и тръгна към микробуса.

— Влез вътре — каза маа Рамотсве. — След малко ще дойда и аз. Тя го настани на мястото до шофьора и затвори вратата.

Жената на знахаря извика:

— Почакайте няколко минути. Искам да поговоря с тези хора за добитъка. След това можем да тръгваме.

Маа Рамотсве обиколи колата до вратата на шофьора, отвори я и влезе вътре.

— Почакайте — отново извика жената. — Няма да се забавя.

Маа Рамотсве се наведе напред и запали двигателя. След това превключи на скорост, завъртя кормилото и настъпи педала на газта. Жената отново извика и се затича след микробуса, но облакът прах, който той вдигна, скоро я заслепи и тя се спъна и падна.

Маа Рамотсве се обърна към момчето, което изглеждаше уплашено и объркано до нея.

— Ще те закарам у дома — каза му тя. — Това ще бъде дълго пътуване и мисля, че много скоро ще трябва да спрем някъде за през нощта. Но на сутринта отново ще тръгнем и тогава вече няма да остава толкова много.

След около час тя спря микробуса покрай едно пресъхнало речно корито. Те бяха напълно сами, нямаше дори огън от някой далечен обор, който да разпръсква мрака на нощта. Само светлината на звездите падаше върху тях — разредена сребърна светлина, падаща върху спящата фигура на момчето, увито в един чувал, който тя носеше в задната част на микробуса, сложило глава на рамото ѝ и дишащо равномерно, отпуснало спокойно ръка в нейните, и върху маа Рамотсве, с отворени очи, загледана нагоре в нощното небе, докато абсолютната му необятност не я потопи нежно в съня.

На следващия ден в село Катсана директорът на училището погледна през прозореца на къщата си и видя да се приближава бял микробус. Видя как жената излезе и погледна към вратата му, а детето... Имаше нещо в това дете... Дали тя беше родител, който води за нещо детето си при него?

Той излезе навън и я видя при ниската ограда на двора си.

— Вие ли сте учителят, раа?

— Аз съм, маа. Мога ли да направя нещо за вас?

Тя се обърна към микробуса и махна с ръка на детето вътре.

Вратата се отвори и оттам излезе синът му. Учителят извика и се затича към него, после изведнъж спря и се обърна към маа Рамотсве сякаш за потвърждение. Тя кимна и той отново се затича, почти препъвайки се, понеже едната му невързана обувка се изхлузи, сграбчи сина си и го прегърна, викайки като обезумял нещо несвързано, сякаш искаше цялото село и целият свят да чуят радостта му.

Маа Рамотсве тръгна бавно към микробуса си, тъй като не искаше да се натрапва в този интимен момент на среща след дълга раздяла. Тя плачеше; и за своето дете също — спомняйки си мъничката ръка, вкопчена в нейната, толкова за кратко, докато то се опитваше да се задържи за този непознат свят, който му се изплъзваше толкова бързо. Имаше толкова много страдание в Африка, че човек се изкушаваше просто да повдигне рамене и да отмине. Но не можеш да го направиш, помисли си тя. Просто не можеш.

[1] Народност, обитаваща Намибия, Ангола и Ботсуана. — Бел.ред. ↑

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ

Дори на толкова надеждно превозно средство като нейния бял микробус, който беше изминал много мили, без да създава проблеми, прахта можеше да дойде в повече. Белият микробус беше преминал без оплаквания пътуването до обора в Калахари, но сега, когато се върнаха в града, двигателят започна да се дави. Заради прахта, маа Рамотсве беше сигурна в това.

Тя телефонира на „Глоквенг роуд спийди моторс“, без да възнамерява да притеснява господин Дж. Л. Б. Матекони, но секретарката беше излязла да обядва и отговори той. Да не се тревожи, каза ѝ той. Той ще дойде да погледне белия микробус на следващия ден, събота, и може дори да го оправи на място, на „Зебра драйв“.

— Съмнявам се — каза маа Рамотсве. — Това е стара кола. Тя е като стара крава и предполагам, че ще трябва да я продам.

— Няма да има нужда — каза господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Всичко може да бъде поправено. Всичко.

Дори и разбито сърце? — запита се той. Може ли то да се поправи? Може ли професор Барнард от Кейптаун да излекува човек, чието сърце кърви, кърви от самота?

Тази сутрин маа Рамотсве отиде да пазарува. Съботните сутрини открай време бяха важни за нея; тя отиде до супермаркета в Търговския център, после си купи бакалски стоки и зеленчуци от жените на тротоара пред аптеката. След това отиде до хотел „Президент“ и пи кафе с приятели; после се прибра вкъщи и изпи половин бутилка „Лъвска бира“, докато седеше на верандата и четеше вестник. Като частен детектив, за нея беше важно да преглежда вестниците и да запомня фактите. Всички те бяха от полза, чак до последния ред от предсказуемите речи на политиците и дори

църковните обяви. Човек никога не знаеше кога някое късче местна информация ще му влезе в работа.

Ако някой накараше маа Рамотсве да му каже например имената на осъдените контрабандисти на диаманти, тя можеше да му ги изброи: Арчи Мофобе, Пикс Нгубе, Молсо Моболе и Джордж Ексълънс Тамбе. Беше чела съобщенията за процесите срещу тях и знаеше присъдите им. Шест години, шест години, десет години и осем месеца. Всичко това беше записано и прибрано в папка.

А кой притежаваше кланицата „Уейт ноу мор“ в Олд Наледи? Как кой — Годфри Потовани, разбира се! Тя си спомняше снимката във вестника, която показваше как Годфри стои пред новата си кланица заедно с министъра на земеделието. А защо министърът беше там? Защото жена му Модела беше братовчедка на една жена от семейство Потовани, същата, която беше вдигнала ужасна врява около сватбата на Стоукс Лофинале. Ето защо. Маа Рамотсве не можеше да разбере хората, които не се интересуваха от всичко това. Как може човек да живее в град като този и да не иска да знае какво прави всеки, нищо, че няма професионална причина да се интересува от това?

Той дойде малко след четири, карайки своя син сервизен пикап с надписа „ТЛОКВЕНГ РОУД СПИЙДИ МОТОРС“, изписан с боя от едната му страна. Носеше гащеризона си на монтьор, който беше безупречно чист и изгладен. Тя му показва къде е белият микробус, паркиран край къщата, и той извади един голям крик от задната част на камиона си.

— Ще ти направя чай — каза тя. — Можеш да го изпиеш, докато оглеждаш колата.

Тя го наблюдаваше от прозореца. Видя го да отваря капака на двигателя и да почуква тук и там различни части. После седна зад волана и запали мотора, който изкашля и изпраця, а накрая загасна. Тя го наблюдаваше как махна нещо от двигателя — голяма част, от която се подаваха жици и маркучи. Може би това беше сърцето на колата; нейното вярно сърце, толкова постоянно и сигурно, но сега изглеждаше толкова уязвимо.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се движеше напред-назад между микробуса и своя камион. Тя изнесе две чаши чай, а после и трета,

понеже следобедът беше горещ. След това маа Рамотсве влезе в кухнята и сложи зеленчуците в една тенджера, а после поля растенията, които стояха на перваза на задния прозорец. Наближаваше залез-слънце и небето беше покрито със злато. Това беше любимият ѝ момент от деня, когато птиците започваха да се гмуркат и да пикират във въздуха, а нощните насекоми запяваха. В тази нежна светлина добитъкът се прибираше, а огньовете пред колибите пукаха и се разгаряха за готвенето на вечерята.

Тя излезе да види дали господин Дж. Л. Б. Матекони се нуждаеше от допълнителна светлина. Той стоеше до белия микробус, триейки ръцете си в един парцал.

— Сега всичко трябва да е наред — каза той. — Настроих двигателя и той върви гладко. Като пчела.

Тя плесна с ръце от удоволствие.

— Мислех, че ще трябва да го изхвърлиш — каза тя.

— Казах ти, че всичко може да бъде поправено — засмя се той. — Дори един стар микробус.

Той я последва вътре. Тя му сипа бира и отидоха да седнат на любимото ѝ място — на верандата, близо до бугенвилиите. В една съседна къща недалеч свиреше музика, настойчивите традиционни ритми на градската музика.

Слънцето залезе и стана тъмно. Той седеше до нея в приятния мрак и слушаха доволно звуците на Африка, която се успокояваше за нощта. Някъде лаеше куче; двигател на кола изръмжа и след това заглъхна; появи се лек вятър, топъл пращен вятър, който носеше аромата на храстите.

Той я погледна в мрака, тази жена, която беше всичко за него — майка, Африка, мъдрост, разбиране, вкусни неща за ядене, тикви, кокошки, миризмата на топлия дъх на животните, бялото небе над безкрайната, безкрайна пустош и жирафът, който плаче, давайки сълзите си на жените, за да намажат с тях кошниците си; о Ботсуана, моята страна, моят дом.

Такива неща си мислеше той. Но как можеше да ѝ каже нещо подобно? Всеки път, когато се опиташе да ѝ каже това, което беше в сърцето му, думите, които му идваха, изглеждаха толкова неточни. Един монтьор не може да бъде поет, помисли си той, нещата не стоят така. Затова каза просто:

— Много съм щастлив, че ти оправих микробуса. Щях да съжалявам, ако някой друг те беше излъгал и ти беше казал, че не си струва да бъде поправян. Има такива хора в нашия занаят.

— Знам — каза маа Рамотсве. — Но ти не си такъв.

Той не каза нищо. Имаше случаи, когато просто трябва да говориш, или цял живот после ще съжаляваш, че не си го направил. Но всеки път, когато се опиташе да й каже какво е в сърцето му, не успяваше. Вече я беше помолил да се омъжи за него и това не се оказа много успешно. Той не се чувстваше много уверен, поне с хората; колите бяха нещо различно, разбира се.

— Много съм щастлив да седя тук с теб...

Тя се обърна към него.

— Какво каза?

— Казах: моля те, маа Рамотсве, омъжи се за мен. Аз съм просто господин Дж. Л. Б. Матекони, това е всичко, но те моля, омъжи се за мен и ме направи щастлив.

— Разбира се, че ще се омъжа за теб — каза маа Рамотсве.

Издание:

Алегзандър Маккол Смит. Дамска детективска агенция №1

Превод: Милен Русков

Редактор: Милена Попова

Художник: Дима Недялкова-Каприева

Коректор: Румяна Величкова

Компютърна обработка: Емил Трайков

ISBN: 954-321-069-1

Формат 32/84/108

Печатни коли 13,5

Дадена за печат на ноември 2004 г.

Излязла от печат на ноември 2004 г.

Издателство „Изток-Запад“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.